İSTANBULUM

43

Her Yeri Resim Gibi
Küçük Moda

Anais M. Martin

İstanbul 2010 AVRUPA KÜLTÜR BAŞKENTİ

heyamola yayınları

Küçük Moda, Her Yeri Resim Gibi

Anais M. Martin

Heyamola - 2010

Giriş

Efsaneyi oluşturmak önemlidir, yazmak değil...

Eski Yunan Atasözü

Meğer ne zormuş insanın "çok sevdiği" bir şeyden ya da çok sevdiği birinden söz etmesi sevgili okurlar. Gel-geç sevgilileri yazmak kolay. Asıl zor olanı ölünceye dek bıkmadan usanmadan sevilenler... Ömür boyu süren sevdalar. İşte Moda benim için böyle bir sevgi/tutku.

Yazının başına oturunca işin zorluğu bir tokat gibi çarptı yüzüme. Neden mi? Nedeni sevdamın çapının büyüklüğüydü. Moda'ya olan tutkumu daracık bir çemberle kuşatmanın mümkün olamayacağını biliyordum. Ancak bilineceği gibi bir şeyi anlatmak kolaydır, ya yazıya dökmek... Özellikle de aklınızda söylenecek ya da yazılacak çok şey biriktirmişseniz. Biz ailece doğma büyüme Modalıyız. Bu kitabı oluştururken doğal olarak ailemin hayatta olan bireylerinden yardım istedim. Onlar, Osmanlı İmparatorluğunun son dönemini yaşamış... Ve onlar aynı zamanda Mustafa Kemal'in hangi koşullarda Cumhuriyeti kurduğunu, Türk ulusuna bayramlar armağan ettiğini "dün gibi" anımsayanlardır.

Ben de siz sevgili okurların izniyle kitabımı; ömürlerini Bahariye Caddesinde, Moda'da ve özellikle Küçük Moda'da geçiren sevgili babamın anısına, annem ve sevgili dayım Hagop Papazyan'a adıyorum. Teşekkürler, sizler olmasaydınız bu kitap asıl yazmak istediklerimi, yani gerçekleri yansıtamazdı.

Nostalji yapmadan geriye dönmek, çocukluğunu anımsamak ama hüzünlenmemek, sizce olası mıdır? Eskiler mi daha mutluymuş bizler mi? diye değerlendirebilmek...

Ben; farklı bir pencereden bakmaya çalıştım. Doğduğum, büyüdüğüm, sokaklarında koşup oynadığım yerlerde bir zamanlar cıvıl cıvıl insanların yaşadığını hatırlamaya çalışarak onlardan geriye kalan "kokulan ve renkleri" bir kez daha gözler önüne serebilmeyi amaçladım. Yeri geldiğinde azıcık tarihten söz ederek ama asıl tarihi tarihçilere bırakarak yol aldım.

Dilerim amacıma ulaşmışımdır ve sizleri sıkmadan Bahariye Caddesinde, Küçük Moda'da, Moda Caddesinde ve Moda'da keyifli bir gezintiye çıkarabilirim.

Bu arada aile bireylerimden olmamalarına karşın benden dostluklarını ve yardımlarım esirgemeyen sevgili aile dostumuz Melih Ziya Sezer'e ve saygıdeğer dost Sayın Öztürk Köprülü'ye içten teşekkürler. Bu kitabın yazılma aşamasında onların başını epey ağrıttım. Dilerim değmiştir...

Her Moda'nın Moda'sı geçer, Benim Modamın modası geçmez.

Modalı Olmak

O eski bildik cümleyi yinelemeyeceğim. Hani şu “ayrıcalıktır” sözcüğünü içeren tümce.

Ancak bir Modalı olarak olumsuz gelişmeleri yazmak da benim aydın olma görevimdir. Bu kararla aldım kalemi elime... İşte o zaman bir kez daha fark ettim doğduğum yer için beynimde ne çok şey biriktirdiğimi.

Bir yandan içimdeki çocuk durmadan sorulan ve anılarıyla beni zorluyor bir yandan da ben; beynimin hızına ulaşmaya çalışıyordum. Baktım baş edemiyorum çocukluğumla, tuttum elinden ve büyülü gezimize başladık. Buluşma noktamız, son yıllarda çok moda olan bir yer: “Altıyol’da Kızgın Boğa heykelinin önü.” Birlikte önce Bahariye Caddesi’nden yukarı, oradan Küçük Moda’ya ve Moda’ya yürüyeceğiz. Tabii Moda Caddesi’ne ve Moda’nın sevimli sokaklarına girip çıkarak... Bir zamanların güzel, renkli insanlarını anımsayarak... Haydi, bakalım, tut elimden! Benim anımsayamadıklanmı sen belki de daha iyi hatırlayacaksın. “Ben bu Boğa Heykelini tanıyorum. İstanbul içinde epey yer gezmişti değil mi? Bak gördün mü önemli bir şey anımsattın bana... Haydi, gel o halde; işe bu Boğa Heykeli’ni anlatmakla başlayalım... Ne dersin?

Böyle diyerek tuttum çocukluğumun elinden...

Önce Biraz (cık) Tarih

Moda'dan söz edileceği zaman, mutlaka bir-iki satırla Kadıköy'den söz etmek yanlış olmaz diye düşünüyorum. Eremya Çelebi Kömürcüyan'ın XVII. yy'da İstanbul adlı kitabında görüleceği gibi, Kadıköy; 19.yy başlarına kadar kendi halinde bir köy olarak kalmış. Burada 100-120 kadar fakir Rum, Ermeni ve Türk balıkçı ailesi yaşarmış.

Kadıköy'ün adı Kadı Mehmet Efendi'den geliyor dense de, daha sonra yapılan araştırmalar, bu adın Kadıköy değil "Kadıköyü" olduğunu kanıtlar. Sayın Gökhan Önce'nin Moda adlı kitabında belirttiğine göre; İstanbul Kadısı Hızır Bey'in arpalığı olması sebebiyle Kadıköy bu adı almıştır.

Khalkedon ise yine Kadıköy'ün daha eski çağlardaki adıdır. Khalkedon bir şehir devletidir. Sınırlarıysa Moda burnundan Yoğurtçu Parkı'na kadar olan bölgedir. Khalkedon ya da Halkedon; Bakır Şehri anlamına da gelir.

Yine Eremya Kömürcüyan'ın kitabında belirttiğine göre, 451 yılında ilk Konsil (Ruhanilerin toplantısı) Halkedon'da yapılmış. Kadıköy Çarşısı'nın içinde Aya Eufemia Rum Ortodoks Kilisesi'nin yerinde o tarihlerde Aya Basis adlı manastır varmış, Konsil işte bu manastırda toplanmış.

Moda'nın tarihi ile Kadıköy'ün tarihi öylesine bir sarmaldır ki birbirinden ayırmak neredeyse imkânsızdır. Moda'nın Fenikelilerin ticaret iskelesi olduğuysa kesinleşmiştir.

İstanbul'un Anadolu yakasında, yani Kadıköy ilçesinde yerleşimin taa Antik çağlarda başladığı bilinir. Şöyle ki: İlçemizde yeni bir inşaat için ne zaman temel atma çalışmaları yapılsa toprağın alt tabakalarında mutlaka antik kalıntılara rastlanır. Antik toprak testiler, vazolar çıkar. Babam, 1942-1952 yıllan arasında Söğütlüçeşme-Gazhane'de (bugünkü Hasanpaşa) kazı çalışmalarını anlatırken; "Öyle çok küçük boyutlu antik eser çıktı ki..." derdi. Moda'da da aynı durum söz konusu. Kazılan her yeni parselin altından Fenikelilere ait üstleri boya ile nakışlı vazolar, sakallı erkek büstleri, öküz heykeli, hatta bir adet de tunç üzerine yazılmış Khalkedon Kitabesi bulunmuştu. Moda burnunun Fenikeliler tarafından bir tür liman olarak kullanıldığı da işte bu veriler doğrultusunda saptanmış, kanıtlanmıştır.

"Altıyol'daki mezar kalıntılarım anımsadın mı? Hemen anlat!" Tamam

tamam, anlatacağım. Bir tarihte; Altıyol'da bugün Bağdat Caddesi ve Ziverbey'e giden otobüs duraklannın arkasında teraslar halinde boş bir yeşil alan vardı. Derken bir gün burasının kafeterya yapılacağını duyduk. Satılmıştı! Bu duyurudan kısa bir süre sonra bir arkadaşımla Altıyol'a inmiştik. Birden birilerinin; "Koşun, mezar çıktı", diye bağırdığını duyduk. Hemen o yana seğirttik, bir de baktık ki Roma döneminden kalma birçok çocuk mezarı, lahit kapakları çıkmış. O tarihlerde arkadaşım ve ben Sanat Tarihi öğrencileriydik. Gençliğin de verdiği cesaretle hemen en yakın ilgili makama gittik ve bu kazının Arkeolojik kazıya dönüştürülmesi için ne yapılabileceğini sorduk. Hata etmişiz, çünkü bize nazikçe; çok genç olduğumuz ve önümüzde uzun bir geleceğimiz olduğu hatırlatıldı. Bu tür işlere bulaşmamalıymışız yani! Tahmin edeceğiniz gibi daha sonra orası alelacele betonlandı kapatıldı, üzerine delikli tuğlalar atılıp çim ekildi. Ve tabii kafeterya, altında koca bir tarih yattığını bilerek ya da bilmeyerek hizmet vermeyi sürdürüyor.

Bu Boğa Nereden Geldi Buraya?

“Ben çocukken bu boğa heykeli Kadıköy’de, Sokoni Vakum benzincisinin karşısında değil miydi?” Yine sabırsızlık ediyorsun çocukluğum... Oysa ben sana bu Kızgın Boğa Heykeli’nin uzun ve maceralı yolculuklarını anlatacaktım. En başından başlıyorum: Bu devasa Boğa Heykeli’nin yontucusu ünlü Fransız heykeltıraş İsidore Jules Bonheur’dür. Bonheur sanatçılarla kuşatılmış bir ailenin çocuğudur. Baba Raimond Bonheur zamanının ünlü portre ressamlanndan biridir. Kız kardeşi Rosa Bonheur ise Fransa’nın en önemli kadın yontucularındandır. İki kardeş de hayvan tutkunudur ve bunu yontularına çok gerçekçi biçimde yansıtırlar. Yapıtları birbirine öylesine benzer ki uzmanlar bile ayırt etmekte zorlanırlar. Neyse ki İsidore Bonheur eserlerini imzalamaya başlar, sorun çözülür. “Senin bu Jules Bonheur’le ilgili bir anın vardı değil mi?” İçimden yükselen bu soru beni güldürüyor... O ne insanlar şaşkın şaşkın bana bakıyor. Sanırım beynimin oyununa geldim ve yüksek sesle gülüyorum. Evet, benim bir genç kızlık anım var:

Bizim aile heykele çok düşkündür. Evimizin çeşitli köşelerinde büyüklü küçüklü heykeller bulunurdu. Bunlar arasında bir süvari heykeli vardı ki; bu heykele tutkundum. İsidore Bonheur’den etkilenerek yapılmış bir taklitmiş babam söylemişti. İşte o gün kendime söz vermiştim. Bu İsidore’un izini sürecek ve eserlerinin asıllanna ulaşacaktım. Tabii ki resimlerine canım... Ve sonunda bir ansiklopedide gördüm İsidore Jules Bonheur’ü! İnanması zor ama resmini görür görmez âşık oldum bu heykeltıraşa. Daha sonra ne mi oldu? Uzun zaman ansiklopediden kesilmiş resmi ve yapıtlannın resimleri genç kızlık odamın duvarlarını süsledi.

Altıyol Boğa Heykeli

Gelelim Kızgın Boğamıza: İsidore Jules Bonheur bu Boğa Heykelini 1864'te yapar ve heykel 1865'te Paris'te sergilenir. O yıllarda II. Abdülhamit amcası Sultan Abdülaziz'le Paris'i de kapsayan uzun bir yolculuğa çıkar. Paris'te İsidore Bonheur'ün Boğa heykelini görünce hemen iki adet devasa boyutta heykel siparişi verir. Gücünün simgesi olarak bu heykelleri saraylarının bahçesine koymayı düşünür. Boğa Heykelleri İstanbul'a geldiğinde Abdülhamit düşlediği gibi boğalardan birini Yıldız Sarayı'na, diğerini de Beylerbeyi Sarayı'nın bahçesine koydurur. (Bilindiği gibi Abdülhamit Beylerbeyi Sarayı'nda yapayalnız ölmüştür. 1918) Daha sonra Kızgın Boğa Heykeli Yıldız Sarayı'ndan alınır ve 1953'te Hilton Oteli yapılırken; otel ile Spor Sergi Sarayı'nın (Bugünkü Lütfi Kırdar Kongre ve Sergi Sarayı) arasındaki bir alanda beton bir tabana yerleştirilir. "Benim o boğa heykelinin önünde çekilmiş bir fotoğrafım bile var." Nasıl olmasın? Düşünün yontucusuna âşık olmuş benim gibi bir genç kız, heykelin önünde resim çektirmez de ne yapar? Bir süre sonra oradan kaldırılıp Taksim Gezi Parkı"na götürülmüş. Derken bir süre sonra yine boğanın yerini değiştirmeye karar vermişler. Böylece 1969'da İstanbul'un Anadolu yakasına taşınmış bizim Kızgın Boğa'mız. Kadıköy'de Beşiktaş Vapur İskelesi'nin karşısında Sokoni Vakum benzin istasyonu vardı, işte Boğa Heykeli bu benzinci ile Kadıköy Şehremanetinin arasına yerleştirilmişti. Ben artık büyümüştüm ama yine de her gün özellikle yolumu değiştirir ve Kızgın Boğanın önünden geçerdim. Derken 1990'lı yıllarda oradan da vazgeçildi ve İsidore Jules Bonheur'ün bu dünya güzeli eseri Kadıköy Altıyol meydanına geldi. O tarihten beri konulduğu yerde duruyor. Biz Kadıköylüler Boğamızı çok seviyoruz. Belki de birileri, çok eski tarihlerde Altıyol Meydanı'nın hayvan pazan olduğunu anımsamıştır diyorum ben. Sonuç olarak, Kızgın Boğa bu meydana çok yakışıyor.

Sinemalara Doğru

Haydi içimin büyümeyen yanı, Bahariye Caddesi'nden yukarı yürümenin zamanı geldi.

Sabahın erken saatleri, esnaf yavaş yavaş kepenklerini açıyor diyeceğim ama o, anlamda esnaf kalmadı ki Bahariye Caddesi'nde. Ya büyük giysi mağazaları var, ya da son yıllarda ortaya çıkan vitrinsiz mağazalar... A, tabii bir de karın doyurulan yerler çoğunlukta. Örneğin; Süreyya Operasının karşısındaki kısacık sokağın tamamı yiyecek içecek satan yerlerle dolu. Bunların bazılan gerçek anlamda lokanta olmalarına karşın, bir bölümü de bir vitrinin gerisinde tüm yiyeceklerini sergileyen, garip, acele karın doyurulan yerler. Evet, biz bu arada nereye kadar gelebildik? "Bir dakika, bir dakika, burada Opera Sineması vardı. Nereye gitti?" Ah, işte bu soru içimi sızlattı. Bizim ilk sinemamızdı Opera Sineması. Altıyol'dan Bahariye Caddesi'ne çıkar çıkmaz soldaydı. Sinema olarak hizmet vermek üzere yapılmış bir binaydı. "İçini ve kadife perdesini hatırlıyor musun?" Dur çocuk, demek sen benim beynimin en hızlı yanıymışsın da haberim yokmuş. Evet, canım, tabii hatırlıyorum. Salonu ve koltukları bize "bir sinema salonu nasıl olmalıdır?"ı öğretmiştir. Hele bordo kadife perdesi bugünmüş gibi gözümün önünde. Film başlamadan önce birinci gongla birlikte, sahnenin ağzında yeşil ışıklar yanmaya başlardı. Bu ışıklar ikinci gongla sarıya dönüşür, üçüncü gongla birlikte salonun ışıkları sönerdi, ama sahne ağzında bu kez kırmızı ışıklar yanıp sönmeye başlardı. Az sonra bordo perde ağır ağır açılırdı. Asıl filme geçilmeden bir sonraki haftanın filmleri tanıtılırdı. İşte biz çocuklann "azıttığı" an, çünkü salon hafifçe karartılır, biz de cebimizde sakladığımız leblebileri öndekilere fırlatırdık. Nedense yapmayı çok sevdiğimiz afacanlıkların başında gelirdi bu "leblebi operasyonu". Ne yazık ki Opera Sineması da alışveriş merkezi modasına feda edildi. (Günümüzde Mudo mağazasının bulunduğu pasaj eski Opera Sineması'nın yeridir.) Ben en iyisi bu sinemayla ilgili bir anımı anlatarak noktalayayım: Bu sinemanın gişe görevlisi annemin arkadaşıydı. Neriman teyze. Kaşlan yoktu. Ondan söz ederken "Kaşsız Neriman Teyze" derdik. Siyah kaş kalemiyle kaş çizerdi ama, arada bir eli titrerdi anlaşılan ki bazen iki kaşının birbirinden haberi olmazdı!

Bahariye Caddesi ile ilgili bir iki söz daha eklemek istiyorum izninizle: Bahariye Caddesi'nin resmi kayıtlardaki adı General Asım Gündüz Caddesi'dir ama bu ad daha konulduğu anda "ölü doğmuştur" halk bu ismi hiçbir zaman benimsememiştir. İnsanlar caddeden söz ederken

Bahariye Caddesi derler. Bu arada Bahariye Moda'nın güneydoğu sinindir. Bakarsınız sohbete dalar, unuturum. Sınır Kızgın Boğa'nın olduğu noktadır. Orası Altıyol adını alır ve cadde gerçekten de altı ayrı yola ayrılır. "Haydi, artık kaldığımız yerden yürüyüşümüzü sürdürelim. Sen böyle durmadan sağa sola dalarsan bu yürüyüş bugün bitmez!" Beynimden iletilen bu çocuksu uyarı kulaklarıma kadar geldi. Haklısın, haydi yola devam. (Neden insanlar bana garip garip bakıyorlar? Yoksa ben "içimdeki çocukluk" olayına kaptırdım da yüksek sesle mi konuşuyorum kendi kendime?)

Süreyya Sineması'nı ve tabii bu güzel binayı bizlere armağan eden Süreyya Paşa'yı ayrı bir bölümde anlatmak istiyorum. Ben size Bahariye'nin bir başka eski sinemasından söz edeceğim. Süreyya Operası'nın önünden yukarı doğru devam edildiğinde, sağ kolda hafif meyilli bir sokak vardır. Bu sokağın adı çok hoşuma gider, Sakızgülü Sokak. Dayımdan edindiğim bilgiye göre onun gençliğinde bu sokakta önü bahçeli evler varmış. Herkes gül yetiştirme meraklısı olduğundan ilkbahar geldiğinde sokak mis gibi gül kokarmış. Özellikle de Toronto adlı ünlü bir İtalyan tefeci ve kulak-burun-boğaz doktoru varmış, onun köşkünün bahçesini bilmeyen yokmuş. Gariptir Kadıköy'ün ilk apartmanı da Sakızgülü Sokak'ta yapılmış. Hem de Toronto'nun köşkünün yerine. Çünkü Toronto Türkiye'den gitmeye karar verdiğinde, evini yine bir kulak-burun-boğaz uzmanı olan Dr. Ali Haydar'a satmış o da köşkü yıkıp yerine pek yüksek olmayan yayvan güzel bir apartman yaptırmış. Bu bina bugünkü Reks Sineması'nın ana girişinin karşısındaydı. Sapasağlam bir yapıydı ama nedendir bilinmez geçen yıl binayı yıktılar ve yerine tekrar bir apartman inşa ettiler.

Reks Sineması'na gelince; Sakızgülü Sokağı'na üst başından girildiğinde solda; Kadife Sokak ile Sakızgülü'nün kesiştiği köşededir. Sinemanın ilk sahipleri İstanbullu Rum cemiyetiymiş. O zamanlar (1920'li yıllar) sinemanın adı Apollon Sinemasıymış. Sinemanın en son sahiplerinden biri babamın çocukluk arkadaşıydı. Adı Mösyö Yordan olan bu İstanbul beyefendisi daha sonra sinemayı satıp Yunanistan'a gitti. Şimdilerde sinemanın adı yine Reks ama "Rexx" diye yazılıyor nedense. Keşke sevimli, Türkçe bir isim bulunsaydı. Benim dileğim tüm iş yerlerinin adlarının Türkçe olmasından yana ama ne yazık ki sesimi duyuramam... Sade vatandaşım ben...

Bu arada çok önemli bir hatırlatma yapmakta yarar var. Tiyatro aşkını, sevdasını, hayatıyla ödeyen, ilk Türk kadın tiyatro sanatçısı Afife Jale, ilk kez 1920 yılında Apollon yani Reks Sinemasında sahneye çıktı. Kadınlara; bırakın tiyatro sanatçısı olmayı, yaşamın her alanında yasakların acımasızca uygulandığı bir dönemde Afife Jale tiyatro oyuncusu olabilmek için, çevresinden, toplumdan ve ailesinden

koparıldı. Hatta babasının onu “fahişe” diye nitelemesi bile Afife Jale’yi yıldıramadı. İlk kez sahneye çıktığı gün ağzından şu cümle dökülmüş: “Bugün hayatımın en mutlu günüdür.” Günümüzde Reks Sineması’na gidenleri kapının dışında [neden kapının dışında, ben de bilmiyorum] her neyse sinema izlemeye gelenleri, kapının dışında Afife Jale’nin büstü karşılar.

Çok ilginç bir bilgiyi daha sizlerle paylaşmak istiyorum sevgili okurlar: Çok eski Kadıköy’lü Ermeni bir aileden gelen yakın arkadaşlarımdan biriyle kitabımdan konuşurken birden: Benim babam 1915 doğumluydu. Afife Jale ile Selâhattin Pınar evlendikleri zaman babamlann evinde kiracı olarak oturmuşlar. Birbirlerini çok seven bir çiftmiş. Ancak Afife Hanım bir tarihte geçirdiği hastalık sırasında ağrılannı dindirmek için verilen morfine alışık olduğu için morfin krizi tuttuğunda karı-kocanın sesi yükselirmiş. Arkadaşımın babasının adı Mıgırdıç... Birden üst kattan Afife Hanım’ın sesi duyulurmuş; “Mıgır, hadi oğlum git de eczaneden bana morfin iğnesi al.” İğneyi kendi kendine yapar sakinleşirmiş. Sakinleştikten sonra da tatlı tatlı Selâhattin Bey’le ut çalar şarkılar söylerlermiş. Yalnız bu arada da durmadan “beni bırak, mahvoluyorsun, beni bırak” diye kocasına yalvarırmış. Arkadaşım sözlerini bitirdiğinde, odada bulunan herkes, hepimiz gözyaşlarına boğulmuştuk. Çoğu insanın karar verdiğinin aksine çok asil bir kadınmış değil mi? Daha sık ve daha çok anmalıyız bu sanat öncüsünü...

Az önce Kadife Sokak dedik, Reks Sineması’mn ana kapısı bu sokağa açılır. Eskiden bu sokağın her iki yanında cumbalı, nohut oda bakla sofa Ermeni esnaf evleri sıralanmıştı. Evlerin önü güzel demir kapılarla sokağa açılırdı. Arkalarında ise her birinin bir bahçesi vardı. Sokağın Dr. Esad Işık Caddesi’ne bağlanan köşesinde ise, önünde; bahçesi çam ağaçları ve çiçeklerle bezenmiş, büyük bir konak vardı. Osmanlılar zamanında devlete hizmet etmiş bir Ermeni devlet adamının eviydi. Esmeryan adlı bu ailenin bireyleri birer birer Türkiye’yi terk ettiler. Kimi Fransa’ya, kimi Kanada’ya göçtü. Anılarımda bu evden geriye kalan bir yüz var. Madam Esmeryan. Koskoca evde sonunda yapayalnız kalmıştı. Mahallenin çocukları onu kızdırmak için durmadan kapıdaki çıngırağı çalarlar, o da bıkmadan, usanmadan konağın üst kat penceresinden yarı beline kadar sarkar, çok bozuk bir Türkçesiyle; “Ka yavrus, neden yapoorsunuz bunu. Oyundur? Oynamak istersiniz, bahçeye girin ka yavrum. Kapının çıngırdağı bozulacak” diyerek çocukları uyarmaya çalışırdı.

Biliyorum sevgili okurlar, sinemalar derken konuyu azıcık dağıttık ama insan sevdikleriyle sohbet ederken böyle coşuyor işte. Aslında Dr. Esad Işık Caddesi’nden söz ederken sizlere eski ve çok saygıdeğer bir

Modalı beyefendiyi tanıştıracağım. Satın aldıkları apartman katı, işte tam bu Esmeryan Konağı'nın karşısındaymış. Onunla yaptığım sohbet gerçekten çok ilginçti. Ben de doğal ki sizlerle paylaşacağım. Kadife Sokak için bir-iki söz daha etmek iyi olacak sanınm... Efendim bu güzel ve sakin sokak, ne yazık ki son yıllarda bu özelliğini kaybetti. Önce sokağın gayrimüslim sakinleri birer ikişer kaybolmaya başladılar, derken o biblo gibi sevimli evler doğal ki içinde oturan olmayınca yavaş yavaş yıkılmaya yüz tuttu. Aradan bir-iki yıl geçti, İstanbul'u "kafe" modası sarmaya başladı. Bulunan her köşe başı, kaldırım üstü kafe olarak değerlendirildi. Moda'nın güzel sokağı Kadife Sokak da bu furyadan payını aldı. İlk başlarda, sokağın minik evleri onarılıyor diye sevindik. Üstelik ilk açılan kafeleri arkadaşlarımla ziyaret bile ettik. Evleri onarılmış görmek hoşumuza gitmişti belli ki. Amaa... Giderek bu kafe işi yozlaşmaya başladı. Sokağı dolduran kara giysili, burunları hızmalı gençler o ilk başlarda gördüğümüz kafe müşterilerinden öyle farklı ki... Zaten kafeler de bara dönüştü. Ne yazık ki Kadife Sokak asıl adından çok "Barlar Sokağı" diye anılır oldu... Şehirler geliştikçe doğal ki, değişimi de beraberinde getirecek ancak, değişimin boyutu ve içeriği çok çok önemli bence.

Süreyya (İlmen) Paşa

Süreyya Paşa; Osmanlı'nın son Seraskeri (Genel Kurmay Başkanı) Müşir Mehmet Rıza Paşa'nın oğludur. 1874 yılında babasının görevi nedeniyle aile Yugoslavya'nın Patgoriçe kentindedir. Süreyya Paşa orada dünyaya gelir. Daha sonra Mehmet Rıza Paşa İzmit'te görevlidir. Küçük Süreyya'yı oradaki Rum okuluna gönderir. (1880)

Baba Müşir Mehmet Rıza Paşa aslında II. Abdülhamid'in en sadık adamlarından biridir. Ancak 1908 devrimi ile görevine son verilir. Küser ve Vaniköy'deki yalısına çekilir.

Süreyya İlmen, babasının yolunu izler ve askeri eğitim alır. 1895'te harp okulundan mezun olur. Balkan Harbi sırasında tümgeneraldir. 1900'lü yıllara gelindiğinde Süreyya İlmen paşalığa terfi etmiştir. 1914 yılında kendi isteği ile emekliye aynlır ve ticarete atılır. Bu andan başlayarak ömrünü halkın yararına, güzel ve yararlı işler yapmaya adar. Birçok sosyal, eğitsel ve kültürel amaçlı girişimin öncüsüdür. Üsküdar'da Vilayet Başkanlığı yaptığı sıralarda (1927) Üsküdar Havalisi Halk Tramvaylan Şirketi'ni kurar. Hemen Üsküdar-Kadıköy tramvay hattını yaptırtır.

Ben sözü sevgili dayım Hagop Papazyan'a bırakıyorum. Kendisi ayaklı tarih kitabı gibidir. Ayrıca Kadıköy ve Moda'nın paşalarına özel sevgisi, hayranlığı vardır. Bakın dayım hayranı olduğu Süreyya Paşa için neler anlattı; "O, kendinden çok halkını düşünenlerdendi. Onca hizmet yaptığı halde çok mütevazı bir insandı. Karısı Adalet Hanım bir subay kızıdır. Büyük bir aşkla evlenmişlerdir. Hayatlarının sonuna kadar hiç birbirlerinden aynlmamış bir çifttir. Süreyya Paşa'nın asıl soyadı İlmen değil biliyor muydun?" Dudağımı büktüm, nereden bilebilirdim ki... "Kardeşleriyle arası açıldı, soyadını değiştirdi." A, öyle mi, peki asıl soyadı nedir? "Emiroğulları ama dedim ya kızdı ve İlmen soyadını alıverdi." Peki, dayıcığım bir yerde gözüme ilişmişti, Atatürk'le akrabaymış galiba? "Adalet Hanımla Süreyya Paşa'nın oğulları Hayri İlmen; Latife Hanım'ın kız kardeşi Vecihe Uşaki ile evlendi. Kızı Melahat da Latife Hanım'ın erkek kardeşi İsmail Bey ile evlenmiştir. O zamanlar halk arasına ikilik sokmak isteyenler Süreyya Paşa için 'o harp zenginidir' dediler ama o kulak asmadı. Hizmet vermeye devam etti. Kayışdağı suyunu Kadıköy'e getiren Paşa'dır. Halk temiz su içsin, tifo salgını olmasın diye. Daha hangi birini anlatayım sana... A, bak aklıma geldi, Kadıköy'ün kanalizasyonunu döşeten de Süreyya Paşa'dır. Hem de çoğu masrafı cebinden tıkır tıkır

ödemiştir.” E, bravo desene harika bir insanmış bu senin Paşa. “Çocukken bayıldığın Süreyya Sineması’nı kim yaptırttı peki?” Onun öyküsünü ezbere biliyorum dayıcığım ve hemen okurlarla paylaşacağım. “Peki bir bulmaca soracağım sana.” Dayımın bulmacaları da ünlüdür. Çok bildiğinden midir nedir her zaman böyle “pat” diye tepeden inme sorular sorar bizlere. Bilgi testi gibi... Sor dayıcığım... “Hani siz küçükken hatta genç kız olduğunuzda Maltepe sahilinde bir plaj vardı” A, onu bilmeyecek ne var Süreyya Paşa Plajı’ydı, hatırlıyorum “Ama ben plajı sormayacağım, o plajın bulunduğu kıyının açığında, denizin içinde tepesi kubbeli bir bina vardı. Onu hatırlıyor musun?” Evet, tabii, biz oraya kadar yüzerdik. “İşte o binanın adını söyle bakalım” hayda, işte şimdi sınıfta kalacağım sevgili okurlar çünkü o tapınak gibi yerin adını hiç anımsamıyorum ben. “Ya, bak gördün mü, susuyorsun oysa kaç kez gittik Süreyya Paşa Plajı’na. Ben yanıtını vereyim, sen de kitabına al da bari okuyanlar öğrensin” Ama dayı orada artık plaj yok, sahil doldurulduğu filan diyecek oldum. Dinlemedi beni. “O binanın adı Bakireler Tapmağı’dır. Süreyya Paşa Avrupa’da buna benzer bir bina görmüş ve kopya etmiş.” “Tamam, dayıcığım, kızma.” “Böyle hayırsever insanlar yok artık onun için bu konuyu iyi anlat olur mu yavrum? Süreyya Paşa’nın nasıl bir insan olduğunu anlat ki yeni kuşaklar anlasın.” Dayıma söz verdim ve anılarıyla baş başa bıraktım.

Süreyya Paşa, 1921 yılından itibaren Moda’yı güzelleştirme çalışmaları başlatır. Moda İskelesi’ni üst yola bağlamak için merdiven yaptırtmayı düşünür. Mimar Mühendis Kavafyan Bey, Süreyya Operet binasının inşası için alınan malzemeden yararlanarak merdivenleri yapabileceğini söyler ve merdivenler yapılır. Bu tür inşaatlarda Süreyya Paşa çoğu zaman masraflann bir bölümünü kendi cebinden öder. Aslında İstanbul Balat’ta 1914 yılında kurduğu Adalet Mensucat Fabrikası nedeniyle Türkiye’nin ilk sanayicilerindendir Paşa. Yani gerçekten de bir yandan para kazanmış, kazandığının bir mislini de halkın yaran için harcamış. Ne hoş değil mi? Ben de dayım gibi çok sevmeye başladım Süreyya Paşa’yı. Aslında hemen hepinizin bildiği bir şey daha var: Maltepe Sanatoryumu... Aslında orası Paşa’nın arazisi. O zamanlar veremin ne boyutta olduğu biliniyor. Bir hastane yapmak zorunludur ama Sanatoryum yapılacak arazinin bol oksijenli bir yörede olması baş koşuldur. Bir gün Süreyya Paşa ve eşi plajda güneşlenirken, korumalanyla Celal Bayar gelir. O zamanlar Bayar milletvekilidir. Sohbet sırasında bir hastane inşa etmenin gerekliliğinden söz eder. Süreyya Paşa şezlongundan kalkar, eliyle arkasındaki tepeyi işaret eder “Gördüğünüz arazi benimdir. Hastane için hediyem olsun. Ancak bir şartım var, Adalet Hanım ve ben arazinin en tepesine yaptıracağımız anıt mezara gömülmek

arzusundayız.” Bayar bu isteği olumlu karşılar ve hastane binası Maltepe’de Süreyya Paşa arazisine kurulur. Yine bilineceği gibi hastane ek binalarla geliştirilmiş olup hâlâ hizmet vermektedir.

Bu Ne Muhteşem Bir Bina

İnsan bir binaya âşık olabilir mi? “Olur tabii, ben çocukluğumdan beri Bahariye Caddesinin en güzel binasına tutkunum. Süreyya Paşa’nın Kadıköy’e ve Kadıköylülere en büyük, en güzel armağanı değil mi sence?” Haklısın... Ve bu sevda hala sürüyor. Üstelik şimdi bu bina opera yani benim evim, yuvam. İstersen yine “azıcık tarih” diyelim ve şu binanın tarihçesini anlatalım sevgili okurlara... Efendim, Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında Kadıköy’de bazı okullar maddi sıkıntı içindedir. Süreyya Paşa okullara yardım sağlamak amacıyla bir dizi müsamere düzenlemek ister ancak, salon sorunu vardır. Apollon (bugünkü Reks) sinemasının sahipleriyle görüşmeye gider. Rum cemaati salonu vermek istemez. Süreyya Paşa bu duruma çok içerlenir ve “Biz de kendi salonumuzu inşa ederiz” diyerek; Mimar Mühendis Kavafyan Bey’e başvurur. 1924’te inşaata başlanır. Süreyya Paşa’nın arzusu buraya güzel bir operet binası yapmaktır. Avrupa’da gördüğü örneklerden yola çıkılarak inşaata başlanır.

Sonunda 1927 yılında inşaat biter ama hala bir takım eksikler vardır. Süreyya Paşa bir an önce açılış yapmak ister. Böylece 6 Mart 1927 günü muhteşem bir açılışla Kadıköy güzel bir operet binasına kavuşur. Binanın giriş holü Paris Champ Elysee tiyatrosu gibi yapılmıştır. İç salon için Alman tiyatro salonları örnek alınmıştır. İç salonun tavanını süsleyen freskolar dönemin ressamı Naci Kalmukoğlu tarafından yapılmıştır. Sahne ağzının çevresinde ve binanın cephesinde bulunan heykellerle rölyefler ise Heykeltıraş İhsan Özsoy’a aittir.

Böylece Süreyya Opereti etkinliklerine başladı. Operetin ilk primadonnalanndan biri Suzan Lütfullah’tır. Kendisi ünlü tiyatro sanatçısı Gülriz Sururi’nin annesidir. Günümüzde Süreyya Operası’na gidenleri; onun ana girişte bulunan bronzdan büstü karşılar. Diğer opera şarkıcıları da yine dönemlerinde büyük başarı kazanmış güzel sesli sopranolardır. Bunlardan Semiha Berksoy, tiyatro oyuncusu Zeliha Berksoy’un annesidir. Semiha Berksoy daha sonra Almanya’ya gitmiş, orada da çok büyük başarı kazanmıştır. Bir diğer soprano ise Toto İrma Karaca’dır. Hatırlanacağı gibi o da birkaç yıl önce ölen ünlü pop şarkıcısı CemKaraca’nın annesidir. Kariyerini ölünceye kadar tiyatro oyuncusu olarak devam etmiştir.

Muhlis Sabahattin Ezgi (1889-1947) tarafından kurulan “Muhlis’in Çocukları” operet grubu, 1930’lu yıllarda başarının zirvesine ulaşmıştır. Seyirci tarafından çok sevilen operetlerden bazıları

şunlardır: Çardaş Fürstin (E. Kalmann), Leblebici Horhor (D. Çuhaciyan) ve Muhlis Sabahattin'in bestelediği Ayşe Opereti...

Süreyya Operet binasında 1936 yılına kadar operetler sahnelenmiştir ama...

Operetten Sinemaya

1930 yılında ilk sesli filmler dünya sinemalarında boy göstermeye başlayınca, Süreyya Paşa Operet binası çok amaçlı kullanılmak üzere yeniden elden geçirilir. Artık haftanın belirli günleri sinema oynayacak, kalan günlerde de operet faaliyetine devam edecektir. Süreyya Paşa; öyle ileri görüşlü ve girişimci bir yapıya sahipti ki hangi işe el atsa başarılı oluyordu. Nitekim 1936 yılında bir de yazlık sinema açmıştır. Sinemanın işletmecisi tahmin edileceği gibi Süreyya İlmen Paşa'nın kendisiydi. Sinemanın ilk müdürü ise Nazım Hikmet'in babası Hikmet Nazım Bey'di. 1932 yılında bir gün Hikmet Bey'i bir köpek ısırır, o da gidip kuduz aşısı yaptırır. Oysa birkaç gün önce de tetanos aşısı olmuştur. Yani bu durumda aşıların birbiriyle ters düşmesi kaçınılmazdır. Kısa bir süre sonra, ne yazık ki Hikmet Nazım Bey, aşılardan zehirlenir ve ölür.

Ölümünden birkaç gün önce hasta yatağında yatarken Süreyya İlmen Paşa, Nazım Hikmet'in evine gelir ve sinemanın gişe hesaplarını sormak ister. Bu olay Nazım'ı çok üzer ve kızdırır. O hırsla bir şiir yazar:

Babamın gözleri artık

Simsiyah defterleri göremiyordu...

Fakat siz haklısınız

O gündü hesap günü.

Taktınız tenezzülen kendi elinizle siz,

Bir ölünün burnuna gözlüğünü,

Beş papelin hesabını istediniz.

İstanbul'un Avrupa yakasında operet gruplarının sayısı artmaya başlar. Kadıköy Süreyya Opereti de yavaş yavaş eski beğenisini yitirir. Bina artık sadece sinema olarak hizmet verir...

Süreyya Sineması

“Çocukluk ve genç kızlık yıllarımın en güzel sayfası; Süreyya Sineması... Filmlerinin kalitesi kadar binanın güzelliği de belleğime kazınmıştır. İşte Bahariye Caddesinin en güzel binası... İşte âşık olduğum bina.” Ah, benim yüreğimin hep çocuk kalan ucu. Hiç büyüme e mi? Ben binalara, heykellere âşık olmaktan son derece hoşnudum. Sevdiğiniz bir sanat eserini tanıdıkça, detaylarını inceledikçe sizler de benim gibi binalara, heykellere sevdalanabilirsiniz sevgili okurlar...

Evet, içimdeki çocuk haklı. Biz Modalı gençler, film seyretmeyi Süreyya Sineması’nda öğrendik diyebilirim. Salonun girişinden, kapısının dışına dek her şeyiyle bizi büyülemiştir bu bina. “Charlton Heston'ın oynadığı Ben-Hur filmini anımsıyor musun? Ya Neron’un Roma’yı yaktığı filmi? Truva Savaşı’nı peki? Ne çok anı var bu sinemayla ilgili. İçimle baş edemiyorum sanırım. Anılar birer birer uyuduklan köşelerden çıkageliyor. “Sinema salonundan çıkarıldığımız film hangisiydi peki? Romalılar Hıristiyanlan aslanlara atıyorlardı...” Evet, evet ve biz erkek kardeşimle bağıra bağıra ağlamaya başlamıştık. Bir yandan da; “Yazık değil mi bu insanlara” diye avazımız çıktığı kadar bağırmaya başlayınca kibar bir şekilde dışan atıldık!

Ancak, gerçek anlamda bana sinema izlemeyi öğreten ve bugün uslanmaz bir sinema tutkunu (sinefil) olmamı sağlayan Süreyya Sineması’dır. O güzel salonunda izlediğim filmlerin çoğu kare kare, sekans sekans gözümün önüne gelir zaman zaman.

Süreyya Operası

Benim güzel sinemam durmadan dinlenmeden 2005 yılına kadar çalıştı. Sonra sinemanın kapanacağını duyduk. Bir yakınımı kaybetmiş gibi oldum. Kapanmadan önce son film seanslarını kaçırmadan izledim. Her seferinde kolum kanadım kırık çıkıyordum sevdalısı olduğum binadan. 31 Aralık günü son seanstan önce sinema görevlisine bir sorayım dedim: "Binayı Kadıköy Belediyesi aldı" yanıtını alınca bir an kapının ağzında kalakalmışım. Sanırım biraz ön yargılı davranmışım. Çünkü bu öykünün sonu çok mutlu bitti. Gerçekten de Kadıköy Belediyesi Darüşşafaka Cemiyeti'nden 50 yıllığına Süreyya Sineması"nı kiralamıştı. Ben binanın önünde gezinmeyi sürdürüyor, merakla onarımın başlayacağı zamanı bekliyordum. Derken Operamızın müdürü bizleri bir araya topladı ve güzel haberi muştuladı: Bina hem onarılacak hem de aslına uygun biçimde restore edilecekti. 2006 yılının sonbaharıydı, bir gün yine sevgili binamın önünden geçiyordum... Bir de baktım cephe rölyefleri sanki yeni yontulmuş gibi. "HARİKA!" diye bağırmışım yolun ortasında. Sonunda beklediğimize değdi. Ve Kadıköy olağanüstü güzel bir Opera binasına kavuştu. Biz opera sanatçılan açılışa davetliydik. Hepimiz heyecanla koştuk. Yine bir 29 Ekim günüydü. Sayın Başkan Selami Öztürk 29 Ekim 2006 akşamı bir Cumhuriyet Balosu ile binanın açılışını yaptı. Biz sanatçılar kolay mutlu olan insanlarızdır. Minicik bir takdir sözcüğü yeter, ancak bu kez sunulan armağan o denli değerliydi ki sevincimiz, mutluluğumuz sözcüklerle ifade edilir gibi değildi. Burada satır aralarından Kadıköy Belediye Başkanı Sayın Selami Öztürk'e teşekkür etmek istiyorum izninizle. Teşekkürler Sayın Başkan.

Süreyya Paşa'nın Vasiyeti

1950 yılında Süreyya İlmen Paşa; Süreyya Sineması binasını Darüşşafaka'ya hibe eder. Yalnız bir vasiyeti ve dileği vardır. Sinemanın geliri kendisi ölünceye kadar kendisine, eşi Adalet Hanım ölünceye kadar da eşine verilecekti. Dileğiyse; "En büyük dileğim, benden sonra da bu binanın sanata, kültüre hizmet etmesi" şeklindedir. Ben bir opera sanatçısıyım. Yaşadığım mutluluğu düşünebiliyor musunuz? Eminim opera-bale seyircisi de en az benim kadar mutludur. Ne mutlu sanatı, kültürü, müziği sevenlere...

Dayımdan edindiğim bilgiye göre 1955 yılında Süreyya Paşa öldüğü zaman Kadıköy'de "yer yerinden oynamış". Karısı Adalet Hanım ise 1966'da yaşama veda etmiş.

Sizlerle bir düşüncemi paylaşabilir miyim? Bence binaların da kaderleri var. İnanın bana, bazı binalar (Süreyya Sineması gibi) "diri" kalma konusunda çok şanslı ama bazılarının öyle acı kaderleri var ki... Ben, bu kitabı oluştururken pek çok eski Modalı ile sohbet ettim. Anlattıkları elimdeki notlarla örtüşüyordu. Sırası geldikçe Bahariye Caddesi'nin, Küçük Moda'nın ve Moda'nın önemli ve ünlü kişiliklerinden söz edeceğim. Tabii yaşamlannı geçirdikleri evler de sayfalanmıza konuk olacak. Sanınm o satırlan okuduğunuzda benim "evlerin kaderi" konusunda ne düşündüğümü hatırlayıp bana hak vereceksiniz...

Altıyöl'dan Bahariyeye Hızlı Yürüyüş

Haydi, sevgili okurlar, gelin bir kez de Kızgın Boğa'mıza sırtımızı dönüp, Bahariye Caddesi'nden yukarı hızlı hızlı yürüyelim. Olur mu demeyin olur, olur. Biz Modalılar; canımız sıkıldığında, yaptığımız birkaç şey vardır. Bunlardan biri: "Hadi Moda'ya çıkalım", diğeriyse; "Hadi Bahariye'den aşağı şöyle vitrinlere bakarak yürüyelim" önerisidir. Doğal ki iki tümceyle sınırlanamaz bizim oralarda yapılacaklar, ama ilk akla gelen "sıkıntıya çözüm" önerilerinin başında gelir. Biz de şimdi Altıyol'dan yukan yürüyelim diyorum. Hayır, hayır, canım sıkkın değil, aksine sîzlerle sohbet etmenin ve içimdeki afacanla baş etmeye çalışmanın keyfini yaşıyorum.

Altıyol'da Boğa'ya arkanızı döndüğünüzde sağ tarafta kalan büyük han-alışveriş merkezinin yerinde annemlerin çocukluğunda Ermeni Mezarlığı varmış. Daha sonra yol genişletme ve yenileme çalışmalan nedeniyle mezarlar buradan taşınmış. Yine sağ kolda, çok dik bir yokuş vardır. İşte o yokuşun tam altında da "Umumi Tuvalet" varmış. Ne ilginç değil mi? Zamanla bu tuvaletlere de gereksinim kalmamış, çünkü bilineceği gibi tüm pasajların, kafelerin, sinemaların içinde bu ihtiyacınızı giderebileceğiniz modern tuvaletler var. Dayım tuvaletleri anlatırken "ayakyolu" terimini kullandı. Kulağıma çok hoş geldi... Türkçe bir sözcük olduğundan mıdır sizce?

Gelelim sol tarafa; sol tarafta Altıyol'un en eski pastanesi vardır. Ankara Pastanesi. Yolunuz düşerse tavuk göğsünü ve dondurmalı kâğıt helvasını bir tadın derim... Bu arada aklımın ermediği bir nokta var... Bizim ünlü tramvay eskiden de Altıyol'dan Bahariye Caddesi'ne çıkıyordu. Peki o zaman çıkabiliyordu da, şimdi neden çıkamıyor? "Efendim bu tramvay bu yokuşu tırmanamaz" deyip yolun seviyesini aşağı indirdiler. Tabii birileri bu yol çalışmasından müthiş para kazandı. "Göze hoş görünüyor mu?" diye sordunuz sanınm. Yanıtım Hayır! Ankara Pastanesi'nin sırasında solda bir çıkmaz sokak vardır. Asıl adı Ali Suavi Çıkmazı'dır ama son yıllarda Sanatçılar Sokağı olarak anılmaya başladı. Birkaç yıl önce burada, yol boyunca eserlerini sergileyen ve satan sanatçılar vardı. Giderek sayıları azaldı, ama sokak hala bu adla anılıyor. Sokağın sonunda sol tarafta büyük, güzel dört köşe görünümlü bir okul binası vardır. Eski Ermeni-Katolik İlkokulu Anarathığutyun. Yıllar içinde Ermeni nüfus azalınca öğrenci sayısı da azaldı doğal ki, kalan Ermeni Katolik vatandaşlar da

çocuklannı Moda'nın diğer Ermeni okulu Aramyan Uncuyan'a götürdüler. Günümüzde bu bina Nazım Hikmet Kültür Merkezi'dir.

Yukan doğru yine soldaki ikinci sokağın adı Süleyman Paşa Sokağı'dır. Daha önce söylediğim gibi bizim Altıyol'un, Küçük Moda'nın ve Moda'nın paşalan çok boldur. Ancak araştırılınca bu insanlann hepsinin de paşalığı bileklerinin hakkı ile kazandıklan kanıtlanmıştır. Aynca hepsi de sanki memlekete yararlı işler yapmak için birbirleriyle yarışmışlardır. Ben de bu değerli insanlan yeri geldikçe sizlere tanıtmayı ilke edindim kendime. Onları anmak ve yapıtlarını gençlere anlatmak görevimiz.

Örneğin; Bahariye Caddesindeki bu sokağa adı verilen Süleyman Paşa'nın (1838-1892) tarihi kişiliğini araştırmayı meraklısına bırakıyorum. Onun beni asıl ilgilendiren yanı, Türkçülüğe yaptığı yadsınamaz hizmet. Abdülaziz döneminde Türk Milliyetçiliği için çalışmış bir insan. Daha da önemlisi onun Türk diline gösterdiği özen. Yapıtlarında göze çarpan en önemli özellik, Arapça ve Acemce sözcüklerden titizlikle kaçınıp sade bir Türkçe kullanmış olmasıdır.

Adının bir sokağa verilmiş olması onun bu yanı nedeniyle de önemli...

Süleyman Paşa Sokağı'nın tam karşısında, yani caddenin karşı tarafında oldukça geniş bir başka cadde vardır... Bu cadde; aşağıda Moda Caddesine bağlanır. Bahariye Caddesi'nden Kadıköy çarşısına inen en kestirme yollardan biridir. Bu caddenin adı Çarıkçı Caddesi'dir. Burası aslında eski Çarıkçı Mahallesi'dir. "Benim o sokakta bir çocukluk arkadaşım vardı Hatırla, babası kundura tamircisiydi. Hem o yol öyle geniş değildi ki? Neden cadde diyorsun? Ooo zamandan bu yana öyle çok şey değişti ki... Sen istimlâk nedir bilir misin? Devlet sokakları genişletmeye karar verdiğinde, bazen evler ve dükkânlar yola gider. O çocukluk arkadaşımın babasının dükkânı da yola gitmişti. Evet, haklısın o yol cadde değil sokaktı, tabanı parke taşlanyla döşenmişti. Daha da eskilerde yani Osmanlılar zamanında o sokakta bir boydan bir boya çarıkçılar varmış. İsmarlama, yani ölçü üzerine çarık yapanlar, hazır çarık satanlar bulunurdu. Sizin anlayacağınız sokak, bugünkü Türkçe'yle Ayakkabıcılar Mahallesi'ymiş.

Haydi, biz artık Bahariye Caddesi'nden yukan hızlı yürüyüşümüzü sürdürelim. İşte yeniden Süreyya Operası'nın önündeyiz. "Sokak isimlerini anlatıyorsun ama Bahariye Caddesi'nin adının nereden geldiğini söylemedin." Ben beynimle baş edemeyeceğim... Tam "artık şundan söz edeyim" 'diye düşünürken, o içimin yaramaz parçası hemen öne atılıyor... Belki de bu kez haklı, bir saattir Bahariye

Caddesi'nde geziniyoruz... Ben yeniden sözü dayım Hagop Papazyan'a bırakacağım izninizle; "Bizim gençliğimizde Bahariye Caddesi çiçek bahçesi gibi bir yerdi. Bahar gelince insanlar güzel çiçekleri izlemek, kokularını içlerine çekmek için özellikle gelirlerdi bu caddeye. Bahariye (Baharlık) adı buradan geliyor bana sorarsan. Bir de başka bir söylenti vardır... Güya çok, çok eskiden bu caddede bahriye askerlerine maaşlarının verildiği bir yer varmış. Ben bu söylentiyi hiçbir zaman ciddiye almadım çünkü Bahariye Caddesi'nin ilkbaharda nasıl olduğunu en iyi hatırlayanlardan biriyim. Yazık oldu Bahariye Caddesi'ne. Yol boyunca akasya ağaçlan vardı. Onlar da bilirsin baharda coşarlar. Bahçelerden yükselen leylak, gül kokulanyla akasya çiçeklerinin kokuları birbirine kanştığında, insan caddenin öbür ucundan koku sarhoşu olarak çıkardı. Aynca, ıhlamur zamanı Bahariye Caddesi'nde ağaçlardan kışlık ıhlamurumuzu toplardık biz!"

Teşekkürler dayıcığım.

Dayanamayıp bir kez daha başımı çevirdim ve Süreyya Operasını keyifle seyretmeye başladım. "Süreyya Operasının yanındaki büyük beyaz bina ne kadar güzel... İçinde yaşayan var mı acaba?" Ben da tam bu binayı anlatacaktım sevgili okurlara. Bu bina Rum-Ortodoks Metropolitliği'dir. Fener Rum Patrikhanesi'ne bağlıdır. Biz çocukken bu binanın bekçiliğini ve bahçıvanlığını yapan Rum aileyi tanırdık. Kendi hallerinde, sevgi dolu insanlardı. Bahçede yetiştirdikleri sebzeleri mahalle sakinlerine satarak, ailelerinin geçimine katkıda bulunurlardı. Metropolitliğin bahçesine yan sokaktan girilirdi. Tatlı meyilli bir yokuş olan sokağın adı Nevzemin Sokak'tır. Artık sıra; "Bu sokağın üst köşesinde bir zamanlar ne vardı?" sorusunu yanıtlamaya geldi... Haydi, çocukluğum, düş önüme...

Bahariye Caddesi'nde Hamam

Bir zamanlar Bahariye Caddesi'nde bir hamam vardı. "Çok iyi hatırlıyorum ben o hamamı. En sevmediğim şeydi hamama gitmek!" İyi ama eski insanlar bayılırmış. Neyse ben sana önce hamamın yerini, tarihçesini hatırlatayım sonra da eski hamam sefalannı konuşuruz ne dersin?

Nevzemin Sokağı'nın ya da yokuşunun üst başında, bir köşede az önce sözünü ettiğimiz Rum Metropolitliği, diğer köşede de biz çocukken, Köçeoğlu Hamamı vardı. Osmanlılar döneminde hepinizin bileceği gibi saray sarraflan vardı. Agop Köçeyan da Sultan I. Abdülmecit (1839-1861) döneminde saray sarrafı. Sultan'ın annesi Bezm-i Âlem Valide Sultan (1807-1853) birçok mimari eserin yapılmasına öncülük etmiş biri olarak biliniyor. 1839 yılında Valide Sultan'ın girişimi ve öncülüğüyle sarayın ünlü Ermeni sarrafı Agop Köçeyan adına Kadıköy Bahariye Caddesi'ndeki Köçeoğlu Hamamı yaptırılıyor ve mülkiyeti Köçeyan ailesine veriliyor. 1840 yılında hizmet vermeye başlayan hamam iki buçuk asırdan fazla durmadan dinlenmeden çalışıyor. Hatırladığım hamam binası; tek kubbeliydi. Hamama ağır bir ahşap kapıyla girilirdi. Ana kapının üstünde ilginç bir demir süsleme anımsıyorum. Bugün hamamdan geriye ne yazık ki giriş kapısının üstündeki kalın tuğla örgülü kemer ve o demir süsleme kaldı. Hamamın sahipleri birer ikişer Türkiye'yi terk ettiler, geride kalanlar da ölünce uzun yıllar o tarihi hamam binası kendi kaderine terkedildi. Sonra bir gün bu güzel bina yıktırıldı. Şimdi o kemerin arkasında insanlara üst-baş satan ünlü Mango mağazası var.

Gençler akın akın girip çıkıyor bu dükkâna ama ön taraftaki kemerin neyin kalıntısı olduğunu merak eden yok. Oysa son yıllarda kemerin üstüne hamamın kimin döneminde ve hangi tarihte yaptırıldığını belirten bir plaka da kondu. Köçeoğlu Hamamı'nın yıkılmasıyla bir tarih daha toprağa gömülmüş oldu.

"Hani hamam sefalanndan söz edecektin? Bu ne sabırsızlık böyle... Tabii ki söz edeceğim ama önce dayıma sorup hamamın hangi saatlerde kimlere hizmet verdiğini öğrendim. Bak şimdi; hamam, sabah 6.00'dan 11.00'e kadar erkeklere hizmet verir, saat 11.00'dan sonra da Kadıköy ve Moda'nın hanımefendileri birer ikişer hamama gelmeye başlarlarmış. Annemlerin gençliğinde gelin adaylarını hamamda, kurna başında seçen çok kayınvalide varmış. "Nasıl yani, kızlar hamamda görücüye mi çıkıyormuş?" Yok canım, kızların bir

şeyden haberleri yok!! Anneler işi hazırlıyor. O zamanlar sokaklarda el ele, kol kola gezmeler yok, yasak ve ayıp. Bu durumda genç bir erkek evleneceği kızı nereden bulsun, anneler duruma el koyuyor ve haydi bakalım hamama... Hamamda oğlanın annesi önce gelin olarak düşündüğü kızı gözüne kestiriyor. Sonra kızın annesi ile kurna başı sohbetleri koyulaştırılıyor. Derken o zamanlar malum; hamama börekler, köfteler, baklavalar götürülüyor. Herkes götürdüklerini birbirine ikram ediyor. Ve sonunda kız annesine teklif yapılıyor. “Yani herkes hamamda mı koca buluyor?” Hayır canım, olur mu öyle şey. Her dönemde olduğu gibi o zamanlar da başına buyruk, özgürlüğüne düşkün gençler var. Örneğin benim annem ve babam; onların aşkı Modanın ünlü aşklaeı--rından biri. Dayılarımın yasaklamaları, sert çıkışlan hiç kâr etmiyor. Sonunda aileler gençlerin evlenmelerine razı oluyor ve öykü mutlu sonla bitiyor. A, şu anda aklıma gelen bir anıyı okurlarla paylaşalım dilersen: Annemin bir arkadaşı vardı. Müzeyyen Teyze... “Köçeoğlu Hamamı sayesinde evde kalmaktan kurtuldum” derdi. O zamanlar ne demek istediğini pek anlamazdım ama sonradan taşlar yerine oturdu.

Bu Caddede Bir Halkevi de Vardı

Ulu Önder Mustafa Kemal, yıkılan Osmanlı İmparatorluğunun ardından yepyeni bir ulus devlet kurmak arzusundaydı. Cumhuriyeti ilan etmenin her alanda ilerleme için yeterli olamayacağının bilincindeydi. Atamızın devrimleri bu açıdan da çok anlamlı ve önemlidir. Onun en büyük dileği; Avrupa uygarlıkları seviyesine çıkabilmek; ama taklit ederek değil, kendi öz benliğini koruyarak. Türkiye çok önemli bir dönüm noktasındaydı. Atatürk; ulusal kalkınmayı el ele kotarabilmek için özgür, kişilikli vatandaş modeli yetiştirmenin önemini biliyordu. Yani "ümmete" değil "millete" gereksinim vardı... İşte bu verilerden yola çıkarak halkevleri açma karan verdi. Bu bağlamda aldığı karann ne denli önemli olduğunu bugün hepimiz çok iyi biliyoruz. Böylece Mustafa Kemal; 1932 yılında hazırladığı bir talimatname ile halkevlerini açtı.

Kadıköy, Bahariye Caddesi'ndeki halkevinin açılış tarihi 1937'dir. Halkevinin ilk başkanıysa Celal Esad Arseven'dir. Halkevi açıldığı günden itibaren Modalıların geniş ilgisini çekmiştir. Gençler halkevinde verilen müzik kurslarına yazılabilmek için kuyruğa girmişler o günlerde. Dayım o günleri şöyle anlatıyor: "Halkevlerinden sonra bu memlekette, bir daha böyle kapsamlı ve halkla iç içe bir yer açılmadı ne yazık ki. Halkevleri Atamızın talimatlanyla açılmıştı. 1951 yılında Demokrat Parti başa geçtiğinde Halkevlerini kapattırmak için baskı kurmaya başladı. Halkevleri yasayla açılmış olsaydı kapattırmalan biraz zor olurdu. Ah sen halkevinin kapandığı gün Bahariye Caddesi'ni görmeliydin. Bağıranlar, yerlere oturup ağlayanlar... Ya halkevini kapatmaya gelen görevliler... Kemanları, viyolonselleri, notaları kaldırımın üstüne fırlatmaya başladıklannda biz gençler dayanamadık ve görevlilerin üstüne yürüdük. Yani kapanış çok acı bir anıdır Modalılar için." Ben bu cümleleri duyduğumda çok sarsıldım. Kulaklarıma inanamadım, hatta yaşlı dayımın belki de biraz abarttığını düşünüp çok eski aile dostumuz, Moda'nın en eski eczacısı sevgili Melih Ziya Sezer'e halkevleri konusunu sordum. Anlattıkları dayımın sözlerini birebir doğrular nitelikteydi. Kendisi de o sıralar halkevinde keman öğrencisiymiş.

Ne yazık ki; çağdaş uygarlık seviyesine ulaşmayı amaçlayan güzel, yaygın bir eğitim kurumu daha büyüklerimiz tarafından sıfırlanmıştı. Yazık olmuş halkevlerine... 1987'den sonra bu kez yasayla yeniden açıldı halkevleri, ama eskilerin dediğine bakılırsa "boş zaman değerlendirme mekânları'ymış. Bahariye Caddesi'nde bugün bir

halkevi var.

Doğruyu söylemem gerekirse içini görmedim... Halkevi binasının bir yanı Kadıköy Adliyesi'dir. Binanın diğer tarafı da bir tiyatro grubu tarafından kullanılıyor. Halkevleri konusunu daha derin inceleyebilmek için başvurduğum kitaplardan bir küçük demeti aşağıya alıyor, dileyenlerle paylaşıyorum.

Kadıköy Adliyesi'nin hemen yanında Bahariye Caddesi'nin oldukça eski okullarından Bahariye İlköğretim Okulu vardır. Bu okulun eski adı Bahariye 41. İlkokulu'ymuş. Atamızın isteğiyle okul açtırma kampanyası başlatıldığında Ulu Önder okulların numaralanmasını emretmiş. Ancak daha sonraki yıllarda Milli Eğitim bu numaraları kaldırmış. Nedenini bilmiyorum. Aile büyüklerim ise bu numara kaldırma işini hiç onaylamıyorlar. "İstanbul'da kaç tane okul olduğunu bilirdik biz!" dediler bana. Hem de bana şöyle yukarıdan bakarak...

Bahariye İlkokulu'ndan sonra aynı kolda bir yokuş vardır. Adı Kuzu Kestane Sokak. Yine benim iki ayaklı arama motorum, dayımdan öğrendiğime göre bu sokakta ulu kuzu kestanesi ağaçları varmış. "Bu ağaçlar herkese aitti. Bizler Bahariye Caddesi'nde ıhlamur toplardık. Kuzu Kestane Sokak'ta da kuzu kestanesi", dedi. Ne hoş düşünsenize evinizin etrafı böyle yararlı ağaçlarla çevrelenmiş ve ağaçlardan yararlanmakta özgürsünüz. Dinlerken bile kulağıma güzel geldi. Obur bir tip olduğum için hatta ağzım bile sulandı desem...

Kuzu Kestane Sokak'ta Kadıköy Kaymakamlık binası vardır. Daha doğrusu bu bina eski Hariciye Vekili (Dış İşleri Bakanı) Reşit Paşa'nın köşküymüş. Dış cephesi sade görünmekle beraber çatı alınlığı Hacı Şükrü Sokak'ta bulunan Seyfi Basa Hastane binasıyla benzerlik gösterir. Her iki binada da cephede oya gibi işlenmiş ağaç oyma işçiliği, görenleri kendine hayran etmektedir. Evime yurt dışından gelen konukların en büyük merakı bu eski binaların tarihçesini öğrenmek. Ben mümkün olduğunca iyi durumda olanları ya da restore edilmiş olanlan göstermeye çabalıyorum doğal ki... Bizim Moda civarında aslında o kadar çok eski bina, konak, köşk vs var ki, iyi durumda olanlardan birini göstereyim derken tam yanı başındaki harabeyi gözlerden gizlemem mümkün olmuyor. Onlara da birer "yakında onarılacak" öyküsü uyduruyorum. Aslında keşke yalanlarım gerçek olsa...

Anımsarsanız ne demiştik... Bizim Moda ve yöresinin Paşaları ünlüdür, önemlidir. İşte şimdi sözünü edeceğimiz Paşa da Cumhuriyet tarihimizin en önemli kişiliklerinden biri. General Asım Gündüz Paşa.

Tarih meraklıları onun yaşam öyküsüne bir şekilde ulaşacaklar nasıl olsa. Ben önce bir-iki cümle ile bildik şeyler söyleyeceğim. Sonra her zaman olduğu gibi sözü ailemizin en yaşlı elemanına bırakacağım.

Asım Gündüz Paşa 1880 yılında Kütahya'da doğuyor. Askeri eğitimini büyük başanyla tamamlıyor ve 1921-1923 yıllannda Mustafa Kemal'le omuz omuza Kurtuluş Savaşı'na katılıyor.

Gündüz Paşa, Büyük Taarruz sırasında Kurmay Albay ve Batı Cephesi Kurmay Başkanlığı görevinde bulunmuş. 1922 yılında, Asım Gündüz Paşa artık Tuğgeneraldir. İsmet Paşa'yla Mudanya Konferansı'na katılanlardan biridir. Montreux Antlaşması için bizzat görüşmelere katılmak istediğini bildirmiş ve katılmıştır. Yıl 1937... Asım Gündüz Paşa orgeneraldir. Ben öz yaşam öyküsünü burada noktalamak istiyordum ki dayım sesini yükseltti; "Sizler daha doğmamıştınız, Cumhuriyet ilan edildi ama Hatay hâlâ Fransızlara aitti. Mustafa Kemal; Hatay'ı anavatana katmak istiyordu. Bu konuda görüşmeler yapmak için Antakya'ya gitme karan alındığında yanına kimi aldı dersin? Asım Gündüz Paşa'yı. 1938'de Antakya'da Hatay'ın Türkiye'ye katılması için Fransızlarla görüşmeler yapılırken Asım Gündüz Paşa çok etkin bir rol oynadı. Ana dili gibi konuştuğu Fransızca da bu konuda önemli bir faktördü tabii. Atatürk ile Harp Okulu'nda başlayan arkadaşlıklan ve dostluklan Mustafa Kemal'in 1938'de ölümüne kadar hiç kesintisiz sürmüştür. Biz Modalılar için ne gurur kaynağıydı bir bilsen. Evimize iki adım mesafede böyle değerli bir generalin yaşadığını bilmek.

Belleğim beni yanıltmıyorsa 1945'te emekli oldu ve Bahariye Caddesi'ndeki o güzel konağında yaşamını sürdürdü. 1970 yılında öldüğü zaman Kadıköy'de trafik durdu... Cenazesi top arabasıyla kaldırıldı.

İnan bana tüm Moda, Bahariye, Kadıköy halkı ağladı arkasından. Çok efendi bir insandı. Çok da alçak gönüllüydü. Sade bir vatandaş gibi sokağa çıkar, Bahariye Caddesi'nde gezinirdi. Caddenin temiz ve bakımlı kalması için elinden geleni yapardı. Onun konağının bahçesi ünlüdür. "A, ben hatırlıyorum. Rum kilisesinin karşı köşesindeydi galiba. Bahçe duvarına tırmanıp içeri bakardık. Bahçede Yedi Cüceler, fıskiyeli havuz filan vardı değil mi?" Neden geçmiş zaman kipi ile konuşuyorsun sen! (Dayım yıllardır yurt dışında yaşıyor. Paşanın konağının yıkıldığını sanırım bilmiyor. İşte yine kızacak...) "Yoksa onun konağını da mı yok ettiler!" Başımı önüme eğdim. Sanki Paşanın konağını ben yıkmışım gibi. Verecek yanıt bulamıyordum. Şimdi desem ki o canım konağın yerinde çok çirkin ve o köşeye hiç yakışmayan bir garip apartman var... Dayım kıyameti koparacak.

Kesin. Ben de işi yumuşatmaya çalıştım. Şeyy, Agop dayı, biliyorsun 1970'ten sonra hani evleri yıkıp apartman yapma modası başlamıştı ya... Belki o konak da... Birden parladı dayım: "Ne demek o konak da! Atatürk'ün silah arkadaşı ve yakın dostu o. Nasıl yıkılabilir böyle birinin evi? Müze de mi yapılamazdı? Bak elin Avrupalısına, minicik bir çakıl taşı buluyor "vay bu bilmem hangi asırdan kalmıştır' deyip çakılın etrafına müze kuruyor! Biz de elimizde var olanı yıkıyoruz! Olmaz böyle şey, aklımı kaçıracağım!" İnanın sevgili okurlar bu kez dayıcığım gerçekten de çok öfkelendi. Ben en iyisi onu anılarıyla baş başa bırakayım.

Asım Gündüz Paşa'nın konağı Bahariye Caddesi ile Nispetiye Sokağı'nın köşesindeydi. Bu sokağın karşı köşesinde de Rum Kilisesi vardır. Az sonra bu kiliseden de söz edeceğiz ama ben yine bu değerli paşanın anısına bir-iki cümle eklemek istiyorum. Bahariye Caddesi'nin resmi adı General Asım Gündüz Caddesi'dir. Ancak halk arasında caddenin adı Bahariye Caddesi'dir. Nedense caddenin resmi adını halk benimseyemedi. Ben kendi kendime bunun nedenini buldum ya da bulduğumu düşündüm.

Önce bir-iki soru: General Asım Gündüz gibi kaç tane değerli ve yararlı insan yetişiyor ülkemizde? Peki, biz bu değerlerin anılarına sahip çıkıyor muyuz? Hayır! Onun Bahariye Caddesi'nde yaşamış olması cadde için bir onur kaynağı değil mi? Evet. Buraya kadar sanınm anlaştık. Peki, onun ömrünü geçirdiği (hatta Atatürk'ün her Modaya gelişinde ziyaret ettiği) konak yıktırılırsa ne olur? Aradan yıllar geçtikçe Paşa'nın evinin yeri de, kim olduğu da unutulur gider. Bir milletin belleğinin güçlenmesi için böyle değerli insanları döne döne yinelemek, anlatmak, öğretmek gerek insanlara. Eğer Asım Paşa Konağı bugün yerinde duruyor olsaydı ve kapısına da orada kimin yaşamış olduğunu belirten bir plaka asılsaydı, eminim Bahariye Caddesi onun adıyla anılırdı. "General Asım Gündüz Caddesi". Bu adı yineleyenlerse belki de merak edip onun kim olduğunu öğrenmek isterlerdi.

Işık içinde yat Asım Gündüz Paşa. Sizler canınızı dişinize takıp savaşmasaydınız, bugün acaba bizler nerelerde olurduk?

Ve Rum Kilisesi

Bahariye Caddesi'nin en belirgin yapılarından biri de Aya Triada Rum-Ortodoks Kilisesi'dir. Nispetiye ya da sonradan verilen adıyla İhsan Ûnlüer Sokağı'nın köşesinde bulunan kilisenin 1902 yılında Patrik III. Yovakim ve Kadıköy Metropoliti Yermanos zamanında inşa edildiği tarihi kaynaklarda belirtilmiştir. Ben bir sanat tarihçisi olarak yapının özelliklerinden söz edeyim. Kilise binası kapalı Yunan haçı dediğimiz formda inşa edilmiştir. Genellikle bu tür binalar tek kubbeli olarak yapılırlar. Aya Triada Kilisesi'nin orta mekânı; dört sütun üzerine oturan yüksek kasnaklı bir kubbe ile örtülmüştür. Dış cephe son derece sadedir. Ana cephede, giriş kapısının üzerinde yuvarlak kemerli sütunlar, cephenin sadeliğini bir anlamda kırmak ve binanın cephesine hareket sağlamak amacıyla yapılmıştır. Kilisenin bahçesinde Metropolit Yermanos'un mezan vardır. Kilisenin en ilginç özelliği ana kapının iki yanında birer çan kulesinin olmasıdır.

Bu Raylar Nereye Gider?

Haydi benim yaşlanmayan yüreğim, biliyorum arada sırada için sızlıyor ama ne yapalım ki malzemen “insan” olunca iç sızlatan olaylar anlatmak durumunda kalman çok doğal!!

Böyle düşüne düşüne başımı önüme eğmiş Küçük Moda’ya doğru yürümeyi sürdürecektim. Birden caddenin tüm apartmanlan, dükkânlan silindi... Yerine önü bahçeli bir dizi ev, bahçelerde çiçekler, yol boyunca ağaçlar gözlerimin önünde canlanıverdi. Bu ne güzel, ne hoş bir görüntü böyle... Beynim bana yine oyun oynuyor, biliyorum ama kendimi bu hayali oyunun kucağına bırakmak istiyorum. Bu eski Türk evlerinin her biri ayn güzel. Bu caddede çoğunlukla bahçeli konaklar bulunur. Bitişik nizam ve önlerinde çok sevimli bahçeleri olan evler varmış bir zamanlar. İşte o zaman yaşlı dayıcığımın neden bu denli kızgın olduğunu ve üzüldüğünü anladım. Çok eski iki dost düşünün, çocukluklan, gençlikleri birlikte geçmiş. Onlar karşılaştıklarında, birbirlerini görmeyi alıştıklan halleriyle görürler. Benim aile büyüklerim buralarda doğmuş, büyümüş. Doğal ki, yaşadıklan yerin eski görüntüsü belleklerine kazınmıştır.

“Sen böyle ikide birde hüzünlenip anılarına dalarsan biz bu yürüyüşü bugün bitiremeyiz. Sen değil miydin 'daha anlatacak öyle çok şey var ki' diyen. Haydi, artık toparlan. Sil gözünün yaşını...” Yine yanımdan geçenler dönüp, dönüp bana bakıyor. O zaman fark ettim yanaklanm ıslanmış. Haklısın yüreğim, seni keyifli bir gezintiye çıkarmaya söz vermiştim. Haydi, yola devam...

Ama... Ama bir dakika, o karşıdan, ağzında piposuyla gelen, şey değil mi... Şeyy, babamın askerlik arkadaşı... “ama o çoktan”.. Yine beynimin oyununa geliyorum sanırım. Bakalım bu kez bana ne sunacak... “Çok çekingen ve içine kapanık çocuktur, pek kimselerle konuşmaz” derdi babam onun için. Hemen ardından da “Yazardır, önemli şeyler yazıyor, okumak lazım. Sen de yazmaya meraklı bir çocuksun ilerde işine yarayabilir” diye eklerdi.. Ben de onun nasıl orada olabildiğini merak ettim. Çünkü bu görünen ünlü Ermeni yazar Zaven Biberyan. Onun Kadıköy-Moda doğumlu olduğunu biliyorum. Onun da babam gibi Saint-Joseph Fransız Lisesi’nden mezun olduğunu, sonra da Ticari İlimler Akademisi’ne devam ettiğini biliyordum...

İzninizi isteyerek babamın kulağımda kalan sözleriyle sürdüreceğim; “"Solcudur, bizim Ermeniler pek sevmez ama bu çocuk doğruları

yazıyor. Karakterinin adı benim gibi Diran olan bir kitap üstüne çalışıyor. Bizim ünlü Aşkale hikâyemiz." Evet, babamın ve daha pek çok Hristiyan vatandaşın ünlü "20 kuşak askerlik" öyküsü. Babamla Z. Biberyan yaşıt değillerdi ama 1941 yılında yirmi kura asker (kısanta-sagark) toplanırken her ikisi de Akhisar'da nafıa askeri olmuş. Bahariye Caddesi'nden komşu tanışıklığı onlan asker ocağında daha da yakınlaştırmış. Jamanak Gazetesi sahibi Ara Koçunyan da aynı yerdeymiş. Tam üç buçuk yıl sürmüş bu askerlik. Babam oradan Afyon'a, Afyon'dan Balıkesir'e gönderilerek üç buçuk yıl boyunca durmadan oradan oraya gezmiş. Zaven Biberyan'ın nerelere gönderildiğini bilmiyorum. Babam bana onun edebi kişiliğini anlatırdı. Bu askerlik öyküsünü büyüklerimiz aralannda konuşurlarken duymuştuk. Ben meraklı bir çocuk olduğum için, daha sonra pek çok şeyi dayımdan öğrendim. Dayım da yirmi kuşak askerlik yapmış... Zaven Biberyan için babamın "üzerinde çalışıyor", dediği kitap aslında daha sonra Ermenice olarak Mırçunneru Verçaluysı (Karıncaların Günbatımı) adıyla kitaplaşmış ve Türkçe'ye "Babam Aşkale'ye Gitmedi" adıyla kazandırılmıştı. Ne yazık ki kitap yayınlandığında biz babamı çoktan sonsuza yolcu etmiştik. "Senin çekingen yazar, başıyla hafifçe beni selamladı fark ettin mi... Sen anılanna öyle dalmıştın ki... Zaten başını kaldırsan da göremezsin, çoktan kalabalığa karıştı." Arkalannda önemli yapıtlar bırakanlar sizce ölümsüzlüğü yakalamaz mı? Bırakalım Zaven Biberyan da kalabalıklara karışsın. Biz yolumuza devam edelim.

Böylece tramvay raylarının Bahariye Caddesinden Küçük Modaya döndüğü yere geldik. Tramvay caddenin sonuna geldiğinde önce hafifçe sağa kıvnlır, sonra Moda İlköğretim Okulu'nun önünde sola kıvnlarak Küçük Modanın başladığı nokta olan Şair Nefi Sokağı'na sapar.

Dayım bu tramvay meselesine de çok kızdı. "Nedir o öyle, neymiş Modaya tramvay konmuş, öyle mi? Moda'ya gitmeyen tramvayın adı neden Moda Tramvayı oluyor peki? Bir de Moda Caddesi'nden geçiyor demezler mi... Hayır efendim, Moda Caddesi'nden filan geçmiyor! Cem Sokak'tan dosdoğru aşağı iniyor, Moda Caddesi'ni kesiyor ve dümdüz Mühürdar'a iniyor. Oradan da Kadıköy İskelesi'ne doğru devam ediyor. Eski tramvayı hatırlıyor musun peki?" Yanıt vermeme fırsat vermiyor, çünkü yine kızdı dayım... "Eski tramvay, sizin evin önünden (Şair Nefi Sokağı'ndan demek istiyor) Cem Sokağı'na oradan da gerçekten Moda Caddesi'ne saparak, taa Moda'ya giderdi. Moda son durakta (Atatürk büstünün olduğu minik meydan) manevra yapar ve tekrar sizin evin önünden Bahariye Caddesi'ne gider oradan da Altıyol'dan aşağı inerdi."

Eski tramvayı doğal ki hatırlıyorum. Üstelik tramvay günlerinden kalma, bana göre çok hoş bir çocukluk anım bile var. Onu sizlerle paylaşmak istiyorum: Eski Moda tramvaylarının manevra yapabilmeleri için teknik donanımları sanınm daha sınırlıymış ki, biz çocukken arada bir Altıyol tarafından gelen tramvay köşeyi dönemez ve köşedeki evin duvarına girerdi. Tabii o günlerde trafik yoğun olmadığı için bu minik kaza hafif atlatılırdı. Çok hoş olan başka bir şeyse, kazadan birkaç gün sonra tramvay idaresinden iki kişi gelir ve gülüşe şakalaşa köşedeki evin yıkılan köşe duvannı onarırlardı. Bu köşe evde Kamarda ailesi otururdu. Ermeni Katolik bir aileydi. Sevimli insanlardı... Yine böyle bir gün, müthiş bir gümbürtüyle biz mahallenin çocukları sokağa fırladık. Bir de baktık her zamanki gibi tramvay köşeye girmiş. İşin komik yanı, anlaşılan Paskalya Bayramı arifesiymiş. Madam Kamarda da yumurta boyuyormuş ki, kadın kapıya bir çıktı muhabbet kuşu gibi! Gümbürtüyü duyunca mutfaktan yukarı fırlamış, saçlarına çeki düzen vermek isterken de Paskalya yumurtası gibi boyanmış!

Bu bölümü noktalamadan bir-iki cümle daha eklemek istiyorum. Tramvay Bahariye Caddesi'nin sonuna geldiğinde karşısına bir ilköğretim okulu çıkar, az önce adını vermiştik, Moda İlköğretim Okulu. Bu okulun Osmanlılar zamanındaki adı Kız Numune Mektebiymiş. Cumhuriyet döneminde adı 8. Moda İlkokulu olmuş

Fark ettiğinizden eminim... Türkiye'nin neresinden konuşursak konuşalım, takvimler Cumhuriyet'in kuruluş yıllannı gösteriyorsa, Mustafa Kemal'in öncüsü olmadığı bir sanat dalından, bir eğitim kurumundan ya da sosyalleşme, uygarlık yolunda atılan bir adımdan söz etmek mümkün değil. Hemen burada babamdan öğrendiğim bir cümleyi yineleyeceğim; "Birinci sınıf insanlar yanlanna birinci sınıf insan alırlar. İkinci sınıf insanlarsa, yanlarına üçüncü sınıf insan alırlar. Kendilerini değerli gösterebilmek için. İşte yavrum Atatürk ve silah arkadaşları birer 'Birinci Sınıf insan örneğidir."

Nostaljik tramvay Küçük Moda'ya doğru yoluna devam ededursun, gelin ben size tramvayın tam Moda İlkokuluna doğru kıvnldığı yerde, tramvayın arkasında kalan, yeşil alanın öyküsünü anlatayım. Şimdilerde orada bir park var ama bir zamanlar...

Dilâver Paşa Konağı

Böylece geldik Bahariye Caddesi'nin sonuna... Tramvay yoluna devam ederken ben de sizleri tramvayın arkasında kalan küçük alandaki parkta konuk etmek istiyorum. Bir zamanlar bu parkın yerinde güzel, çok güzel bir ahşap konak vardı. Biz mahallenin çocuklan, o evin çocuklanyla doğal ki arkadaştık. "Paşa torunu" olduklarını söylerlerdi. Ben çok meraklı bir kız çocuğuydum. İşin aslını öğrenmek için babama sordum. Aldığım yanıt çocukların söylediğini doğruluyordu. Evet, bu konak Bahriye Nazırı (Deniz Kuvvetleri Kumandanı) Dilâver Paşa'nınmış. (Dilâver Paşa, Cihan Seraskeri Ali Rıza Paşa'nm oğlu.) Binanın dışı öyle güzeldi ki, yoldan geçenler durur binanın cephesindeki ahşap işlemeleri seyrederlerdi. İşte o güzelim konak parka dönüştü. Babamın çocukluk arkadaşı Hayri Dilaverler, yani paşanın oğlu, babasının mal varlığını, paralannı har vurup harman savurmuş. Çalışmayı sevmeyen biriymiş. Mahallede adı 'Mirasyedi Hayri Bey'e çıkmış. Sonunda da cinnet geçirip konağın üst katından kendini aşağıya atıp intihar etmişti. Ardından Hayri Bey'in ikinci karısı (ilk eşi Kurukahveci Mehmet Efendi ailesinden Behiye Hanım'mış. Annemler onunla görüşürlermiş) konağın içinde değerli ne varsa satmaya başlamış. Ben evin içini biliyorum. Alt katta, salonun bir duvan tavana kadar Avrupa çinileriyle döşenmişti ve ortasında da tavana kadar bir şömine vardı. İşte o şöminenin çinileri torbalara doldurulup eskicilere satılmış. Sonunda evin içinde dişe dokunur, paha eder bir şey kalmayınca kadın ilk isteyene konağı, yok pahasına satmış. Aradan kısa bir süre geçmişti ki, bir gece saatler neredeyse gece yansını gösterirken bir gümbürtüyle yataklanmızdan fırladık. Bir de baktık, gecenin o vaktinde konağı yıkıyorlar. Böylece bir tarih toprağa gömüldü.

Bir süre sonra bu alanı o hızlı yemek yenen yerler var ya, "Bir dakika, ben öyle hızlı yemek yenen yer bilmiyorum." Haklısın, biz çocukken öyle acele "tıkınma" dükkanlan yoktu!! Neyse işte, burayı Mc Donalds'm satın aldığını duyduk. Havuz yapılacakmış... Süs havuzu ama devasa boyutta. Ne yazık ki bu havuz yıllarca bizi üzdü. Evlerimiz sinekten, sivrisinekten geçilmez oldu. Küçük boyacı çocuklar havuzda yüzmeye kalkıştı, boğulanlar oldu... Ve böylece yıllar geçti. Suyun garip kokusunun nedeniniyse, haber verdiğimiz hiçbir uzman açıklayamadı. Nihayet geçtiğimiz yıl garip bir şey oldu... Mahallenin alt yapısı, yani kanalizasyonu onarılacaktı. Bir de baktılar ki meğer havuzun suyuna yıllardır kanalizasyon karışırmış. Böylece havuzun kapatılma kararı kesinleşmiş oldu. Bir gün büyük aletler geldi ve

havuzu yıkmaya başladılar. Derken bir an, aletler sustu. Biz mahallenin eskileri hemen oraya koştuk. O konağın altında ucu denize açılan bir dehlizin varlığını biliyorduk. Bizim ailenin tarihçisi dayım anlatmıştı. Eski zamanlarda, yerli yabancı, bu tür zenginler konakların bodrumlanna böyle geniş ağızlı kuyu-dehlizler yaptınrlarmış. Denize yakın bir yerleşim olduğundan Moda'daki dehlizlerin çoğunun ağzı denize açılırmış. Dayımın; "bu tür zengin" dediğiyse memleketten çok, canlannı kurtarmaya meraklı olanlarmış. Hani ortalık kanşırsa kolaycacık kaçabilmek için kendilerini bu şekilde güvenceye alırlarmış.

Nerede kalmıştık... Evet, birden aletler sustu, kazı alanına gittiğimde bir baktım, harika tuğla örgülü, tonozlu bir dehliz ağzı. Çevremdekiler de fark etmişlerdi sanınm. Sevindik. Minik yeşil alanımızın bir köşesinde bir de eski kalıntımız olacaktı. Yanılmışız. Ertesi gün nereden getirildiği belli olmayan moloz yığıldı, ardından beton döküldü ve aynı tarih ikinci kez, hem de bu kez göz göre göre toprağa gömüldü.

Küçük Moda, Küçücük Moda'm Benim

"Bak gördün mü sonunda Küçük Moda'ya geldik. Bizim sokağa girmeden önce bir şey anlatacaktın sanırım. Şu minik Şekerci Bakkal Sokağı'yla ilgili değil miydi7 Evet, küçüğüm benim. Şekerci Bakkal Sokağı'nın bir bölümü Dilâver Paşa Konağı'nın bulunduğu alanın arkasındadır. Diğer yansıysa Bahariye Caddesi'nin karşı tarafındadır. Ancak ne yazık ki bu güzel sokak adı değiştirilmiş, caddenin karşı tarafındaki kısım Şair Lâtifi Sokak adını alırken parkın arkasında kalan kısım Dr. Esad Işık Caddesi'ne bağlanmıştır.

Benim Şekerci Bakkal Sokağı'ndan söz etmemin başka bir nedeni var. Bahariye Caddesi'nden bu sokağa girildiğinde sağdaki ikinci büyük ev/köşk Hovagimyan ailesine aitti. Bu binanın en üst katında ünlü tiyatro sanatçısı Mücap Ofluoğlu'nun teyzeleri otururdu. Adları Fitnat, İffet ve Nezihe olan bu üç İstanbul hanımefendisi, sanırım hiç evlenmemişti.

Biz bayramlarda, erkek kardeşimle el öpmeye gittiğimizde bizi şımartmak için ellerinden geleni yaparlardı. Yeni yeni serpilmeye başladığım yıllardan biriydi. Bir gün kapımız çalındı, bir de baktım Mücap Ofluoğlu karşımda. "Teyzelerimi görmeye gelmiştim size de bir uğrayayım dedim" demez mi... Heyecandan ölüyordum. Nereden bilebilirdim, babamın en yakın arkadaşlarından biriymiş. Çok hoş sohbet ve tatlı bir insan olarak kalmış aklımda. Onunla ilgili bir de sevimli anım var. O günlerde en büyük merakım babamın bana armağan ettiği hatıra defterini herkesin eline tutuşturup benim için bir-iki satır yazmalarını istemekti. Hemen fırladım ve defterimi kapıp geldim. Hatıra defterimi kucağına koyduğumda bana; "Siz benim elime doğdunuz. İlk banyonuzda ben de buradaydım" demez mi. Kulaklanma kadar kızardığımı dün gibi anımsıyorum. Kulaklarınız çınlasın üstadım.

Artık Küçük Modaya doğru yolumuza devam edebiliriz. Önce dilerseniz Küçük Moda'nın sınırlarını çizelim birlikte. Okulun önünden kıvrılan tramvay bizim sokağa yani Şair Nefi Sokağı'na girer. Bu sokağın eski adı Lorando Sokak'tır. Lorando'nun kim olduğunu başka bir bölümde anlatmaya söz veriyorum... Küçük Moda Şair Nefi Sokağı ile başlar, buradan dosdoğru yürüdüğünüzde Moda Camisi'nden sonra bir yokuşla karşılaşırsınız, o yokuştan aşağı inerseniz Küçük Moda'yı

katetmiş olursunuz. Yokuşun altında sağda bir sokak vardır. Mektep Sokak; bu sokağın sonu Moda Caddesi'ne bağlanır. Eskiden bu sokakta Mığhitaryan Mektebi derler bir Ermeni okulu varmış. Daha sonra yanmış. Yerine Şişli'deki Bomonti bira fabrikasının biralarını satan Bomonti Gazinosu açılmış. Daha sonra o da kapanmış ve bugün orada bir çiçek serasıyla yanında da Moda Teras adlı bir restoran var. Sokağa Mektep Sokak denmesinin asıl öyküsü bu sanıyorum. Küçük Moda'nın bir ucu burada biter.

Şair Nefi Sokağı'nın paralelinde de Şair Nefi Çıkmazı vardır. Eskiden tamamen çıkmaz olan bu sokak, daha sonra Şair Nefi Sokağı'na bağlandı. Şair Nefi Sokağı'ndan çıkmaza girilen kısacık Hülya Sokak ise çok eski tarihlerde Banker Lorando'nun malikânesine giden bahçenin yoluymuş. Moda Camisi'nden sonra hemen sağda bir sokak vardır. Eski adı Dekorda Sokağı olan Yusuf Kâmil Paşa Sokak. O sokak da Küçük Moda'ya dâhildir ancak, diğer ucu Moda Bostan Sokağına açılır. Bu sokakta Modanın İngiliz Levanten ailesiWhithall 'ların ikiz evleri varmış. Bunlardan biri yıkılıp yerine apartman yapılmış, Diğerini sanatçı Banş Manço satın almıştı, o nedenle ev günümüze pırıl pırıl bir şekilde ulaştı. İşte yaşam açısından şanslı bir bina daha...

[Whithall Ailesi: 1870'de baba Sir James William Whithall ticaret amacıyla İngiltere'den İstanbul'a gelir, hastalanır ve tedavi sırasında İstanbul'a vurulur. Daha sonra Türkiye'de kalmaya karar verince Moda'ya yerleşirler.Whithall ailesinin on bir çocuğundan biri olan Mr. Kenrick'in üç kızı dünyaya gelir. Bunlardan ortanca olanının adı Hezel'dir ve Zeki Rıza Sporel ile evlenmiştir. Kızları Feyhan Yemeniciler Moda, Ferit Tek Sokakta, Marmara Apartmanı'nda oturmaktadır.]

Tam karşısındaki İngiliz Kilisesini (Şapelini) de Whithall'lar yaptırmışlar çünkü zamanında Küçük Moda ve Moda'da, İngilizlerin sayısı oldukça fazlaymış ve doğal ki bir ibadethaneye gereksinim varmış. Daha sonraki yıllarda Levantenlerin bir kısmı Türkiye'den ayrılmış. Ömürlerini burada tüketmeye karar verenler de birer birer ölünce, Şapel uzun yıllar kapalı kalmıştı. Birkaç yıl önce Hristiyan-Protestan Türk vatandaşları tarafından onarılıp yeniden hizmete açılan All Saints İngiliz Presbiteryen Kilisesi'nin baş pastörlüğünü (rahip) Sayın Turgay Üçal yapmaktadır. Sokaksa, asıl adından çok İngiliz Kilise Sokağı olarak anılmaya başladı.

Bu Banker Lorando da Kim?

1800'lü yılların ikinci yarısından başlayarak Osmanlı Devleti'nin iç ve dış borçları artmaya başlar. Devletin borç açıklarını kapatan ve kredi bulan, gerekirse kendi ceplerinden Osmanlı Devleti'ne borç para veren bankerler, alacaklılar listesinin en üst sıralarında yer almaya başlar...

İtalyan asıllı Fransız uyruklu bankerlerden Jean Lorando ve daha sonra yeniden sözünü edeceğimiz Bernardo Tubini işte devlete borç veren en ünlü bankerlerden ikisidir. Borçlar verilmiştir ancak zamanı geldiğinde Devlet bankerlere olan borcunu ödeyemeyince onlar da Osmanlı Hükümeti'ni Fransız Hükümetine şikâyet ederler. Fransızlar da misilleme olarak Midilli Adası'nı kuşatır.

Dönemin Osmanlı Padişahı, işi tatlıya bağlamak ve bankerleri susturmak için Küçük Modayı ve Moda Burnu'nu bu iki bankere hibe eder. Moda Çayırı ile Moda Burnu Tubini'nin, Küçük Moda ise Banker Lorando'nun payına düşer.

Benim dünyaya geldiğim sokağın eski adı Lorando Sokak'tır. Yani şimdiki Şair Nefi Sokak. Bizim evimiz; Bahariye Caddesi tarafından sokağa girildiğinde, bitişik nizam sıra evlerin üçüncüsüydü. Sokağın en büyük evi bizimkiydi. Kâgir ve Bağdadi'ydi. Çatının bir ucunda bir de minik kulesi vardı. Ana giriş binanın ortasındaydı. Eve mermer basamaklarla ve kocaman bir demir kapıdan girilirdi. Mermer bir avlunun iki yanında iki oda vardı. Bunlar sokağa bakan ön taraftaki odalardı. Bu odalardan sol taraftakinin ortasında bulunan bir kapıdan arka odaya geçilirdi. Avlunun sağ tarafındaki kapıdan da hem mutfağa, hem de mutfağın yanında bulunan küçük tuvalet ve hamama geçilirdi. Mutfak bir pencereyle bahçeye açılırdı. Çerçevesi yukarı kaldırılarak açılabilen bu pencere çok ağırdı. Genellikle açık bırakılırdı ama bu kez de bahçe kedileri pencereden mutfağa dalar ve hırsızlık yaparlardı. Hatta bir tanesi vardı kaynayan tencerenin kapağını devirir içindeki tavuğu çalar, kaçardı. Hem de bu işi bir kez değil birkaç kez yinelemişti. Biz çocuk aklımızla onun bu hırsızlığına bir türlü akıl erdiremezdik. Evdeki hizmetçilerden biri bu olayı kendine göre açıklamıştı; "Ben gözümle gördüm hanımcığım, önce eline üflüyor sonra da kapağı açıyor!" "Peki Emine, kaynayan tavuğu nasıl alıyor tencereden?" diye sorulduğunda, Emine'de yanıt hazırdı; "Dedim ya, bu kedi eline üflüyor! Eli soğuyunca da tavuğu alıyor tencerenin içinden." Ne yazık ki bu hırsız kedinin ölümü bir gün mutfağa girerken pencereyi tutan madeni "dil"in yerinden

kurtulmasıyla, olmuş ve kedi pencerede ezilmişti. Biz kardeşimle kara yaslara bürünmüştük. Uzun süre de tavuk yemedik!

Evin ortasında bulunan mermer avlunun sonunda boydan boya camekân vardı. Burada bulunan kapılardan, soldaki merdivenle bahçeye inilirdi. Sağ taraftaki kapıdan da yine merdivenlerle orta kata çıkılırdı. Orta kattaki odanın düzenlemesi alt katla aynıydı. Avlunun üstüne rastlayan alan salon olarak kullanılırdı. Bu geniş sofa-odanın önünde büyükçe bir cumba vardı. İki yanda bulunan odalar bu sofaya açılırdı. Bu katta mutfağın yanında bir de mermer kurnalı hamam vardı. Mutfağın içindeyse her tür kışlık erzakın saklandığı bir kiler biz çocukların hem saklambaç oynadığı hem de karınlarımız acıktığında atıştırdığımız bir yerdi. Kilerin tavanında her an uzanıp alabileceğimiz sucuk kangalları ve pastırma asılı olurdu. Biz çocuklar için bundan güzel yemek hâzinesi olur mu? Çoğul konuşmamın nedeni, bahçelerin ve kilerlerin mahallenin çocuklan için ortak kullanılan mekânlar oluşundan kaynaklanıyor. “Peki ya tavan arası? Bizim için evin en güzel yeri... Anlatmayacak mısın yoksa? Duvarları kitaplıklarla kaplı eğik tavanlı büyük odamızı... Orada yere uzanıp kitap okumanın zevkini bir daha hiçbir yerde bulamadım. Bir de tabii yine orada oynadığımız tiyatrolar. İki büklüm, yerlerde yuvarlanarak yaptığımız gösteriler...” Hayır, nostalji yapmayacağım! İyi de kendi kendime yüksek sesle konuşmama nasıl engel olacağım peki?

Evin bodrum katındaysa, ‘kuzina’ denen çamaşırhane vardı. Duvarın kenarına boydan boya ocaklar yapılmıştı. On günde bir çamaşırcı gelir ve bu ocakların üstüne yerleştirilen kocaman tencerelerde çamaşırlar kaynardı. Kuzina bahçe tarafındaydı. Sokak tarafındaysa, odunluk ve sarnıç vardı.

Eve odun alındığında oduncu, evin içine girmeden odunluğun sokağa açılan penceresinden odunlan içeri atardı. Sarnıç da sanınm yağmur sularının birikmesi içindi. Çok iyi anımsayamıyorum ama mutlaka suların birikmesi için bir tertibat yapılmıştı. Ayrıca bahçede kuyu ve tulumba vardı. Yani hiç susuz kalmazdık. Evde “sular kesik, su yok” gibi sözler duyduğumu hiç hatırlamıyorum.

Sokağın sağ kolu boydan boya müstakil evlerden oluşmuştu. Bizim sokağın arka paraleli olan Ruşenağa Sokak’taki evlerin bahçeleriyle bizim evlerin arka tarafında bulunan bahçeler birbirlerine bakardı. Bu bahçeler “senin, benim” lafları duyulmadan “bizlerin” yani mahallenin tüm çocuklarının oyun alanıydı. Bahçelerin tamamında meyve ağaçları, çam ağaçları ve bol çiçek vardı. Herkes birbirinin bahçesinden kendi bahçesine sarkan dallardaki meyvelerden yararlanırdı. “Senin çocuğun bizim erikleri çaldı!” türünden sözler hiç

duyulmazdı. Tam tersine “çocuktur, canı çekmiştir komşum, bırak duvara çıksın da şu incirlerden koparıversin” diyerek bir de bizleri yüreklendirirlerdi. Biz meyveyi dalından koparıp yiyerek büyüdük.

“İyi de sen hani Banker Lorando’yu anlatıyordun... Yine anılarına daldın ve konuyu dağıttın. Ben bu Lorando öyküsünü hiç bilmiyorum.” Ah, haklısın benim çocuk yüreğim. Anılar işte beni böyle alıp götürüyor. Sen de beni uyarmasan ben alır başımı giderim. Arada eteğimin ucunu çekiver... Biz doğal ki Banker Lorando’nun kim olduğunun öyküsünü bilemeyiz... Yaşımız tutmaz!! Ama ayaklı arama motorum dayım, sağ olsun o hemen bana Lorando’yu ve arazilerini anlatıverir...

Bizim sokağın sol yanı boydan boya, denize kadar Banker Lorando’ya aitmiş. Ben sözü bizim ailenin canlı tarih kitabı sevgili dayıma bırakıyorum; “Bu bankerler Moda’yı paylaştılar ama doğaya sahip çıktılar. Sizin evin karşısı o zamanlar çayırlık, bağlık bahçelikti. Lorando malikânesini doğanın içine öyle gizlemişti ki şaşar kalırdın. Şair Nefi Çıkmazı’nın tamamı da onun arazisiydi. Orayı denize kadar doğal haliyle bırakmış, malikânesini arazinin içine ustaca gizlemişti.

Bizim ilk gençlik yıllarımızda Lorando’nun arazisinin denize uzanan kısmı, gençlerin piknik ve denize girme yerleriydi. Şimdiki Hülya Sokağı’nın (eski Şair Nefi Çıkmazı) sonunda sarı boyalı kocaman bir malikâne vardı. Lorando ailesi burada yaşardı. Binanın bahçe duvarının sınırı Fransız papazlarının bahçelerinin başladığı yerde biterdi. (Fransız Saint-Joseph Lisesi’nin bahçesini vurgulamaya çalışıyor dayım. Y.N.) Papaz okulunun bahçesinin de bir ucu denize kadar inerdi, Lorando’nun arazisinin de. Şair Nefi Çıkmazı’nın sonunda bugün Lorando’nun evinden geriye harap bir taş duvar ve kapı kalmıştır. Dediğim gibi arazilerini halka yasaklamadılar, tam tersine bahçeye girip dolaşabilirdin. Çok güzel çam ağaçları, akasyalar, defne ağaçları, leylaklar ve meyve ağaçları vardı. Bahçenin bir bölümünde de inek ve tavuk beslerlerdi. Satmak için değil, ailenin yararlanması içindi sanıyorum. Konakların altında bulunan kuyu-dehlizlerden biri de Lorando’nun köşkünün bahçesinde vardı. Bu yabancı uyruklu bankerler de, ortalık karıştığında kaçabilmek için önlemlerini almışlar.”

Bu arada ben size bir çocukluk anımı daha anlatmak istiyorum. Bizim evde konuşulurdu. Biraz hayal meyal bir konuşma anımsıyorum; Bir ara Göksu Kasrı inşa edilirken ya da onanlırken Banker Lorando, yapım işlerini üstlenen, Rus asıllı Constantin kalfa adlı inşaatçıya borç para vermiş. İnşaatçı bu parayı hükümetten alabileceğini düşünüyormuş. (Dönem Abdülaziz dönemi 1830-1876) ama ne yazık

ki yanılmış. Borcun ödenme vakti geldiğinde Constantin kalfa Lorando'ya olumsuz yanıt vermiş. O da alacağına karşılık adamın mal varlığına el koymuş sonra da sattırmış. Bu olay sıkça gündeme gelirdi bizim ev ortamında. Nedenini bilmiyorum. Belki de bankerlerin acımasızlığını vurgulamak içindi. Babam; bankerleri ve tefecileri hiç sevmezdi...

Bizim sokağa karşılıklı iki sıra halinde akasya ağaçları diktirmiş. Ben çocukken, ya da hatırladığım yaşlarda sokağımızda bir tek akasya ağacı kalmıştı. 1960'tan sonra kat karşılığı evleri inşaata verme modası çıktığında eski Lorando Sokağı'nın son akasya ağacı da, ağacın bulunduğu köşedeki evi yıkan inşaatçılar tarafından "telef' edildi.

Lorando ailesinin üyeleri zamanla azaldığında, aileden geriye kalan son mirasçılar, Lorando'nun arazisini parselleyip satmaya başlamışlar. Böylece bizim evin karşı sırasını Osmanlı paşaları satın almaya başlamış. Bunlardan biri Ahmet İzzet Paşa'dır. Soyadı kanunuyla aldığı soyadını da eklersek: Ahmet İzzet Furgaç Paşa.

Ahmet İzzet Furgaç Paşa

Arnavut asıllı Osmanlı asker ve devlet adamıdır. Erkân-ı Harb Okulu mezunudur. Yaptığı en önemli işlerden biri; Osmanlı ordusunu Alman askeri danışmanların gözetimi ve denetimiyle modernize etme çalışmalarıdır. Dayımdan bir cümlecik; "İzzet Paşa ailesi mahallede klasik müzik tutkunları olarak bilinirlerdi. İsmet İnönü'ye klasik müzik sevgisini aşılayan İzzet Paşa'dır." Ne hoş değil mi sevgili okurlar? Savaş karşıtı bir paşaymış ve Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'na girmesine şiddetle karşı çıkmış...

1920'de Atatürk'le görüşmek için Bilecik'e gitti. Amacı İngiltere ile arayı bulmaya yardımcı olmak ve Sevr Antlaşması'nın bazı maddelerinin düzeltilmesini sağlayabilmekti. Ancak görüşmeden sonra Atatürk; İzzet Paşa ve yanındakileri üç ay boyunca Ankara'da tutmuş ve Paşayı, "Osmanlı Paşa'sı" olmakla suçlamıştı.

İzzet Paşa; 1922'de Osmanlı Devlet teşkilâtı lağvedilene kadar görevde kalmış. Cumhuriyet'in ilan edildiği yıllarda emekli olmuş ve emekli maaşıyla geçinmiş biri. Son sözü yine bizim aile tarihçimize bırakıyorum; "31 Mart 1937'de Lorando Sokak No. 7'de bulunan köşkünde vefat etti. Cenazesi top arabasıyla kaldırıldı. İzzet Paşa, Karacaahmet Mezarlığı'nda gömülüdür.

Küçük Moda'nın Sokakları Güzeldir

“Şu İstanbul ne güzel şehir. Her yanı resim gibi...”

“Bizim sokakta böylesine renkli ve ünlü insanlar oturduğunu bilmiyordum doğrusu... Daha senin bilmediğin / hatırlamadığın ne çok şey var bir bilsen. Ben de bu kitabı oluşturmak için aile büyüklerimle konuşmasaydım, babamın mektuplarını okuyup ne demek istediğini araştırmasaydım bu güzelliklerden ve renklerden haberim bile olmayacaktı. Çok klasik bir söz olacak ama sanınm Küçük Modalı olmak (da) bir ayrıcalıkmış. Ya da babamın günlüklerinde durmadan vurguladığı gibi “Şu İstanbul ne güzel şehir. Her yanı resim gibi...”

Hadi ver elini, şimdi de Küçük Moda’nın sokaklarına girip çıkalım seninle. Şair Nefi Sokağı’na girmeden sağda (hani şu evlerine tramvay giren ailenin evinin yanından) aşağıya, denize doğru inen bir sokak vardır. Adı bana hep çok büyülü gelmiştir: Bademaltı Sokak... Önceleri bunu badem ağaçlarına olan aşırı düşkünlüğüme bağlıyordum ama bir de öğrendim ki meğer bu sokakta gerçekten de çok eski tarihlerde sıra sıra badem ağaçları varmış. Bahar geldiğinde bilirsiniz, ilk sıcaklara aldanıp hemen çiçeklenir badem ağaçlan. İşte sokak ilkbaharda bir anda annemin deyişiyle; “gelinlik giyermiş.” Annem; o tarihlerde babamların evinin bir arka paralelindeki Ruşenağa Sokağı’nda oturuyor ve babamla bu badem ağaçlarının altında gizli gizli buluşuyorlar. Daha sonra beraberlikleri fark edilince de, yine bu badem ağaçlarının altında, dayılarım av tüfeğiyle babamı tehdit ediyorlar. “Kız kardeşimizin namusu” diyerek. Sonunda iş tatlıya bağlanıyor neyse ki! Bademaltı Sokağı’nda birkaç eski Türk evi örneği vardır. Bunlardan en önemlisi sokağa girildiğinde sağda, Yetişkin Atölyeleri adlıbinadır. Zühtü Paşa’nın vakıf evlerinden biridir. Okulla herhangi bir işiniz olmasa da içeri girip gezmenizi öneririm.

Bademaltı Sokağı’ndan denize doğru yürüdüğünüzde, yol bir yerde aşağıda Moda Caddesi ile kesişir. Yani bir dört yol oluşur. Bademaltı Sokağı’nın buradan denize olan uzantısının adı değişir ve Leylek Sokak adını alır. Hemen unutmadan sokağa neden bu adın verildiğini iki satırla anlatayım. Çok eskiden Moda’da sadece müstakil evler olduğunu anlatmıştım. Bu evlerin bacalarıysa içine bir insan alabilecek genişlikteydi. Leyleklerse az nüfuslu, tenha ve huzurlu

Moda'nın bazı sokaklarını kendilerine mesken edinmişlerdi. İşte Leylek Sokak da bunlardan biriydi. Benim ilkokulum da bu sokaktadır. Aramyan Uncuyan İlkokulu. İlkokulda öğrenci olduğum yıllarda, bir keresinde teneffüse çıkmıştık. Birden arkadaşlanmızdan biri ciyak ciyak bağırmaya başladı; "Oryort, oryort arakyalnen yegeren", diye biz bütün sınıf başladık gülmeye çünkü arkadaşımız; "öğretmenim, öğretmenim leylekler gelmiş" demek istiyordu aslında ama, leylek sözcüğünün karşılığı olan 'Arakel' yerine 'Arakyal' yani "Havariler gelmiş" demişti!

Şair Nefi Sokağı'na Bahariye Caddesi'nin bittiği yerden girildiğinde, yolun sağ tarafında kalan birinci sokağın adı Ağabey Sokak'tır. Sokağın alt başı Moda Caddesi'ne açılır. Bu sokakta biz çocukken pek çok İstanbullu Rum aile otururdu. Sokağın yansından aşağı doğru sıra sıra Rum evleri vardı. Ancak bu evler birbirine benzemezdi. Marjinal, birbirinden farklı ama son derece sevimli ve pınl pınl bakımlı evlerdi. Mahalledeki oyun arkadaşlanmızın bir bölümünü işte bu ailelerin çocukları oluştururdu. Ağabey Sokağı'na Şair Nefi tarafından girildiğinde sağda ilk köşe başında büyük ve çok sağlam bir taş bina vardır; Arif Paşa Apartmanı. İstanbul'un ilk apartmanlanndandır ve Fransa'nın Lyon şehrinde bulunan aynı tip binalar örnek alınarak yapılmıştır. Binada asansör yoktur ama her kat sahanlığında açılır kapanır, duvara sabitlenmiş sandalyeler vardır. İnsanlar merdiven çıkarken dinlenebilsin diye... Apartman daireleri çok büyük değildir ama çok kullanışlıdır. Bu binada da pek çok Türk ve Ermeni aile otururdu. Arkadaşlanmızın diğer yansı da işte bu ailelerin çocuklarıydı. Bugün belki de inanmak çok zor olacak ama herkes birbiriyle iç içe yaşardı. Milli ve dini bayramlar birlikte kutlanırdı. Örneğin Kurban Bayramı mı gelmiş, haydi bakalım en yakın arkadaşım Tucnay'lar kurban keserler bize de kocaman bir tepsi kurban eti gönderirlerdi. Annemler "komşuya tepsi boş gönderilmez" deyip tepsiyi evden açılmış börekle donatır, öyle geri verirlerdi. Arada en çok mutlu olanlarsa biz çocuklardık. Düşünsenize yetmiş iki millet bir arada oturunca bayramlar bitmezdi ki! Ağabey Sokağı'nın yine üst başına yakın, sol kolda köşeden itibaren bitişik nizam küçük küçük tipik Türk evleri vardı. Hepsi de birer biblo kadar güzellerdi. "Nohut oda, bakla sofa" bu evlerde devlet memurlan, esnaftan insanlar otururdu. Hemen hemen her evde bir yaşlı anneanne ya da babaanne hatta 'nene' vardı. Bu yaşlılar genelde ya alt katta bulunan odanın penceresinde otururlar, ya da cumbanın içinde oturup perdenin aralığından bizleri gözetlerlerdi. Sanki hepimiz onların öz torunlanydık. "Bütün evler biz çocuklarındı. Bu nedenle biz, evlerin iç yapısını da bilirdik, helanın (tuvalet) nerede olduğunu, tel dolapların nerede durduğunu ve bunun gibi nice tatlı ayrıntı. Tabii kapı girişinde

ayakkabılar fırlatılır, çıplak ayak evlere dalınırdı!" İçim birden o günlere döndü sanki. Kendimle baş edemiyorum. "Demek gerçekten çok mutluymuşuz" diye gönderme yapıyorum içimdeki çocuğa.

Yine aynı sokaktayız. Sizlere; bu sokağın bana göre en renkli iki insanını tanıtmadan Ağabey Sokak'tan ayrılmayalım. Sol koldaki sıra evlerin en büyüğü Belkıs Abla'nın eviydi. Belkıs Abla Iraklıydı. Mahallemizde herkes ona "Iraklı Prenses" derdi. Kocası Suat amca, Tekel İdaresi'nin ilk müdürlerindendi. Irak'a yapılan bir yurtdışı gezisinde Belkıs Abla'ya vurulmuş ve onu Türkiye'ye getirmeye razı etmişti. Birbirlerini çok seven, çok hoş bir çift oluşturmuşlardı. Ne yazık ki, çok istemelerine karşın hiç çocukları olmamış, bu nedenle bizler, yani mahallenin çocukları, hepimiz onun çocuklarıydık. Biz sokakta oynarken Belkıs Abla, alt kattaki odanın penceresine çıkar ve bizi kollardı. Arada bir de uyarılar yapardı; "Feray neden itiyorsun kardeşini?" ya da "Kosta oğlum, çok terlemişsin gel de kapının içinde azıcık dinlen." Derken akşamüstü olur, Belkıs Abla pencereden bize evde yapılmış "çatlak kurabiyeler", poğaçalar ikram ederdi. Benim ailem Belkıs Ablalarla çok samimiydi. İyi görüşürlerdi ama kurabiye, çörek dağıtımı yaparken eş dost kayırmaca yoktu. Herkes, efendi, efendi sırasını beklerdi. Biz erkek kardeşimle bayramlarda, onlara da el öpmeye giderdik. El öpmeye gittiğimiz evlerin anısı, çocukluk sayfalarımın en güzel sayfalarıdır.

Gelelim Ağabey Sokağı'nın ikinci renkli yüzüne. Yine sokağa üst başından girildiğinde, ana girişi Cem Sokak'ta bulunan Fransız Kilisesi Assomption'un bahçe kapısı, kapının yanında da kilise bekçilerinin yaşadığı bir taş bina vardır. O zamanlar bu evde İtalyan asıllı, Fransız uyruklu Mösyö Françesko ve ailesi yaşardı. Diyebilirim ki; bu insan yaşamımın en renkli kişiliklerinden biriydi. Bizler sokakta oynarken doğal ki giderek azıtırdık. Gürültü artardı. İşte o zaman Mösyö Françesko evin kapısını açar, yanında küçük köpeği ve çok komik bir vurgu ile Türkçe konuşarak sözde bizleri (sert olmaya çalışarak) uyarırdı: "Allez (Fransızca Haydi anlamındadır. Y.N.) anık müzik çalışma zamanidir! Hayda bakalum Tuncay, keman oynattirma saati gelmedi daha? (Fransızca oynamak fiili aynı zamanda bir müzik aleti çalmak anlamında da kullanılır. Y.N.) Ya sen Bercis, piyano seni bekliyore evde... Anais sen da öyle. Hayde çabuk evlerinize yoksam Kastor size saldıracayim. (Kastor; hatırlanacağı gibi Yunan mitolojisinde Zeus'un ölümsüz ve doğaüstü güçlere sahip ikiz oğullanndan biridir. Y.N.) Bizler bu uyarının bizi müzik konusunda yüreklendirmek için yapıldığını bilirdik. Kendisi de bir müzisyen olan Mösyö Françesko bir klasik müzik delisiydi. Hepimizin ne enstrüman çaldığını bilir ve çalışmalarımızı uzaktan izlerdi. Arada bir kilisenin bahçesinde bulunan toplantı salonunda da küçük konserler, resitaller

hazırlar ve bizler de yeteneklerimizi sergileme olanağı bulurduk!

“Bu anılar beni öyle gerilere götürdü ki, utanmasam şurada seksek oynamaya başlayacağım. Anlayamadığım noktaysa, ben böyle coştukça sen hüzünlenip ağlıyorsun. Neden? Evet, haklısın yüreğimde sakladığım çocukluğum, çok haklısın... Ağlıyorum çünkü kendime verdiğim sözü tutamıyorum. “Nostalji yapmayacağım” dedim ama bir de bakıyorum dalmış gitmişim. Gözüm gönlüm o eski renkli günleri aramaya başlamış. Evet, ağlıyorum, çünkü ben kendi çocuğuma aynı mutluluklan doğup büyüdüğü mahallede yaşatamadım. Oğlumu dünyaya getirdiğimde her şey çoktan yok olmuş ve yerine yeni, alışılması güç gariplikler yerleşmişti...

Ağabey Sokak’ta artık Eleniler, Kostalar, Yorgolar, Tuncaylar, Feraylar, Garbisler, Vartanuşlar yok... Sokağın renkleri soldu, mozaik yok oldu..

Gelin biz bir sonraki sokağa doğru yolumuza devam edelim. Belki hüznümüzü azıcık dağıtmayı başarırız...

Şair Nefi ya da eski adıyla Lorando Sokağının sağ yanında bulunan ikinci yolun adı Cem Sokak’tır. Bu sokağın alt ucu Moda Caddesi’ne açılır. Cem sokaktan dümdüz aşağı, denize doğru yürürseniz Mühürdar’a yani deniz kenarına inersiniz. Moda’dan Kadıköy vapur iskelelerine yürüyerek gitmek isteyenler için bu yol en kestirme olanlardan biridir. Yine Cem Sokağı’na Şair Nefi’den girildiğinde solda ünlü Türk karikatüristi Cemil Cem’in yaşadığı ev vardır. Bu ev Cem Sokağı’nın en tipik ve en güzel binasıdır. Ne yazık ki Cem ailesinin en son üyesi ki; aileye evlilik yoluyla girmiştir, bu güzel evi müzeye dönüştürmek yerine ünlü bir antikacıya satmayı yeğlemiştir. Üstelik Cem’in kişisel eşyaları da bu satışa dâhil olmuştur. Satın alansa, (tahmin edilebileceği gibi) daha ilk müzayedede açık arttırmayla içerdeki tüm eşyalan satmayı başarmış ve evi satın alırken harcadığı parayı finanse etmiştir. Böylece yine, Türkiye tarihi için önemli bir sayfa adeta yırtılıp çöpe atılmıştır. Gönül isterdi ki, hiç değilse evin cephesinde bir yere bir plaka asılsın ve o evde bir zamanlar kimin yaşadığı belirtilsin. Bu sokak; gençlerin ve hatta herkesin Moda’ya gitmek için sıkça kullandığı bir yoldur. Hele sıcak yaz gecelerinde, çevreden Moda’ya gelenlerle sokak öyle kalabalıklaşır ki, rahat yürümek zaman zaman zorlaşır. Sokaktan geçenlere nereye gittiklerini soracak olsanız eminim yüzde doksanı “Dondurmacı Ali’ye” diye yanıtlayacaktır. “Peki, şu önünden geçip gittiğiniz evde eskiden kim yaşamıştır, biliyor musunuz?” diye sorsanız bile ne yazık ki yanıt alamazsınız. Şimdilik karikatürist Cem evi sağlam ve bakımlı ancak; anlattığım şeylerin dışında beni bir yazar olarak çok rahatsız eden

başka bir şey daha var. Satın alan antikacı, evin kapısına bir tabela astı. Tabelada ESKİDJİ yazıyor. Evin önünden her geçişimde birilerini görmek amacıyla bakınıp duruyorum. Ne yazık ki ev müzayedeler dışında anladığım kadarıyla kapalı tutuluyor. Kapısını açık gördüğüm ilk gün içeri girip bu Türkçe'ye düşman adı kimin uygun bulduğunu soracağımdan emin olabilirsiniz.

Bu kitabın son sayfalarına geldiğim günlerden biriydi... Yolum Cem Sokağına düştü... 'Eskidji' tabelası yok olmuştu! "Birileri benden önce davranmış" derken bir de başımı yukarı kaldırdım ki, bu kez de ünlü Türk karikatüristi Cem'in evi İngilizce tabelalı bir "Cafe-Restaurant" olmuş. Adı da "Lady Bug" yani "Uğur böceği" demek uğur böceği hoşlarına gitmemiş. "Neden bu denli dilimizi ikinci plana attığımızı bana birileri anlatsa" diyorum. Üstelik Cem Sokak turistik bölgede de değil. Tabii bu arada tahmin edileceği gibi yine binanın alnında bir zamanlar burada kimin oturduğunu belirten bir tabela yok. Ah, sanırım ben hâlâ saf saf bu tür şeyler bekliyorum, ama vazgeçmeyeceğim... Yeniden yolum o sokağa düştüğünde bu güzel evin yeni kiracılarına mutlaka anlatacağım bu evin öyküsünü.

Cem Sokağı'nın ikinci ve önemli binası Fransız Kilisesi'dir. Asıl adı Eglise Notre Dame de l'Assomption olan kilise Moda civarında Fransız levantenlerin yoğun olduğu yıllarda inşa edilmiştir.

Mimarı Giovanni Barberini adlı bir İtalyandır. Daha sonra tahmin edeceğiniz gibi Fransızlann sayısı azaldıkça kiliseye gelenlerin sayısı da azaldı...

Bir ara kilisenin kapanacağı söylentileri dolaşmaya başladı. Daha sonra Süryaniler kilise binasını onarmayı ve ibadethaneyi Fransız Katoliklerle ortak kullanmayı önerdiler. Günümüzde kilise düzenli bir şekilde hizmet vermeyi sürdürüyor. Yolunuz Cem Sokak'a düşer de kilisenin kapısını açık bulursanız girip gezmenizi öneririm. Beyoğlu'ndaki Saint Antuan'ın küçük bir benzeri olan tek kubbeli, bazilika tipi binanın duvarlarını süsleyen 19.yy.dan kalma tablolar ve aziz heykelleri gerçekten görülmeye değer.

Ailemizin ayaklı kütüphanesi; kendisine bu satırları okuduğumda bir cümle ekleyeceğini söyledi: Günümüzde Kız Sanat Okulu olan binanın yerinde bir zamanlar Fransız yapımı taş bir okul binası varmış. Fransız Notre Dame kız okulu. "Ne depremler gördü o bina, bir şey olmadı da nedense daha sonra okula gidecek Fransız öğrenci kalmayınca bina maarif kapsamına alındı, alelacele yıkılıp yerine Akşam Kız Sanat Enstitüsü binası yapıldı." Dayıcığım, artık akşam kız sanat yok, o bina da yıkıldı, yerine yenisi yapıldı. Şimdi okulun adı Kız Sanat Okulu

ama karma! Yani erkek öğrenciler de var. İşte kitap çalışmamızın başından beri ilk kez dayımı güldürmeyi başardım.

Bu sokağın asıl adı ise Moda Bostanı Sokak'tır. Babamların gençliğinde burası sokak değil bostanmış. Bostanın ortasından da dar bir yol geçermiş. Bu sokakta yıkılmadan kalabilmiş bir tek eski Türk evi örneği kaldı. Bir antika biblo gibi Bostan Sokak'ını süslüyor. Sokağın alt ucu Moda Caddesi'nin bittiği noktaya açılır. Cem Sokak'ta bir dönem de Valâ Nurettin yaşamış ama tam olarak hangi evde yaşadığını bilmiyorum. Sokaktan dosdoğru aşağı yürürseniz, deniz kenarına kadar inersiniz.

Marko Paşa Konağı

Bademaltı Sokağı'ndan söz ederken sizlerie sohbet etmeye öylesine kaptırmışım ki kendimi, Bademaltı Sokağı'nın en belirgin ve ilginç binasını atlamışım. Şair Nefi Sokağı'na dönmeden önce hemen bu güzel binanın öyküsünü sizlerie paylaşmak istiyorum...

Bademaltı Sokağı'na üst başından girildiğinde sağ kolda ikinci sokağın adı Dalga Sokak'tır. Dalga Sokak ile Bademaltı'nın kesiştiği köşede bir zamanlar (doğal ki çok daha canlı / dipdiri) bir konak yavrusu vardı. Bizler ilk gençlik yıllanmızda bu binaya hayrandık. Rumlara ait olan binanın, asıl sahiplerinin öldüğünü biliyorduk. Mirasçılarıysa bir süre oturmuşlar ama 6-7 Eylül olaylarından sonra Türkiye'yi terk edip Yunanistan'a gitmişler. Daha sonraları bu binada birkaç aile kiracı olmuş. Bunlar arasında en ünlü olanı gazeteci Hasan Pulur. Aradan yıllar geçmiş ve bina giderek eskimeye yüz tutmuş. Yaptığım araştırma sonucu elde ettiğim bilgiye göre Marko Paşa'nın torunları binayla pek ilgilenmemişler. Oysa bu bina bir tarih! Ne yazık ki uzun zamandan beri bu güzelim bina tek başına yağmura çamura, karlı kış günlerine ve fırtınalara dayanarak ayakta kalmayı başardı. Büyük İstanbul depreminde bile (1999) yan yanya harap olmuş binadan bir tek taş düşmedi yola. Bu arada sokağın çocukları binanın tüm camlarını taş yağmuruna tutarak kırmayı başarmışlardı. Zavallı bina sanki giysilerini çıkarmış gibi bir garip çıplaklığa mahkûm edilmişti. Binanın tam köşesindeki zarif kule, taş savaşından yara almadan çıkmayı başarmıştı. Daha sonra kule de harabeye döndü. Bu güzel ve zarif binanın parlak günlerini gösteren bir fotoğraf bulamadım. Ben de bugünkü harap ve hüzünlü görünümünü ölümsüzleştirdim. Ne yazık ki devlet büyüklerinden hiç kimse, ya da anıtlar kurulundan bir sorumlu, mahallelinin "Kuleli Konak" dediği binayla ilgilenmedi. Bu nedenle de yakın bir gelecekte bina pes edecek ve o güzel kulesi kendini yolun ortasına atacak. Böylece bina yıktırılacak ve korunması gereken bir tarih daha sonsuza gönderilecek...

"Ben, binanın asıl sahibinin kim olduğunu evde büyükler konuşurken duymuştum. Marko Paşa'nın konağıymış bu Kuleli Konak!" Ah, bu kez yenik düştüm. Dilim varıp da öyküyü baştan anlatamadım. Çocuk yüreğim dayanır mı, atıldı hemen... Bu konak yavrusu gerçekten de ünlü Marko Paşa'ya aitmiş. Kendisi 1814 yılında Yunanistan'ın Syros Adası'ndan İstanbul'a gelenlerdenmiş. Asıl adı Marko Apostolidis'miş ve İstanbul'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şahaneyi bitirmiş. (Askeri Tıbbiye) 1861'de Sultan Abdülaziz'in Sarayında Hekimbaşılığa kadar yükseliyor

ve Sultan tarafından kendisine paşalık rütbesi veriliyor. 1. Abdülhamit dönemindeyse Hilâl-i Ahmer (Kızılay) Cemiyeti'ni kuranlardan biridir...

Marko Paşa, kış aylarında Saray'a yakın bir yerde oturmasına karşın, yaz aylarında Bademaltı Sokağı'ndaki evinde oturuyor. Karısı Madam Marika'yla büyük bir aşk yaşadıktan sonra evlenmiştir. Marko Paşa'nın 74 yaşında Burgaz Adası'nda ölümünden sonra Madam Marika büyük bir bunalım geçirerek kendisini Kuleli Konağa kapatmış ve ölünceye kadar da binadan çıkmamış. Kulaktan kulağa anlatıldığına göre, gün boyu pencerede oturur, Marko Paşa'nın eve dönmesini beklermiş...

Hani ünlü bir deyişimiz vardır "Derdini Marko Paşaya anlat" diye. İşte bu deyimin babası bizim Bademaltı Sokağı'nın ünlü paşası Marko Paşa'dır. Yine aile büyüklerimden öğrendiğime göre; saraya sorunlannı anlatmak isteyen kişi ya da heyetler, önce bugün adına "Halkla İlişkiler" dediğimiz masanın ve görevlinin önüne giderlermiş. Görevli baktı ki iş uzuyor, çözüm üretmek de mümkün değil, hemen Marko Paşa'ya havale edermiş. Marko Paşa'ya gelince, Rum asıllı olduğundan çok kötü Türkçe konuşurmuş. Bu özelliğini saraya gelenleri bezdirme yönünde kullanırmış. İnsanların dertlerini dinler ancak anlamamış gibi davranıp, ikide birde yanındakilere dönerek; "Ne diyor?" ya da Rumca "Ti lei?" diye sorarmış. Sonunda sorunlu vatandaş anlatmaktan bezgin, yorgun evinin yolunu tutarmış. Bu anlatılanın doğruluk oranını bilmiyorum. Öyküyü ilginç bulduğum için sizlerle paylaşmak istedim. Marko Paşa'nın mezarı Kuzguncuk Mezarlığındadır. (Y.N.) İşte Kuleli Konak'ın öyküsü ve yazgısı da böyle... Böyle tarihi bir binayı korumak yerine kaderine terk etmek bence çok acı...

Bu arada kitabımın yazılma aşamasında benden hiçbir yardımı esirgemeyen sevgili dost Melih Ziya Sezer'den öğrendiğime göre Dalga Sokak'ta bir süre de Gazeteci Ali Sirmen oturmuş.

Doktor Esad Işık Caddesi

Bahariye Caddesi'nin bitiminde yol üçe ayrılır. İlk kol kısacık bir sokaktır ve daha önce söz etmiştik bu minik sokaktan. Anımsayacaksınız Şekerci Bakkal Sokağı... Moda İlköğretim Okulu'nun ana kapısının önünden, aşağıya doğru ikinci kol (yol) iner. İner diyorum çünkü burası; bir ucu Yoğurtçu Parka ulaşan bir yokuştur. Bu yokuşun eski adı Yoğurtçu Park Yokuşuydu ama daha da eski tarihlerde bu yokuşun tam ortasından sola doğru uzanan bir büyük bakla tarlası bulunduğundan, o yokuş ve çevresi Bakla Tarlası diye anılırmış. Tabii ya, bir zamanlar tüm Moda halkı bu bostandan bakla satın almaya gelirlermiş. Bir de marulu çok ünlüymüş buranın. Ben çocukken evde bu yoldan "Bakla Tarlası" diye söz edilirdi.

Bakla Tarlasının bir ucu Şair Latifi sokağını sola doğru, yatay olarak ikiye bölermiş. Ancak zamanla binalar yükseldikçe tarla yok olmaya başlamış ve sonunda bakla tarlasının yerinde yeller esmeye başlamış. Günümüzde o bölgenin bir zamanlar bakla tarlası olduğunu bilen yoktur eminim. Kaldı ki birilerine bu tarlayı anlatmaya kalkışsak da inandıramayız. Az önce söylediğim gibi yokuşun adı Yoğurtçu Park Yokuşu idi, ama bir gün yine birileri yokuşun adını değiştirmeye karar verdi ve yıllardır bilinen isim değişti. Yokuşun ve Moda İlkokulu tarafına uzanan devamını oluşturan yolun günümüzdeki adı Dr. Esad Işık Caddesi'dir. Dr. Esad Işık; bildiğim kadanyla çok değerli bir bilim adamı. Zamanının çok önünde koşmuş bir oftalmolog yani göz doktoru. Demeye çalıştığım; adının bir caddeye verilmiş olması doğru ancak, böyle alışılmış, benimsenmiş yol/sokak adlarını aniden değiştirmek yerine keşke bu değerli insanların adlarını yeni yerleşim bölgelerine vermeyi düşünseler.

Doktor Esad Işık Caddesi, Moda İlköğretimin önünde hafif sağa kıvrılarak Bademaltı Sokağı'nın sağ yanından paralel, aşağı doğru devam eder. Cadde; Moda Caddesiyle kesiştiği noktada biter. "Caddeye üst başından girdik değil mi? Peki hani sen bir kez daha Kadife Sokak'tan söz edecektin..?" Haklısın... Caddeye üst başından girip aşağı doğru yürüdüğünüzde sağdaki ilk sokağın adı Hacı Şükrü, ikinci sokağın adı ise Kadife Sokak'tır. Biz işte bu ikinci sokaktan söz edeceğiz. Daha doğrusu bilgilerine başvurduğum gerçek Modalı bir İstanbul Beyefendisini sayfamıza konuk edeceğiz: Öztürk Köprülü.

Öztürk Köprülü

Sayın Köprülü, Yapı Kredi Bankası merkez binasında, dış işleri bölümünde, kambiyoda, üst düzey yönetici olarak görev yapmış ve oradan da emekli olmuş, çok saygıdeğer bir beyefendi. Kendisine kitap projemden söz ettiğimde hem sevindi, hem hüzünlendi. 450 yıllık İstanbullu bir aileden gelen Öztürk, 9 kuşak İstanbullu ve Moda-Mühürdarlı. Eski Moda'dan söz edecektik ve o anılarını bir kez daha dillendirecek! Bu konuşmanın keyif verici yanıydı. Hüzünlü yanıysa; ister istemez Moda'da giderek artan olumsuz gelişmelerden de konuşma zorunluluğuydu. Hüzünlenmekte haklıydı, çünkü Bahariye Caddesi'nin ve Moda'nın çok güzel zamanlarını yaşamıştı. Ben dilerseniz sözü kendisine bırakayım; "Bizim zamanımızda Moda bambaşka bir yerdi. Bir kere ada gibi bir yerdi. Herkes denizle iç içe yaşar ve denizin değerini bilirdi. Sonra herkesin küçük ya da büyük bir teknesi vardı ve balığa çıkılırdı. Tabii balık da boldu. Örneğin bugün adlarını çok seyrek hatta hiç duymadığımız balık çeşitlerini avlardık. Lispos, iskorpit, kolyoz, kefal, istavrit-izmarit, mercan bunlardan birkaçı. Aynca gece de lüfere çıkılırdı. A, tabii böcek ve ıstakoz da boldu o zamanlar Moda açıklarında, yani Marmara sularında."

"Köprülü soyundan mısınız?" soruma yanıtıysa; "Evet ama ikinci kuşak diyelim dilerseniz. Bu arada ben size başka bir şey söyleyeyim. Köprülü Mehmet Paşa'yı biliyorsunuzdur. Kendisi; bugünkü Vezirköprü'nün yerinde bulunan Köprü kasabasından geliyor. Vezir olunca, Köprü kasabasının adı onun onuruna Vezirköprü olarak değiştiriliyor."

-1940'lı yıllarda Moda'nın Mühürdar tarafı da bağlık bahçelikmiş. Bakın bu konuda konuğum neler söyledi:

"O yıllar benim okul yıllarımdır. III. Mustafa'nın mührünü taşıyan Mühürdar Ahmet Efendi'nin bağları derler bir bağ vardı. Bu bağları sulayabilmek için de sahibi Mühürdarda bir çeşme yaptırtmış. Ne yazık ki bu çeşme günümüze kalmamıştır. Mühürdar Bahçesi'nin yeriyse günümüzde Haldun Taner'in büstünün durduğu yerdi. Biliyorsunuz Mînâ Urgan'ın evi de aynı yerdedir. İşte bizim evimiz de gazinonun yanındaydı. Büyük bir konaktı. Daha sonra Moda Caddesi'nde, Milka Şarküteri'nin yanındaki Kağnı Sokağa taşındık."

- Dayımdan duymuştum bu Mühürdar Ahmet Efendi adını. Yazık ki günümüze hiçbir 'şey' kalmamış. 1770'lerde sanırım Mühürdar, bağlık

bahçelikmiş. Bugün Mühürdarbağı Sokak'ta sıra sıra evler var. Bir sapçiçek bile yok!

"Moda, Küçük Moda, Mühürdar çok sakin yerlerdi. Bir kere trafik yoktu. Aynca hep müstakil evler vardı. Apartman modası henüz başlamamıştı. Gerçekten çok kaliteli bir muhitti Küçük Moda ve Moda. Sokakta yürüdüğünüz vakit, hemen hemen her evden müzik taşardı. Keman, piyano, ut, kanun sesleri sokakları doldururdu. Gençlerin büyük çoğunluğu mutlaka bir çalgı aleti (müzik aleti) çalardı.

Evlerin neredeyse tamamı bahçeliydi. Bahariye ve Moda Caddesi'nde bahçeler evlerin ön tarafmdaydı. İnsanların gül merakı görülmeye değerdi. İlkbahar geldiğinde caddeler mis gibi gül kokardı. Bir de tabii bu kadar bol gül olunca gül yanşmaları düzenlenirdi. Eşimle evlendikten sonra Kadife Sokağı'nın Dr. Esad Işık Caddesi'yle kesiştiği köşede bulunan apartmandan bir kat aldık. Tam karşı köşede önü büyük bahçeli bir konak yavrusu vardı. Tabii hatırlıyorum, Esmeryanların evi ve yanında da sokak boyunca dizilen bitişik nizam evler. Komşularımız Ermeniler, Rumlar ve Türkler'di. Sokak son derece sakin ve nezih bir yerdi. Karımın tek şikâyeti karşımızdaki alçak evler ve köşedeki bahçenin varlığıydı. 'Perdeler güneşten soluyor', diye sızlanıp dururdu o tarihlerde. Şimdilerdeyse, karşı sıramızda yükselen apartmanlar nedeniyle güneşe hasret kaldık desem yeridir."

- Peki, minik bir soru: doğal ki her yerde olduğu gibi Moda'da da bozulma oldu. Sizce aşağı yukarı bu bozulmalar hangi tarihte başladı?

"Bakın ben size kısa bir anımı nakledeyim... Moda Caddesi'nde şimdiki Umut Market'in yerinde eskiden bir bakkal dükkânı vardı. Tam karşısında da önü bahçeli şık bir ev... Bir gün oradan geçiyorum, o şık evin bahçesinde gülleriyle uğraşan şapkalı bir hanım seslendi: "Delikanlı rica etsem bakkaldan bana bir kilo şeker alır mısınız?" Hemen, bir koşu bakkaldan hanımefendinin istediği şeyi alıp kendisine götürdüm. Teşekkür ettikten sonra, "bir dakika", deyip bahçesinden çok güzel bir gül kesti, "Teşekkürlerimle kabulünü rica ederim" diyerek bana uzattı. Nezakete ve inceliğe bakınız. Yıllar sonra o ev yıkıldı, yerine bir apartman yapıldı. Eşimle oradan geçerken gözümüz ilk katta bulunan balkonlardan birine takıldı, gördüğümüz manzara şöyleydi: Kocaman bir viski şişesi ve balkondan dışarıya doğru uzatılmış bir çift çıplak ayak!! İşte size bozulmanın özeti... 1950'li yıllardan sonra Bahariye, Küçük Moda ve Moda kalabalıklaşmaya başladı. Evleri verip apartman katı alma furyasıysa, alışagelmiş her şeyi bozdu ve değiştirdi.

- Teşekkürler Sayın Öztürk Köprülü

Moda Çayırı konusundan başka bir bölümde de söz edeceğiz ama, Öztürk Bey hoş bir şey söylemişti, onu da buraya eklemek istiyorum. Moda Çayırı parsellenip satılmaya başladığı sırada Öztürk Beyin ailesinden birine Moda'dan bir parsel almasını salık vermişler, yanıt; "Hadi canım, Moda Çayırı'ndan kim yer alır?" olmuş. Oysa günümüzde Moda Çayırı'ndan geriye yeşil alan bile kalmadı. Apartmanlann arasına sıkışmış bir tenis kortuyla bir de çocuk bahçesi var koskoca çayırın yerinde.

Öztürk Bey'e, Fahri Korutürk'ün de Modalı olduğunu hatırlattığımda bana; "Siz hatırlamazsınız, Fahri Korutürk Moda Devriye Sokak'taki evinden çıkar, şimdiki çay bahçelerinin olduğu yerde o zamanlar bulunan iskeleden hücumbota binerek Heybeliada'ya görevine giderdi" dedi.

Bahariye Caddesi, Küçük Moda ve Moda'da pek çok ünlü sanatçının yaşadığını hatırlattığımdaysa, Öztürk Bey uzun bir isim listesi saydı. İnsanın doğup büyüdüğü yerin (mahallenin) sanat açısından böylesine verimli olması çok hoş bir duygu. Ayrıca da onur verici... Bu bölümü noktalamadan önce bu ünlüler listesini ve yaşadıklan sokakları (doğal ki anımsandığı kadarını) sizlere aktarmak istiyorum:

Necip Fazıl-Şair Lâtifi Sokak, Şair Celal Sılay-Moda Mektep Sokak, Ahmet Kutsi Tecer-Mühürdar Caddesi, Cahit Kayra-Moda Atıfet Sokak, İskender Fikret Akdora-Moda Devriye Sokak, Devriye Konağı. Samih Nafiz Tansu-Bostan Sokak, Matematikçi Turhan Tan-Şair Nefi Sokak, Şair Melih Cevdet Anday-Kadife Sokak No. 24'ten Şair Latifi Sokağı'na taşınmış oradan da Büyükada Pancur Sokak No. 6'da yaşamını sürdürmüş. Nizamettin Nazif-Moda Caddesi. Ahmet Cemal, Selim İleri ve gazeteci Falih Rıfkı Atay ise Bahariye Caddesi'nde oturmuşlar. Elektronik müziği klasik müziğe uygulayarak besteler yapan ünlü İlhan Mimaroğlu ile Türkiye'nin tanınmış caz şarkıcılanndan Tülay German ve Erdem Buri Moda'da oturmuşlar. Hatırlanacağı gibi daha sonra İlhan Mimaroğlu ABD'ye Tülay German-Erdem Buri çiftiyse Fransa'ya gitmişler ve yaşamlarını Paris'te sürdürmüşlerdir.

Yine ilginizi çekeceğinden emin olduğum iki küçük eklemeyle bu bölümü noktalamak istiyorum. İlk gençlik yıllarımızda, henüz Moda'da Moda Plajı varken, Moda'nın ünlüleri de bu plaja gelirlerdi. Bunların arasında bizim İnal ağabeyimiz, gazeteci İnal Tengizman da vardı. Bir gün sohbet ederken; "Atatürk Kocatepe'de" adlı fotoğrafı çekenin İnal ağabeyimizin babası Enis Tengizman olduğunu öğrendik. Biz gençler için çok hoş ve onur verici bir bilgiydi bu...

Bu bölümün bir yerinde Modalıların klasik müziğe ne denli meraklı olduklarını anlatmıştık. Bu bağlamda Öztürk Köprülü bana ilginç bir Oda Müziği topluluğundan söz etti. Topluluğun üyeleri bakın kimlermiş: 1. Keman-Prof. Nurettin Şazi Kösemihal, 2. Keman-Bedia Kösemihal, Viola-Adnan Benk, Çello-Şeref Bey... İşte böyle bir kuartet varmış bir zamanlar Moda'da...

Moda Plajı

“Moda plajını anlatmayacak mısın? İki cümleyle söz etmek olur mu bu renkli plajdan?”

Doğal ki anlatmak istiyordum ama madem yine yüreğimin o en çocuk, o en atılgan yanı öne çıktı, ben de hazır plaja kadar inmişken size oranın renklerinden söz edeyim dilerseniz. Plajın asıl lezzetini ancak o dönemi yaşayanlar bilir. Sanırım İstanbullu olup da bir plaj anısı olmayan yoktur. Denize yakın ya da deniz kenarında oturmak gerçek bir keyiftir. Bir süre hiç deniz kenarına inmeseniz de onun orada olduğunu bilirsiniz. Sonra bir sabah, rüzgâr denizin kokusunu balkonunuza kadar getirir... Plaja gitmekse, sözcüklerle anlatılamayacak kadar zevklidir.

Biz çocukken, babam bizleri alır, arabasıyla Kadıköy yakasının plajlarına götürürdü. Doğal ki çok hoşlanırdık bu kıyı şeridi gezilerinden, ama bizim asıl “cennetimiz” Moda Plajı’ydı. Orada kendimizi son derece özgür hissederdik nedense. Hele etrafımızı çeviren abiler ve ablaların bizleri kolladığını, koruduğunu biliyor olmak kendimize olan güvenimizi pekiştirmek açısından gerçek bir ayrıcalıktı. Bu ilk plaj dönemimizde, annemle birlikte giderdik plaja. Bazen babam da bizlere katılırdı.

Biraz daha büyüdüğümüzdeyse genç yüzücüleri izleye izleye yüzücü olmaya karar verdik. Babam bu isteğimizi onaylayınca da arkadaşı Fuat Tüzünel ile konuşup antrenörümüz olmasını sağladı. Artık büyümüş sayılıyorduk ve sabah saat altıda yapılan antrenmanlara erkek kardeşimle birlikte gidiyorduk. Yani annem olmadan, Şair Nefi Sokak’taki evimizden çıkıyor, dosdoğru Bomonti Gazinosu’nun olduğu yere iniyor oradan da plaja inen patikadan aşağı koşturuyorduk! Üstelik yüzücü olduğumuz için plaja da biletsiz girme hakkımız vardı. Annem yanımızda değildi ama başımıza buyruk hareket edemiyorduk. Moda Plajı’nın bekçisi Arap Burhan amca ve karısı Madam Marika hepimizin anası-babası gibiydi. Bizi gözetir ve her şeyimizle ilgilenirlerdi. Sudan çıkınca Marika teyzemiz havlumuzu hazırlamış olurdu. Bazen de üşümüş olduğumuza karar verip elimize sıcak içecekler tutuştururdu.

Saat 10.00’dan sonra plaj müdavimleri birer birer plajın üstündeki yokuşta boy göstermeye başlardı. Bunlar arasında çok sevdiğim ve yollarını beklediğim insanlar vardı. Gazeteci İnal Tengizman ağabey bunlardan biriydi işte. Tramplen atlama şampiyonu Türel Aygün de

çok sevimli ve sıcakkanlı bir insandı. Bir de yüzmede, kelebek dalında şampiyon olmuş Selahattin Morkal vardı. Ve daha burada isimlerini teker teker sayamadığım pek çok renkli sima bizim Moda Plajı'nın renklerini oluştururlardı. Plajın giriş kapısının yanında çok sevimli bir ahşap ev vardı. Burada yaşayanlar kayıkçı Süleyman amca ve ailesiydi. Üç çocukları vardı. Cengiz en büyükleriydi, Sadık ve Necla ise akranlarımızdı. Sandalla gezmek istediğimizde Süleyman amca bizleri kıramaz ve bir sandal verirdi; ama her seferinde de (eminim) aklı bizlerde kalırdı. Çünkü bıkmadan usanmadan; "Çocuklar düzgün gidin düzgün dönün, sakın sandalı devirmeyin" diye tembih etmesine karşın, bizim en büyük eğlencemiz suyun ortasında bindiğimiz sandalı devirmekti. Böyle olunca doğal ki sandalı da söz verdiğimiz saatte teslim edemezdik. Ne tatlı insanmış Süleyman amcamız... Kızar gibi yapardı, bir daha bize sandal vermeyeceğini tekrarlayıp dururdu ama bizler onun bizi sevdiğinden emindik. Süleyman amca çocukları çok severdi. Işıklar içinde yatsın.

Moda Plajı aslında tarihsel açıdan bakıldığında önemli bir kuruluş: Cumhuriyetin ilan edildiği yıl, yani 1923'te açılmış. Bizim plajın bir de Kadınlar Hamamı denen ve etrafı tahta perdeyle çevrilmiş bölümü vardı. Plajın Kalamış-Fenerbahçe'ye bakan tarafındaydı. Bu hamamın nasıl bir yer olduğunu çok merak ederdim. Derken bir gün merakıma yenik düştüm hamam tarafına yürüdüm.

Gördüğüm manzara gerçekten ilginçti. Plajın tahta iskelesine sere serpe uzanmış güneşlenen bir sürü kadın... Biraz daha yürüdüğünüzdeyse karşınıza neredeyse 10x10 metre karelik bir kare alan çıkıyordu. İlk gün biraz yadırgamıştım doğrusu, çünkü ben diğer tarafın abonesiydim. Ancak bir baktım Modalı arkadaşlarımın hemen hepsi kadınlar hamamına gidiyor. Yüzücülük yılları geride kalmıştı, ben de kadınlar hamamına daha sık gider oldum. Neredeyse herkesin kabinesi belliydi! Kadınlar hamamının dışına sandallarıyla yanaşmaya çalışanları bir atmaca gibi kovalayan Hatçe teyzemiz de vardı.

Oturduğu yerden birden fırlar ve cırtlak sesiyle "röntgenci" takımını püskürtürdü...

Plajımızın kendine özgü bir ahşap yapısı vardı. Denize uzanan tahta iskeleler kışın sökülür, yazın yeniden kurulurdu. Biz plajın kurulacağı zamanı gün sayarak beklerdik. Ailem Moda Deniz Kulübü'ne üyeydi. Yani kulübün raftından ve denizinden de yararlanabiliyorduk ama Moda Plajı her zaman kozmopolit yapısıyle bizleri çekmişti. Moda'da o yıllara kadar yaşamlarını sürdürebilmiş Fransız, İngiliz Levantenler, Ermeni, Rum azınlıklar ve çocuklan, burada içiçe yaz tatili geçirirdi. O zamanlar deniz suyu öyle berrak ve temizdi ki kimsenin aklına denize

girebilmek için kilometrelerce yol gidip Bodrum'larda, Marmaris'lerde ev almak, yazlık kiralamak gelmezdi. O modalar daha sonraki yıllarda başladı. Daha doğrusu Moda Plajı'nın önü, yani deniz, yol yapmak bahanesiyle molozla doldurulduğu güne kadar bizler plajımıza sadık kaldık, sahip çıktık. Yukarıdan yapılanlara ise her zamanki gibi gücümüz yetmedi...

Plajın asıl kurucusu İhsan Akdağ Bey'i tanımadım. Bizler onun oğulları; Ergun Bey ve Bahattin Bey'i tanıdık. Özellikle Ergun Bey çok renkli bir kişilikti. Güzellik yarışmaları düzenler, plajın hoparlöründen günün moda şarkılarını yayınlardı. Bir-iki kez de Moda Bacak Güzeli yarışması düzenledi. Ben de bir keresinde "Bayan Bacak" seçilmiştim Moda Plajı'nda... İltiması engellemek için biz yarışmacılara bacaklarımızı açıkta bırakacak şekilde birer kukuleta giydirdiler... Sanırım bu yanşmayı çok ciddiye almıştım çünkü jürinin önünden geçerken bacaklarımın titrediğini daha dünmüş gibi hatırlıyorum. Bir de yarışma birincisi olduğum bildirilince ne hale geldiğimi siz düşünün. Moda Plajı; gençlik yıllanmın en güzel ve renkli sayfasıdır.

Bir Kez Daha Şair Nefi Sokak

Şair Nefi Sokağı'nı da içine alan Küçük Moda'nın bulunduğu mahallenin adı Caferağa Mahallesi'dir. Caferağa'nın kim olduğunu merak edenleriniz çıkabilir düşüncesiyle bir-iki tümce eklemek istiyorum. Efendim Caferağa 1760'lı yıllarda Saray'da Kızlarağası.

Yani hadım edilmiş ağa. Bir söylentiye göre bu insanlann gönüllerini hoş tutmak amacıyla kendilerine, adlarının verildiği mahallelerde pek çok mal, mülk (Eski tabirle gayrimenkul, yani taşınamaz mal varlığı) armağan edilirmiş. Örneğin Kadıköy'de böyle "ağa" adıyla anılan mahalleler, sokaklar boldur. Halitağa Caddesi, Osmanağa Mahallesi, Ruşenağa Sokak gibi...

Şimdi de sizlere eski Lorando (yani Şair Nefi) sokağının unutulmaz renklerinden söz edeceğim. "Cambazı anlat, önce cambazı anlat. Tel cambazı Cingöz Boncuk'u"... İçim sabırsız, beynimse öyle hızlı bir gezintiye çıktı ki sözümü nerede başlatıp nerede bitireceğimi şaşırıyorum. Şaşılmayacak gibi değil ki...

Şair Nefi Sokak'ta günümüzde cami olan arazi, çok eski tarihlerde, (1930'lu yıllar) annemin küçük bir kız olduğu günlerde boşmuş. Daha doğrusu İnekçi Vahram derler bir Ermeni vatandaşa aitmiş. Ahırları varmış, inek besler ve mahalleye süt satarmış. Kendi halinde efendi bir adammış. Kansı da kendisi gibi sessiz bir kadınmış. Bir tane de kızları varmış. Derken bir gün Vahram'ın karısı hastalanmış ve ölmüş. İnekçi Vahram karısının arkasından çok ağlamış. Sonra yeniden toparlanıp kızına hem ana hem de baba olmaya çalışmış. Kızı büyüyüp genç kız olduğunda Mühürdar tarafında oturan çok zengin bir ailenin oğlu ile sevişmeye başlamış. Oğlanın ailesi ayağa kalkmış ancak, gençlerin aşkı gerçek aşkmış. Birbirlerini deliler gibi seviyorlarmış ama evlenmelerine hiçbir olanak yokmuş. Böyle olunca genç âşıklar baş başa kaçma planlan yapmışlar ve bir gün ortadan yok olmuşlar.

Zengin aile Vahram'ın üstüne yürümeye gelmiş ama bir de bakmışlar ki o da kendileri gibi perişan. İnekçi Vahram'ın ölümüne kızının ortadan yok oluşu neden olmuş. Vahram'ın ölümünden çok sonra gençlerin Fransa'da olduğu haberi İstanbul'a ulaşmış. Yaşamlarını Fransa'da sürdüreceklerini bildirmişler. Aynca bir daha Türkiye'ye dönmeyeceklerini de eklemeyi unutmamışlar. Vahram'ın arazisi Vakıflara kalmış. Aradan yıllar geçmiş, derken hayırsever bir kadın, araziyi devletten satın almış ve bir gül bahçesi oluşturmuş. Hatta bahçenin açılışını da zamanın Valisi Fahrettin Kerim Gökay yapmıştı

ama çok hayal meyal hatırlıyorum. İlkbahar geldiğinde bizim Küçük Moda'mızın sokaklan gül kokarmış. Kadıncağızın bir de vasiyeti varmış; "Bu arazi hep yeşil alan olarak korunacak, bina yapılmayacak." Benim ilk gençlik yıllarımda gül bahçesinin yerinde yeller esiyordu ama arazi temiz ve boştu. Doğal ki bizim oyun alanımızdı. O dönem Moda Spor Kulübü'ne aitti. Çocukluk ve ilk gençlik arkadaşlarım rahmetli Nükhet Ruacan, ağabeyi Neşet, Manav Necmi amcanın kızı Necla, ben, erkek kardeşim Misak işte bu tarlada futbol maçları yapardık. Ben soliç oynardım. Erkek kardeşle büyüyen çoğu kız çocuğu gibi, o yıllarda bayılırdım top koşturmaya. Daha sonraki yıllarda, dostluğumuz bugüne dek süren Ressam Gülden Akkan da bize katıldı. Havalar ısındığında buraya cambaz gelirdi. Adı Boncuk'tu. Tel cambazıydı, adından söz ederken Cingöz derdi. Elinde uzun sopası, iki ağaç direğin arasına gerilmiş telin üstünde dengesini sağlamaya çalışır, bir yandan da kendi uyarladığı şarkıyı söylerdi:

Oy şingalla şingalla, Cingöz Boncuk burada, Ateş de düştü şalvara, çalkala Boncuk çalkala.

Cambazlann mahalleye geldikleri günlerde bizim tarla öyle kalabalık olurdu ki... Ancak ilginçtir, hiç kavga gürültü olmaz, herkes çok eğlenirdi. Birkaç yıl üst üste geldi Cambaz Cingöz Boncuk, sonra yok oldu...

Aradan yine birkaç yıl geçti. Yanılmıyorsam 1965 yılının ilkbahar aylarıydı. Bir de baktık bizim oyun alanımızda birtakım adamlar, ellerinde kazma kürek hani hani çalışıyorlar. Sorduk, "Buraya cami yapılacak" dediler. Gerçekten de arazinin bir bölümüne cami yapıldı. Kalan bölümünde de bundan birkaç yıl öncesine kadar sabit pazar vardı. Bizler memnunduk çünkü pazar esnafı arazinin o bölümünü yeşertmişti! Çiçekler ekilmiş, ağaçlar dikilmişti. Ne yazık ki bir gün pazann kaldırılmasına karar verildi ve onca esnaf apar topar oradan zorunlu olarak taşındı. Sonra ne mi oldu? Ne olacak bugün sabit pazardan geriye kalan tarla mezbelelik halde, mahallenin kedi köpek severleri sokakta yaşayan hayvanları orada besliyorlar ama ne yazık ki yiyecekleri gazete kâğıtlarıyla getirdikleri için her taraf ekşimiş yemek artığı kokuyor. Şimdilerde o tarlada halka güzel hizmet veren iki yer var; Caferağa Muhtarlığı ve Sağlık Ocağı. Modaspor'a ait tesisin de bir bölümü ayakta. Sanırım akşamları yapay çim sahada mahallenin gençleri futbol maçı yapıyorlar. Caminin arkasındaki alandaysa açık otopark var.

"Bu yazdıkların çok kuru oldu. Yani sokağımızda hiç mi renkli tip yoktu?" Küçük Moda'da yaşanır da insanın çevresinde renkli kişilikler olmaz mı? İnanması gerçekten zor ama Moda ve çevresinde belki de

İstanbul'un renkli simalarının yüzde doksanı toplanmıştı. Yalnız benim hatırladığım yıllarda değil... Daha da eski... Aile büyüklerim bu insanların çoğuyla ya mahalleden komşuymuş ya da aynı okullarda okumuşlar. Onların bana naklettiklerini de düşündüğümde, sonuçta, Moda Türkiye'ye yadsınamayacak kadar çok sanatçı, doktor, eczacı, ressam, şairle birçok bilim ve kültür adamı armağan etmiş.

Doğduğum sokağın bana göre en renkli köşelerinden biri, bugün yerinde iki kocaman apartmanın yükseldiği evdi. Şair Nefi Sokağı'nın 15 numaralı evi... İçinde birçok aile barınırdı, adeta bir komün eviydi burası.

Ne yazık ki bu eve ait bir resim bulamadım. Ben de belleğimi harekete geçirerek dilim döndüğünce masal evimi anlatmaya çalışacağım...

Bu büyük evin kapısı her zaman açıktı. Kapının önünde de şişman, ama çok şişman bir adam otururdu; Mösyö Levon... Durmadan sigara içerdi. Benim gibi her şeyi öğrenmeye meraklı bir çocuk için bu ev bulunmaz bir hâzineydi. Yüksek çatılı, kocaman bir ahşap ev düşünün. Üç katlı ve on beş odalı. Her odada başka bir aile barınıyor... Avluda ortak beslenen tavuklar dolanırdı. Kapı açık olduğu için kediler ve köpekler de içeri girip çıkardı.

Dün sabah, sabahın çok erken saatlerinde birkaç kare fotoğraf çekmek için yürüyüşe çıktım... Yıllardır olduğu gibi ayaklanm beni 15 numaranın önüne götürdü... Apartmanlar silindi... Çocukluğumun masal evi canlandı yeniden. Burnuma Madam Araksi'nin zeytinyağlı dolmalarının kokusu doldu... 'Yine bir zengin evinde davet var, Madam'a dolma ısmarlanmış" dedim. Ardından üst kattan güzel bir davudi ses dalgalana dalgalana kulağıma kadar geldi; "Babamın arkadaşı Zekeriya amca yine bu akşam Gramatikos'un Meyhanesi'nde demlenenleri coşturacak" diye düşündüm. Bu güzel sese alt katta hani hani dikiş diken Madam Armen'in dikiş makinesinin tıkırtıları eşlik ediyor. Madam çalışıyor amâ kocasına bakabilmek için... Fotoğrafçı Mösyö Kirkor yurt dışına gönderilmek üzere üst katta yaşayan bir ailenin fotoğrafını çekmek için Kabuklu Ceviz Sokağı'ndaki dükkânını bırakıp gelmiş... Her zamanki gibi hem çalışıyor, hem de uyduruk şarkısını söylüyor; "gıcını gıcın gıcıın, gıcını gıcıım gıcıın"...

Şair Nefi Apartmanındaki masal evimin renkleri çoktan solmuş, içinde yaşayan on beş aileden geriye hiç kimse kalmamış. Evin önündeki anıt ağacını da "budama" bahanesiyle kesmişler. "Desene hayal kurmak da engellendi. Her şeye karşın senin içinde yaşamayı sürdüreceğim ve ellerim böğrümde oturmak yerine sesimi yükselteceğim. Biliyorum inat edersem (sek) bir gün mutlaka birileri duyacak sesimizi."

Şair Nefi Sokağı'nın bir yanında sıra evler, bir yanındaysa konaklar ve konak yavruları vardı. Yaptığım araştırmaların sonunda ilginç verilere ulaştım. Örneğin Şair Nefi Sokak ile Cem Sokağı'nın kesiştiği köşede eskiden karşılıklı iki küçük konak varmış. Bizim evin sırasındaki konağın sahipleri pek tanınmış insanlar değilmiş. Konak Fuat Bey ve ailesine aitmiş. Tam bir İstanbul beyefendisi olan Fuat Beyin nezaketi, kibarlığı dillere destanmış. Eşine duyduğu sevgiyse romanlara konu olabilecek türdenmiş. Annemin en yakın arkadaşlarından Cemile teyze Fuat Bey'in karısının yeğeni olduğu için ailenin öyküsünü anneme sordum. Çünkü bu konakta bir dram yaşandığını duymuştum.

Birbirini böylesine seven bu çiftin ardarda üç erkek evladı dünyaya geliyor. Çok mutlu bir yaşam sürüyorlar ama çocuklar delikanlılık yaşına geldiklerinde eğitimlerini sürdürebilmek için birer birer Amerika'ya gidiyorlar ve geri dönmüyorlar. Koca konakta karı-koca yapayalnız kalıyorlar.

Derken bir gün Fuat Bey, merdivenlerden düşüyor, bacakları ve vücudunun çeşitli yerleri kınlıyor. Tedavi işe yaramıyor ve ölüyor. Kadıncağız bir başına kalıyor ve konağın alt katına yerleşerek üst katı satmaya karar veriyor. Ancak evi satın almak için gelenlerin hiçbiri konağın üst katını satın almak istemiyor. Nedeniyse evin hanımının; katı olduğu gibi, yani eşyalarıyla satmak istemesi... Üstleri beyaz örtülerle kapatılmış eşyalar gelenlere hüzün veriyor ve; "biz gözyaşlı mal almayız" deyip vazgeçiyorlar. Sonunda Hanımefendi sevdiği birkaç parça eşyayı alarak bir yaşlılar evine gidiyor, ömrünün geri kalanını tüketmek için. Günümüzde o köşede hiçbir kişiliği ya da büyüsü olmayan bir apartman var...

Bu konağın karşı köşesindeyse zamanın ünlü avukatlarından Asım Aras otururmuş. Çok sevdikleri, biricik evlatları hastalanıp ölünce aile bu evde daha fazla yaşamak istememiş ve konağı satmışlar.

Elit Çikolata Fabrikası'nın sahipleri, konağı satın alır. Çok severek aldıklan konakta mutlu yaşarlarken, kızları trafik kazasına kurban gider. Ailenin tüm dengesi bozulur ve onlar da evi satarlar. Satın alanlar Rizeliler... Hemen konağı yıkıp apartmana dönüştürdüler. Binanın altındaysa Erkonyalılar Et Lokantası var!

İşte benim küçücük mahallem, Küçük Modamın sokaklarının öyküsü aşağı yukan böyle.

Moda'ya Gitmenin Başka Yolu Var Mı?

Moda'ya yürüyerek gidebilmek için iki anayol vardır. Biri; Altıyol'dan Bahariye Caddesi'ne ve oradan da Küçük Moda'dan geçerek Moda Burnu'na yaptığımız büyülü yürüyüşümüz.

İkincisiyse; doğal ki yine büyülü hem de çok renkli bir yürüyüş. Kadıköy'de Kaymakamlığın (eski Şehremaneti) karşısındaki eski iskelede vapurdan indiğinizde önce tam karşınıza gelen yoldan, Hacı Bekir'in ve Baylan Pastanesi'nin önünden geçersiniz. Biraz daha yürüdüğünüzdeyse Surp Takavor Ermeni Kilisesi'nin önüne varırsınız.

Kilisenin yanında bir yokuş vardır. Bu yokuşun adı Muvakkıthane Caddesi'dir. Yokuşun üst başında sağa saptığınız an Moda Caddesine adım attınız demektir. Moda Caddesi'nin başlangıç noktası burasıdır. Caddenin bittiği yerse Moda son durak ya da Moda Taksi Durağı'nın önüdür. Taksi durağını solunuza alarak önünden dümdüz aşağı inerseniz Moda Vapur İskelesi'ne ulaşırsınız. Tabii bu arada Moda'nın ünlü meyhane/lokantası Koço'nun önünden de geçersiniz. Günlerden pazartesi ve sabah saatleri ise, Koço Gazinosu'nun altında bulunan Aya Katerina Ayazması'na da bir girin derim. Yalnız dilekte bulunurken dikkat! Sevdiğine kavuşamadan ölmüş bir genç kızın anısına 1930'dan beri akmakta olan sular iş ve para bolluğu getiriyormuş. "Ben bunu da hatırlıyorum. Aşk konusunda dilekte bulunmak yok! Yanıt alamazsınız. Ben bu konuyu teyzeme sormuştum... Onun yalancısıyım, teyzem bekâr öldü!"

Moda Taksi Durağı'nın önünden karşıya yani Atatürk'ün yüksek kabartma büstünün sağ tarafındaki yoldan yürümeyi sürdürürseniz (Ferit Tek Sokağı) Moda Burnu'na gelmiş olursunuz. Moda Burnu'nda ilk yerleşim taa M.Ö. 680 yılına dayanıyor. Yunanistan'ı işgal eden dorlardan kaçan Megaralılar Propantis'i yani Marmara Denizi'ni geçip Kadıköy'e kadar geliyorlar. Oradan da Moda Burnu'na geçip Khalkedon şehir devletini kuruyorlar. Moda Burnu uzun süre bu devletin limanı oluyor. Bu minik ayrıntıyı sizlerle paylaştıktan sonra dilerseniz kaldığımız yerden yürümeyi sürdürelim. Bir yandan yürürken bir yandan da sol yanınızda uzanan denizi izlediğinizde önce karşıda Kalamış ve Fenerbahçe koyları görünür. (Hava açıksa) Biraz daha yürümeye devam ettiğinizde, Marmara'nın bibloları, Prens Adaları'nın silüetleri belirir. Çay bahçelerinin olduğu yere

geldiğinizdeyse İstanbul'un muhteşem görüntüsü karşı sahilden göz kırpmaya başlar. İşte Topkapı Sarayı elinizin altında, şöyle elinizi uzatsanız, usulcacık okşarsınız sanki Harem Dairesi'nin kubbesini...

"Bak karşıdan kim geliyor... Hemen selam vermemiz gerek. Babam ne derdi "Moda'nın sanatçılanna rastladığınız yerde selam vereceksiniz. Sanatçıyı en çok mutlu eden şey tanınmaktır. " Biliyorum beynimin oyunu bu ama ya gördüğüme ne demeli... Evet, O... başında yana eğilmiş beresi, ağzında piposuyla Haldun Taner hoca. O bizim komşumuz, bir Modalı... Hepimizin gururu... Yapıtlarını yutarak okuduk, kabarelerini izledik. Modalılar onu seviyor ve bağırlarına bastılar. O, ölümsüzlüğe çoktan ulaştı. Tam burada, çay bahçelerinin önünde rastlaşmamız doğal, evi Mühürdar'da ve Taner üstat, her gün hiç aksatmadan evinden çıkıp Moda turu yapar (dı). Son derece kibar bir insan olan Haldun Taner üstat, yolda rastladığı Modalılarla selamlaşır (dı). Bugün nedense biraz dalgın hocamız... Yoksa yeni bir eserin hazırlığı mı onu dış dünyadan koparan! Tam yanımdan geçerken kulağıma çalınan cümleyi bilmeyen var mıdır? Nasıl başladı, ne vakit başladı bilemiyorum "Okuduğum ilk öykülerden birine ait bu cümle... Onun kendine özgü anlatı biçimini kim hatırlamaz. On ikiye Bir Var! İşte öykünün adı." Bazı şeyler insanın belleğine nasıl kazınıyor ve orada sonsuza kadar kalıyor. Ben de bu çok sevdiğim öyküden kısa bir alıntı yaparak sizleri Haldun Taner'in o renkli dünyasına birkaç saniye konuk edeceğim:

"Ama ilk belirtiler, dokuz yaşımdayken patlak verdi. Misafirlerle bahçede oturuyorduk... Üçü yirmi geçiyor deyivermişim... Rahmetli halam: 'tesadüf a canım' dedi. Attı tuttu işte"

Bu sıra dışı ve olağanüstü güzel öykü Haldun Taner'in en çok sevdiğim öykülerinden biridir. Babamın arkadaşıydı. Ne zaman yolda karşılaşsak ben çok heyecanlanırdım. Babam üstadı rahatsız etmekten çekinir, "Nasılsınız mirim?" Demekle yetinirdi. Taner Hoca ise hem babama hem de bana selam verirdi. Sevinçten, mutluluktan eteklerim uçuşur, içimden "ben de onun gibi olmak istiyorum" derdim. Yaşım ilerledikçe "On İkiye Bir Var" adlı bu güzel öyküyü daha iyi anladım. Yaşamın dakika dakika, hatta saniyelerle akıp gittiğini vurgulamak istiyordu. Bunu vurgulamak için bulduğu anlatma yönteminin çarpıcılığı, öyküyü zaman içinde birkaç kez okumama karşın her seferinde beni büyülemiştir. Işıklar içinde yat sevgili komşumuz Mühürdar-Modalı Haldun Taner üstat..

İşte bakın, Moda Burnunu dönüp Moda Çocuk Bahçesi'nin önüne geldik. Buradan da hafif meyilli yoldan yukan yürüyerek yeniden Moda Caddesi'ne gelirsiniz. Tabii Caddeye çıkar çıkmaz solda

insanlardan oluşmuş uzun bir kuyrukla karşılaşırsınız. Bizim ünlü dondurmacımız Ali Usta'dan bir top dondurma almak için insanlar böyle kuyruk oluşturup sabırla beklerler...

Gençler ne bilsin bir zamanlar dondurmacının yerinde bir paten sahası olduğunu... Çay bahçelerine giden yoldaysa bir bahçe sineması vardı. İlk insan aya çıktığında biz bir grup genç sinemadaydık. Yıl 1969, Temmuz'un 20'si... Ben kulağımda minik pilli radyom bir yandan film izlerken bir yandan da Astronot Neil Armstrong'un aya ayak basacağı anı bekliyorum. Derken radyoda; "Ve ilk insan aya ayak bastı" anonsunu duyar duymaz ben heyecandan çığlık çığlığa bağırmışım. Birden ışıklar yandı, filme ara verildi ve ben haberi izleyicilere ilettim. Böylece canhıraş çığlığımın nedeni anlaşılmış oldu. İzleyicilerin alkışlan arasında filmi kaldığı yerden izlemeyi sürdürdük.

"Haydi, bakalım 'çokbilmiş' çocukluğum, şimdi düş önüme de şu eski Moda Caddesi'ni şöyle bir boydan bir boya hatırlayalım..."

Moda Caddesi Eskiden Nasıldı?

Moda Caddesi uzun yıllar Kadıköy yakasının tüm renklerini barındırmış bünyesinde. Sizlerle bu caddenin esnafından, dükkânlanndan söz ettiğimizde bu güzel mozaiği fark edeceksiniz.

Moda Caddesi'nin başlangıç ve bitiş noktaları arasında kalan bölge bir zamanlar tam bir renk cümbüşü oluştururmuş. Tahmin edeceğiniz gibi bu renklilik farklı etnik gruptan insanların bir arada, kardeşçe, yan yana ve dostça yaşamalarından oluşan bir renklilik. Caddenin iki yanına sağlı sollu sıralanmış manavlar, meyhaneler, pastaneler, bakkallar, ayakkabı tamircileri, eczaneler, sütçüler, terzi ve tesisatçılar Moda Caddesi'nin sevimli esnafını oluştururmuş. "Muş" diyorum çünkü çocukluğumdan belleğimde bu renkli esnaftan çok az şey kalmış. Ama yine dayımdan aktarıyorum: Moda Caddesi'nde dükkânlar Cem Sokak ile Moda Caddesi'nin kesiştiği köşede başlıyormuş ve doğal ki ilk dükkânın kapı numarası 1'miş. Birinci dükkânın sahibi Ermeni, Fırçacı Asadur Zorlu Usta. O zamanlar evlerde soba yakılıyor, eh bacalar tıkanıyor. Ayrıca her iş için çeşitli boy ve şekilde fırçaya ihtiyaç var. Peki ya Fırçacı Asadur Usta? Onun işi önemli! Tıkanan deliklerin çözümü onda.

Ve dükkânlar No. 2, No. 3, No. 4 diye sürüp gidiyormuş. Kimler yokmuş bu dükkânlarda. Mezeci Stavro Daikopulos'u mu istersiniz, manav Dimitri Buçkoviç'i mi, yoksa No.7'deki demirci dükkânının sahipleri öz dayılarım Agop ve Kirkor Papazyan ustaları mı?

Bu insanların büyük bölümü göçüp gitti. "Haklısın gittiler. Kimi dünyamızdan kimi de çok daha önce Türkiye'mizden. Bu tatlı ve renkli insanlan keşke kaçırmasaydık... Onlar yok olunca Moda Çarşısının renkleri solar. Peki hatırımızda kalanlardan bazılarını anmayacak mısın? Sayfalarımıza iki satırla da olsa konuk olmayı hak etmiyorlar mı? Ne dersin? Evet! Hem de çok hak ediyorlar. Örneğin Moda Caddesi denir de 20 numaralı küçük dükkânında kasaplık yapan Eyüp amca hatırlanmaz mı? "Eyüp'e kadar gidiver, hadi evladım. Bana şöyle iri bir kemik versin ama iki parçaya ayırmayı da unutmasın." Eyvaah! Anneannem yine bize kemik suyuna çorba yapacak, diye düşüne düşüne kasap Eyüp amcanın yolunu tutardım. İş çorbayla bitse yine iyi. Arkasından, o iki parçaya ayrılan kemik, bana ve kardeşime verilir:

"Haydi, bakalım, kuvvetli çocuklar olmak istiyorsanız kemiğin iliğini çıkanp yemelisiniz" denirdi.

Daha sonra Eyüp amcanın yanına akrabalarından Mustafa adlı biri geldi ama dükkânın asıl rengi Eyüp amcamızdı. 1963 yılında Bademaltı Sokak No. 2 de Mustafa Doğan adlı çok sempatik, şakacı biri kasap dükkânı açtı... İleriki yıllarda o bizim Özen Kasap Mustafa'mız olacaktı. Oğlum da onun etleri, ciğerleriyle palazlandı. Hâlâ Bademaltı Sokak'ta ve biz müşterileriyle çok sıcak ilişkiler sürdürerek çalışıyor. Bu kitabı hazırlarken onu ziyaret ettim. Bana bir de küçük anısını anlattı: Bir tarihte Barış Manço da Mustafa'nın müşterisiymiş. Bir gün dükkâna gelmiş, alışveriş ettikten sonra sıra ödemeye gelince "yaz tahtaya, bir daha" diye o ünlü şarkısını söylemeye başlamış. Bademaltı Sokağı'nın en renkli insanıdır Mustafa. Aydın insandır. Moda'ya gönül vermiş bir Erzincanlıdır.

Yine belleğimde yer eden bir başka esnaf, yoğurtçu Necmi amcadır. Aynı zamanda nefis meyvalar da satan Necmi amcanın kızı Necla, daha önce söz ettiğim gibi Moda Camisi'nin bulunduğu arazide birlikte oyunlar oynadığım çok eski bir arkadaşımdır. Moda'da o tarihlerde çok az insanın yaşadığını bir kez daha vurgulamak isterim. Böylece kasaptan manavdan "amca" diye söz etmemi de doğal karşılayacaksınız eminim. Çoğu artık tarih olmuş bu insanların Modalı çocukları, torunları da dedeleri gibi güzel ve sevgi dolu insanlardır. Ne zaman onlardan biriyle yolda karşılaşsak ayaküstü de olsa derin bir sohbete dalarız.

"Ben de bir başka dükkân hatırlıyorum... Pastacı Stasuli. Kapı numarasını hatırlamam doğal ki mümkün değil ama pastalarının lezzeti daha dünmüş gibi damağımda. Kremalı, meyvalı pastalar, milföyler ve çörekler biz çocukların ilgi odağıydı. Kendisi de çok kibar bir insandı. Onca yaramazlık yapmamıza karşın terbiyesini hiç bozmazdı. Hep birlikte dükkânına doluşur, gürültü patırtı arasında pastalara saldırırdık. O tarihte pastalar ortada bir masanın üzerinde sergilenirdi. Taze pastaların çıkacağı saati ezbere bilirdik. Hele yaz aylarında kenarına dondurma da eklenince zavallı Mösyö Stasuli'nin bizlerden ne çektiğini bir düşünün." Haklısın, şimdi düşününce masal gibi geliyor. Sanki o yıllar hiç yaşanmamış...

Çocukken en korktuğum şey iğne olmaktı. İğneler bugünkü gibi değil, kocaman... Daha bir kilometre öteden insanda korku yaratacak türden aletler! İğneyi yapan da tatlı kaçık olunca, varın siz düşünün çocuk yaşımızın yürek çarpıntısını. Eczacı Diyamandi amcanın oğlu Koço ağabey bir "öcü" gibiydi bizim için. Çocuklarını "iğneci" tehdidi ile korkutan ana-babaları haklı çıkarır türden biriydi. İşıklar içinde yatsın İğneci Koço.

Moda Caddesi'nin ünlü manifaturacısı Dikran Balyan. Dükkânında ne

arasanız bulurdunuz. Kumaş ruloları bir yanda, iplikler makaralar diğer yanda. Karton kutulann içinde, biz çocuklar için harika bir eğlencelik olan düğmeler. Duvarda bir çiviye raptedilmiş tahta parçasının üstündeyse onlarca dantel, kenar süsü ve daha neler neler...

"Okul yakalığı mı istediniz? Bulunur! Kemer tokası? O da var!" İyi ki Mösyö Balyan kızıl saçlıydı. Yoksa bu kalabalığın arasında ara ki bulasın... O da "ışık içinde yatsın" diyerek caddede gezinmeyi sürdürüyoruz. Caddemizin ya da Moda Çarşısı'nın en ünlü sütçülerinden biri Bulgar Argiri Cidrof, diğeriyse daha sonra tamamen mezeci dükkânı olarak hizmet veren Sütçü Apostol ve oğullan Mösyö Koço ile kardeşi Mösyö Koli. Argiri'nin sütçü-yoğurtçu olduğu dönemi biliyorum. Hatta oğlum da bebekken onlann gerçek mandıra sütüyle yapılmış nefis yoğurtlarından yiyerek serpildi. Mösyö Koço'ya gelince, onlann sütçülük yaptıklan tarihlerde annem genç kızmış...

Baba Apostol Makedonya'dan İstanbul'a gelmiş. 1800'lü yılların sonlarında Kadıköy yakasına geçmiş ve Moda Caddesi No. 75'te ilk sütçü dükkânını açmış. Çok çalışkan bir insanmış. O tarihlerde dükkânının arkası ahırmış. Koyun keçi besler ve sağdığı sütleri mahalleliye satarmış. Aynca civardaki Ermeni, Rum ve Türk okullarına taze yoğurt da satarak geçimini sağlarmış. Daha sonra oğullan işe el atarak orayı mezeci dükkânına çevirmişler. Ben genç kızken bu dükkânın adı Mezeci Koço idi. Mösyö Koço son derece renkli bir kişilikti. Tüm bayramları ezbere bilir ona göre meze hazırlardı. Noel ve yılbaşında dükkân için; zeytinyağlı yaprak, lahana ve midye dolması yapan bir Ermeni kadın vardı. Adını hatırlamıyorum ama dolmaların lezzeti damağımda. Bizim evde de dolma yapılırdı ama nedense Koço'dan meze alınırken dolma da alınırdı. Rus salatası, söğüş dil ve daha pek çok çeşit mezeyi Koço'da bulabilirdiniz. Yalnız kuyrukta beklemeyi de göze almak gerekirdi çünkü özellikle bayramlarda dükkân ana-baba günü olurdu. Daha sonra dükkânlarının adını Milka olarak değiştirdiler. Birkaç yıl öncesine kadar çalışan bu çalışkan insanlar sonunda yaşlandıklarını fark ettiler! Ve dükkânı devrettiler. Benim için sanki bir devir kapanmış gibi oldu. Bu konuyu gündeme getirdiğim Modalı arkadaşlarım da aynı görüşü paylaşıyorlar. Dükkânın yeni sahipleri artık çiğ köfte, içli köfte, yaprak sarma, acılı ezme gibi günün modasına (yani lahmacun, kebap kültürüne) uygun yiyecekler satmayı yeğliyorlar.

Meyhanecilik çoğunuzun bileceği gibi Rumlara mahsus bir meslekmiş. Bizim Moda Caddesi'nde de zamanında pek çok Rum meyhanesi varmış. Hepsi de kendi çapında ünlüymüş ve her birinin müşterisi kendine özgüymüş. Akşam işlerinden yorgun argın dönen erkeklere birer tabak meze, kenarında da duble rakı, kim bilir ne iyi geliyordu o

zamanlar. (Şimdilerde mekânlar değişti de, bu akşamcılık işi değişmedi aslında!) Erkek kardeşim ve benimle ilgilensinler diye tutulan dadıların sonuncusu İstanbullu bir Rum'du, Madam Haritini. Kocası Moda Caddesi'nde Odesa adlı meyhanenin ortaklarındanmış. Madam bizim evde çalışmaya başladığında kocası Mösyö Mıgırdiç ölmüştü ama mezeleri hayattaydı. Yani Madam Haritini'nin bizim eve gelmesiyle soframızda mezelerin hem tabakları (meyhaneden geriye kalan küçük kayık tabaklar) hem de çeşitleri değişiverdi. Bu durum benim gibi midesine düşkün biri için, arayıp da bulamayacağım bir şeydi. Çiroz salatası, lakerda (evde yapılmış), Arnavut ciğeri (bu mezeyi mutlaka kızarmış küp patatesle hazırlardı. Yani biz çocuklar için tam bir şölendi) gibi mezeleri hazırlamayı ve tabii yemeyi hep Rum dadım Madam Haritini'den öğrenmiştim. Rumların gerçekten de güzel meze hazırladığının kanıtıydı Madam Haritini (ışık içinde yatsın) iyi ki bizim evden geçmiş.

Yeni Moda Eczanesi

Şimdi de sizlere Moda Caddesi'nin en eski eczanesinden ve onun harika sahibinden söz edeceğim sevgili okurlar. Sevgili aile dostumuz Melih Ziya Sezer. Kendisi hem eczacı, hem viyolonist hem de çok güçlü bir şairdir. Urfalı bir ailenin oğlu olan Melih Ziya Sezer'in babası da eczacı ve keman çalıyormuş. Düşünün, bir zamanlar Urfa'da klasik müzik merakı inanılmaz boyuttaymış ve Melih Bey'in babası ilk keman derslerini orada almış. İstanbul'a gelince de Konservatuarın keman bölümünü bitirmiş. Melih Bey çocukken evde sürekli klasik müzik ve keman dinleyerek geçirmiş günlerini. Daha sonra, ilk gençlik yıllannda Kadıköy Halkevi'nde keman dersleri alarak klasik müziğe "merhaba" demiş. Bu tanışıklık giderek çok sıkı bir dostluğa dönüşmüş ve bugüne dek süregelmiş. Melih Bey'in eczanesine girdiğinizde sizi her zaman tatlı bir klasik müzik parçası karşılar. Hemen ardından ilaç kokuları burnunuza dolar. Kapının tam karşısına gelen yerdeyse harika bir Art Nouveau tezgâhı vardır Melih Bey'in. Sadece tezgâh mı, dükkânının tamamı bir eczacılık müzesi gibidir. Yani onun eczanesine girince zamanda yolculuğa çıkmış gibi olursunuz. Aynca Melih Bey'in kendisi de o denli renkli ve tatlı bir kişiliktir.

Yeni Moda Eczanesi aslında Moda Eczanesi adıyla, 1902 yılında Faik İskender Göksel adlı bir eczacı tarafından kurulmuş. 1937 yılında eczanesini satılığa çıkarınca da Melih Bey'in babası Halil Ziya Bey eczaneyi satın almış ve Yeni Moda Eczanesi adıyla hizmet vermeye başlamış. Melih Bey babasından eczaneyi devraldığında yıl 1950, aylardan da mayıstır. Artık Melih Ziya Sezer baba mesleği eczacılığı genç bir eczacılık fakültesi mezunu olarak sürdürecek ve giderek biz Modalıların vazgeçilmezlerinden olacaktır. Aslında Sezer ailesi üç kuşak eczacı yani Melih Bey'in oğlu Ali de eczacı ama o Fakültede öğretim üyesi olarak kalmayı yeğlemiş.

Yeni Moda Eczanesi çok yönlü bir yerdir. Sahibi Melih Bey'i tanıtırken onun koltuğuna sığdırdığı karpuzlardan söz etmeye çalışmıştım. O bir şairdir demiştim. İşte onun bu edebiyat tutkunluğu eczanesini de zaman içinde bir mini kültür merkezine dönüştürmüştür. Eczaneye gelen müşteriler orada edebiyatın güçlü kalemlerinin yanı sıra akademisyenlerle ya da ünlü şairlerle karşılaşabilirler. Örneğin Cahit Kayra ve Cahit Tanyol onun yakın dostlarıdır. Birden kapı açılır ve içeri politikacı-yazar Gülten Kazgan girebilir ya da yazar Mıgırdiç Margosyan oradan geçerken Melih Ziya dostuna "merhaba" demek için uğramış olabilir.

İşte bizim Moda Caddemiz böyle renkli bir yermiş. “Yermiş” derken günümüzde bu caddede hizmet verenlere haksızlık etmek istemem. Moda Caddesinde dükkân açanlar kısa bir süre sonra Moda’nın ve caddenin büyüsüne kapılıyorlar ve gerçek birer Moda tutkunu haline geliyorlar. İnanılması güç bir durum bu. Ama abartmıyorum... Örneğin Moda’nın en yeni dükkânlanndan biri Tarihçi Kitabevi’dir. Sahipleri son derece zarif insanlardır ve biz Necip Bey ile eşi Nevin Hanım’ı çoktan aramıza aldık. Onlar da biz Modalı kitapseverleri yanıltmadılar ve şimdilerde her Cumartesi, öğleden sonraları kitapevlerinde çok düzeyli toplantılar hazırlıyorlar. Konuşmacılar arasında kimler yok kimler... Cahit Kayra’dan Hasan Pulur’a, araştırmacı gazeteci Emin Karaca’dan Filiz Ali Hoca’ya ve daha adlarını sayamadığım pek çok renkli kişilik bizlere söyleşi ziyafeti sunuyorlar.

Moda Caddesi’ne çıkan sokaklardan birinin adı Neşe Sokak’tır. Bizler bu sokağı anarken “Hani canım, Pasifik Pastanesi’nin yan sokağı var ya” diye söze başlarız. İşte bu Neşe Sokak’ta biz Modalılara hemen kendini sevdiren çok cici bir hanımefendinin dükkânı var. Nisan Yağmuru adlı bu tatlı mekânda neler yok neler. Aslında Hint elbiseleri satmak amacıyla açılmış ama dükkân sahibi Zeynep Hanım’ın çeşitli objelere duyduğu ilgi nedeniyle dükkân, bir sürü güzel ve cazip eşyayla dolmuş. Zeynep Çakır, Kadıköy Lisesi mezunu. Yani Moda aşkı çok eski. Uzun yıllar Bodrum’da yaşamış ama gönlünde hep Moda’da böyle bir dükkân açmak yatıyormuş. Sonunda 2009 yılının şubat ayında rüyaları gerçek olmuş ve Nisan Yağmuru kapılarını bizlere açmış. Ben kendisini dükkânın açılışından kısa bir süre sonra tanıdım ve hemen kanım kaynadı. Bir de baktım yalnız değilim... Ve giderek Modalı tanıdık yüzlerin uğrak yeri oldu Zeynep Hanım’ın sevimli mekânı. Kendisinden 60'lı yılların İstanbul’u ile bugünleri kıyaslamasını istediğimde, güzel mavi gözleri azıcık buğulandı. Yani olumsuz gelişmeler ve iç göçün getirdiği sıkıntılar konusunda düşüncelerimiz çakıştı. İyi bir kitap okuru olan Zeynep Hanım şu sıralar TahsinYücel'in ‘Kumru Kumru’sunu okuyor. İlerde olanak bulursa dükkânını genişletip kenarına bir de minik sahaf açmak en büyük isteği.

Bu bölümü yine eczacı dostum Melih Ziya Sezer’in babasına ait bir anıyla noktalayalım; Melih Ziya Bey’in babası da Moda Caddesi’nde eczacı demiştik. Onun hizmet verdiği yıllarda Moda Caddesi 43 numarada Kolacı-Ütücü Dikran Gagos adlı bir esnaf var. Melih Bey’in babası Nejat Bey’le çok yakın dostlar. Günün belli saatlerinde birbirlerine kahve ikram ederlermiş. Bir gün yine Bay Gagos’un canı kahve istiyor, Ziya Bey’in eczanesine gelip “Baron Nejat mek Kahve ğımenk?” (Bay Nejat bir kahve içelim mi? Türkçe ile karışık Ermenice.

Y.N.) Melih Bey'in babası Nejat Bey de: "Baron Dikran, surç deyemoorsun?" (Bay Dikran kahve diyemiyor musun?)*

Ermenice'de soru cümlesi oluşturmak için son sözcüğün son hecesini sorarmış gibi vurgulamak yeterlidir. O nedenle Ermeniler Türkçe konuşurlarken mi-mu soru eklerini kullanmazlar. Burada Melih Bey'in babası tatlı tatlı Dikran Bey'in Türkçesini ya da Ermenicesini tabiri yerindeyse "makaraya alıyor". Dostluklar öyle güçlüymüş ki bu tür durumlarda her iki taraf da kahkahalarla gülermiş.

Seyyar Satıcılar (Gezgin Sokak Satıcıları)

Çocukluk yıllarımın en güzel yüzleri arasında bizim mahallenin seyyar yani gezgin sokak satıcıları vardır. O yıllarda henüz evler betona dönüşmemişti. Gezgin satıcılar, bizleri ev ev tanırlardı. Kimileri bizim evin önüne geldiklerinde seslerini alabildiğine yükseltir, kimileri de doğrudan kapımızı çalardı. “Bu insanların hepsini hatırlayamayız ama yoğurtçumuzu, karpuzcumuzu, ayakkabı boyacısını ve sütçümüzü, daha dün kapımızın önünden geçmişler gibi anımsıyorum.” İçimdeki çocuk haklı, tamamen katılıyorum. O güzel insanlar belleğimin derinliklerine öyle bir yerleşmişler ki istesem de onları kazındıkları yerlerden silemem. Ve mademki karşımda sizler varsınız. Biliyorum ki hepinizin kapısından bir zamanlar bu saydığım meslek sahipleri geçerdi. Öyleyse haydi siz de takılın çocukluğumun ardına.

Yoğurtçumuz Mirican Ağa, hemen hatırıma gelen ilk yüz: Omuzlarının üstünden sırtına yerleştirdiği kaim sopasının iki yanından sallandırdığı kalın urganların ucunda iki koca tabla yoğurt taşırdı. “Silivriiiiiiii, haydeeee Silivri yoğurt” diye bağırdığında mahalle inlerdi. Oğlu babamın çocukluk ve mahalle arkadaşı olduğu için gelip bizim kapımızı çalardı.

Biz kardeşimle, hemen kapıya koşardık çünkü o kapı bizim için çalınırdı. Mirican amca yoğurdun kaymağını sıyınp kenara koymuştur. Kapıya koşarken yanımıza birer parça ekmek almayı da ihmal etmezdik. O kaymağın lezzetini bir daha hiçbir yoğurtta bulamadım.

Muhittin adlı çingene bir ayakkabı boyacımız vardı. O da kapımızı çalar, “Ayakkabı konuşturan boyacınız geldiii. Muhittin geldiii” diye pencerelere doğru seslenirdi. Kapının mermer basamaklarına oturur evde ne kadar boyanacak ayakkabı varsa, yanık sesiyle söylediği türküler eşliğinde boyardı. Bizi kandırmaksa en büyük eğlencesiydi. “Gelin bakem kızanlar, bu pabuç şimdi Muhittin Muhittin diyecek” derdi. Biz de saf saf inanır ve beklerdik. Oysa ayakkabının cilasını sürdükten sonra elinde tuttuğu kadife bezle ayakkabıyı parlatırken ağzının içinden, sesini incelterek “Muhittin, Muhittin” derdi. Neden sonra anlaşılan biraz büyümüşüz, o ayakkabıları parlatırken biz de adlarımızı söyleyerek adamcağızla dalga geçerdik. “Sizi gidi kızancıklar, büyüdünüz demek.” Her sefer bu cümleyi yinelerdi.

Bir başka seyyar satıcı vardı; bu adam eşarp satardı. Bir tanesini

başına bağlar, sesini inceltmeye çalışarak; “Aniyaaaaaaaa, fenin en son modasını, renge bak rengeeeeeee” diyerek, eşarplarını satmaya çalışırdı. Babam sinirlenir, “nedir bu adam, nereden dadandı, yani her gün, herkes eşarp mı alacak?”diye homurdanır dururdu.

Ah, bir Mardik Usta vardı. İnanılmaz ilginç bir adamdı. El arabasıyla sebze satardı ama anlattıklarına göre, böyle sokak, sokak dolaşırken, mahallenin birinde iri göğüslü bir Ermeni kadınına âşık olmuş. Sabah bir gayret yola düzülür, sebzelerini satmaya başlardı. Sevdiği kadının sokağından geçmeden önce Mardik Ustayı yakalarsanız güzel, güzel alışveriş edebilirdiniz. Çünkü sevdiğini gördükten sonra efkârlanır ve arabanın altındaki çekmeceye yerleştirdiği rakıyı içmeye başlardı. Bir saate kalmaz “kafayı bulur” ve arabasını Mezeci Koço’nun (Milka Şarküteri) önüne çeker, orada kaldırımın kenarına ilişir ve içmeyi sürdürürdü.

Sebzeler mi? “Al, oraya bırak parayı” diye bir de insanları paylardı. Öyle tatlı sertti ki kimse kızmazdı, aksine akşama kalmaz sebzelerin tamamı satılırdı.

Bir karpuzcumuz vardı. Ahmet Efendi. (Eskiden satıcılara efendi diye hitap ederlerdi büyüklerimiz. Daha sonra kapıcıları da ilk geldikleri yıllarda biz Modalılar "Efendi" diye çağırır olduk. İstanbul’un diğer bölgelerindeki hitap şeklini bilmiyorum.) Gelelim bizim Ahmet Efendi’ye tek atlı bir arabası vardı. Kapının önüne arabayı çeker, kapıyı çalar ve bir yandan da; “Balcınız geldiii, Ahmediniz geldiii, bal bunlar, baaal, aniyaaa, kesmeceeee” diye davudi sesiyle mahalleyi ayağa kaldırırdı. Kapıyı açtığımızdaysa öyle “Kaç tane istersiniz” diye sormaz, mermer avluya doğru karpuzları, kavunları yuvarlamaya başlardı. Hizmetkârımız “Yeter, yeter çok oldu” deyince de “Ben onların kaç tane yediğini iyi bilirim. Sen yenisin herhalde bu evde” derdi. Çok dürüst bir insandı. “Kelekleri kenara ayır abla” diye tembih ederdi. Sanırım bu biraz da sattığı mala olan güveninden ileri geliyordu. Hele kavunlar... Topatan kavunu mutfakta kesilir, kokusu neredeyse tüm eve yayılırdı.

Peki, sizin hiç viyolonist (keman sanatçısı) sütçünüz oldu mu? Bizimki böyle biriydi. Eski bir Modalı olan Mösyö Yani İstanbullu bir Rum aileden geliyordu. Sabah çok erken bize gelir, kapının önünde annemle uzunca bir sohbete dalardı. Neden sonra; “Ben unutacayim çocuklarin sütünü” deyip sütü verir ve Moda’ya doğru yoluna devam ederdi. Bu adamcağız “sütçü” diye bağırmazdı çünkü müşterileri belliydi. Zaten öğlene kalmaz süt bitermiş Mösyö Yani’de. O sütün tadı hâlâ damağımda desem, bilmem sizler de kendi damaklarınızda kalan tatlarla bana katılır mısınız?

Mösyö Yani'nin yaşamımda bu denli geniş yer edinmesine o güzel ve halis mandra sütlerinin yanı sıra, onun müzisyen yanı da sebep olmuştur. Sabahları sütçülük yapan bu güzel insan akşamları da küçük bir orkestrada keman çalarmış. "Mış" diyorum çünkü biz onun müzisyen yanını daha sonraki yıllarda öğrendik. Bir gün yine kapıya süt getirmişti. Ben de annemle kapıya çıkmıştım. Birden beni işaret ederek "Bu kız büyumus, artik bizim orkestrada piyano oynattirabilir" dedi. Annem bir an duraladı sonra; "Mösyö Yani, bu kız orkestrada nasıl çalsın, tecrübesi yok, hem daha yaşı küçük" deyince "Madam, madam müziğin yaşi olur? O cin gibi bakiyor, gelsin, öğrensin. Hem sizin oğlan de gelsin, ikinci keman çalan yok, ihtiyaç var" diye ısrar etti. Sonunda babamı da razı ettiler anlaşılan. Bir cuma akşamı; "Haydi hazırlanın provaya gidiyoruz" dediler ve bizi Aramyan Uncuyan Okulu'nun mezunlar demeği salonuna götürdüler. Çok heyecanlıydım. İlk kez bir grup insanla birlikte müzik yapacaktım. Biz kardeşimle hep piyano-keman ikilisi resitalleri vermiştik... Salona adımımızı attığımız an Mösyö Yani, bulunduğu köşeden koşar adım yanımıza geldi. "Aman ne göryorum, bizim bızdıklar (bızdik Ermenice küçük anlamındadır, Türkçe'ye de mâl olmuştur) gelmişler. Buyursunlar, buyursunlar" diyerek bizi kapılarda karşıladı. Biz iki kardeş o gün girdiğimiz orkestrayla yıllarca birlikte müzik yaptık, güzel konserler verdik. Aramyan Orkestrası adını İstanbul'un pek çok semtinde duyurmuştu o yıllarda. Orkestra anımı minik bir anekdotla noktalayacağım. Efendim, bu bizim Mösyö Yani, orkestrada birinci keman çalardı. Yanında da Mösyö Istepan Vosgiyan adlı Ermeni bir mimar otururdu. Prova başlar, ancak Mösyö Yani içinden saymayı beceremez ve başlardı yüksek sesle "Ena, diyo, triya" (Rumca bir, iki üç) diye saymaya. İş bu kadarla kalsa yine iyi, kendini kaptınr ve arşesi (keman yayı) ile de saymaya başlardı. Hal böyle olunca her sayışta arşeyi yukan aşağı çektiği için, Mösyö Yani'nin dirseği Bay Vosgiyan'm böğrüne girer ve öteki acıyla bağınr, söylenirdi. "E, bre Yani, içinden sayamoorsun şu boku? Gene böğrümü deldin!" diyerek sesini yükselir ve tabii prova dururdu. Orkestra şefi bizim sütçüyü uyarır, beş dakika içinden sayar derken bu kez de ayağı ile 'pat, pat' diye saymaya başlardı. Prova yaptığımız sahnenin tabanı ahşap olduğu için varın siz gürültüyü düşünün... Bu kez de Bay Bedik kızar; "Yani, lütfen şu ayağını yere vurma, insanda konsantrasyon bırakmoorsun be yavrus" dediği an artık bende de ipler kopar, başlardım kahkahalarla gülmeye ve tabii prova yeniden kesintiye uğrardı. Hemen belirteyim tüm bu sızlanmalar, söylenmeler, bağırıp çağırmalar öyle tatlı-sert bir havada geçerdi ki, bu tür kızgınlık anlarının olmadığı zamanda sanki provanın tadı çıkmazdı. İşte Moda ve çevresinin en marjinal sütçüsü böyle bir insandı. Işıklar içinde yatsın diyorum.

Sonra bir gün kapımızın önünden garip bir adam geçti. Beyaz bir doktor gömleği giymiş, kolunda iki yanından açılan, tahtadan yapılmış bir sepetle “Lahmacuuuuunnn” diye bağırdı.

Babam oturduğu yerden sıçradı, beti benzi atmış bir halde: “Nee, lahmacun İstanbul yiyeceği değil ki, bu adam da nereden gelmiş?” dedi. Adam Gaziantep’ten gelmişti ve İstanbul’un bozulmaya başladığının ilk kanıtlarından biriydi.

Doğal ki daha pek çok seyyar satıcı vardı sokaklarımızı renklendiren. Sokağa girdiklerinde, biz çocuklann yüreğini hoplatan, “acaba annemler bundan alırlar mı?” heyecanını bizlere yaşatan. Örneğin ilkokulun önüne gelen bir macuncu vardı. Okul çıkışı macun yiye yiye eve dönmek en büyük keyiflerimizden biriydi. Derken bir gün süt dişim macun tarafından çekilince! Macun keyfimin de sonu gelmiş oldu. Ya pamuk helvacı? O da okul kapısı müdavimiydi. Bir ilkokul çocuğu için pamuk helvayı yemekten çok karşısındakinin yüzüne yapıştırmak daha zevkliydi. Daha bunun gibi okulun kapısına bir sürü satıcı gelirdi ama biz tembihliydik. Onlarla konuşmak yasaktı. Ne alacaksan al ve yanından hemen uzaklaş!

Son olarak da, o zamanlar ne çelik tencere vardı ne de teflon! Evlerde bakır tencere kullanıldığı için sokakta kalaycı dolaşırdı. Bizim evin kalaycısı bir çingene kadındı. Kendisine “Güllü Kadın” diye seslenmemizi isterdi. Arada bir kocası da gelirdi. Feridun Abi. Bu adam da bileyciydi.

Kocaman biley taşını ayağıyla ve bir pedal yardımıyla çevirirdi. Evdeki bıçaklar, makaslar bir sepete doldurularak önüne konurdu. Karısıysa şarkılar söyleyerek kapımızın merdivenlerinde tencereleri kalaylardı. İlkbaharda bize demet demet papatya getirirdi. Hayır, satmak için değil, armağan olarak. Para vermek isteyince de; “Tarlalardan toplanan şeye para mı istenirmiş” derdi. Aslında baharda Güllü Kadın papatya satardı hem de “Margariteeeessss, luludeeees” diyerek. Bizden para almama nedeni başkaydı. Babamın bir ilkesi vardı; “Kapıya gelen bütün satıcılar, boyacılar, vs. doyurulmadan gönderilmeyecek.” Güllü Kadın minnetini demet demet papatyayla ödemeye çalışıyordu anladığım kadanyla.

Moda Çayın Nasıl Yok Oldu?

1800'lü yıllarda Moda burnunda kocaman bir çayırlık alan varmış. Kadıköy'ün en önemli yeşil alanlarından biriymiş. Aile büyüklerimden edindiğim bilgilere göre ava meraklı gençler buraya tavşan ve kuş avlamaya giderlermiş. 1910'lardaysa, Pera (Beyoğlu) Boğaziçi ve Adalar'dan sonra yavaş yavaş Moda da modernleşmeye ve "Moda" olmaya başlamış. Biz yine 1800'lere geri dönelim dilerseniz; sizlere daha önce Padişahlara borç veren bankerlerden söz etmiştim. Bunlardan biri Lorando idi. Gelelim ikincisine; onun adı ise Bemardo Tubini. O da Ege'den, Syros Adası'ndan İstanbul'a gelenlerden biridir. Galata'da bankerlik yapıyor ve Bankalar Caddesi'ndeki ilk konservatuar binasında oturuyormuş. İtalyan asıllı bir Fransız vatandaşı. Dönemin Osmanlı Padişahı Tubini'ye de borcunu ödeyememiş. Aslında iki bankerle yaşanan olaylar çakışıyor. Yani borçlar ödenemeyince, dönemin padişahı bu bankerlerin gönlünü almak ve susturmak amacıyla Moda'yı bu ikisinin arasında paylaştırıyor.

Bernardo Tubini, kendisine hibe edilen Moda Burmu'nun Kalamış-Fener koyuna bakan tarafına ailesi için büyük bir ahşap malikâne inşa ettiriyor. Malikâneyi İtalyan Mimar İgnazio Corpi inşa ediyor. Çayırın bulunduğu tarafa (bugünkü çay bahçeleri, çocuk bahçesi, tenis kortunun bulunduğu yerler) ise hiç ellemiyor ve doğal haliyle bırakıyor. İnsanlara da yasaklamıyor. Yani Modalı aileler buraya piknik yapmaya, hatta geceleri bülbül dinlemeye gidiyorlar. Moda Burnu'nda bulunan malikânedeyse zaten bütün aile bir arada oturuyorlarmış. Tahmin edileceği gibi daha çok yaz aylannda sayfiye evi olarak kullanılan bu evde, ailenin damadı Nomico ve çocuklan da oturuyor.

Tubini ölünce malları mirasçıları arasında bölüştürülüyor. Böylece, Nomico yedi çocuğunun yedisine de birer ev yaptırtıyor. İlginç yanıysa bu evlerin tümünün birbirinin benzeri olması. Bizim Moda'nın eski evleri çok marjinalmiş. Yani belli bir yapı tarzına uymayan, hepsi kendine özgü evler olmalanna karşın garip bir şekilde de uyum sergiliyorlardı. Nomico'ya gelince sanki bu âdeti kırmak ister gibi, Moda'nın çeşitli sokaklanna benzer evler inşa ettirmiş. Zamanla hem Moda Çayırı el değiştirmeye başlamış hem de Nomico evleri satışa çıkanlmış. Moda Çayırının büyük bir bölümünü Moda'nın ünlü İngiliz Levanten ailesiWhithall'lar satın almış ve Whithall Çıkmazı denilen sokaktan denize kadar uzanan bir malikâne inşa etmişler. Kendi

kayıkhaneleri ve iskeleleri de varmış. Moda Caddesi'nde eskiden iki taneWhithall Çıkmazı vardı. I.ve II. diye anılırdı. Daha sonra bu çıkmazlardan birinin adını değiştirip Belkıs Dilligil yaptılar. Moda Çayırı'nın geri kalan bölümünüyse yine Moda'nın ünlü Fransız Levantenlerinden La Fontaine ailesi satın almış. Onlar da doğayı fazla bozmamaya çalışarak malikânelerini yaptırmışlar. Bu aileden biri, Mösyö La Fontaine (Fonten) erkek kardeşim Saint-Joseph'te okurken hocası olmuştu. Bu Özel Fransız Lisesi'nde La Fontaine ailesi o zamanlar oldukça söz sahibiymiş. Aslında Fransız papazlann idaresindeymiş gibi gözükse de zengin La Fontaine ailesinin bu okula yaptığı yardımlar sayılamayacak kadar çokmuş. Yine bu ailenin torunları doğal ki arkadaşlarımızdı. Onlarla kurduğumuz bir tiyatro grubumuz vardı. Hem Saint-Joseph Lisesi'nde hem de Fransız kilisesinin salonunda oyunlar sergilemiştik.

Nomico evlerinden birini İstiklâl Marşı'nın bestecisi Zeki Üngör satın almış. Daha sonra oğlu viyolonist Ekrem Zeki Ün ve eşi piyanist Verda Ün bu evde yaşamayı sürdürdüler. Biz erkek kardeşimle birlikte; Yusuf Kâmil Paşa Sokak'ta bulunan bu güzel eve defalarca gittik. Çünkü ben piyano, kardeşim de keman dersleri alıyordu. Ferit Tek Sokağı'ndaki Nomico eviniyse Sabiha ve Zekeriya Şenel satın almış. Daha sonra Modalı CHP'lilerden bir grup bu evi kiralayarak, Moda Lozan Kulübü'nü kurdu. Kulübün önüne rastlayan yerde de bir plajları vardı. Kıyı şeridi doldurulunca bu güzel ve nezih plaj da yok oldu. Bugün Lozan Kulübü Moda'da Lütfü Bey Sokak'ta bir apartman katında faaliyetini sürdürüyor. Bir diğer Nomico evindeyse yine Moda'nın ünlü ailelerinden Cimcoz Ailesi oturmuş. 6-7 Eylül olaylarının olduğu gece yakılan Moda'nın ünlü aile oteli Mano Palas da Tubini ailesininmiş. Mano adlı Yunan tebaalı bir vatandaş satın alarak Moda Burnu'nda çok ilginç bir minik otel oluşturmuş. Moda'ya gelen yabancılara verdiği hizmet hala eski Modalıların dillerindedir. Şimdi aynı yerde adı Moda Palas olarak değiştirilen bir apartman var.

Tubinilerin ve Nomicoların malları; ölümler ve Türkiye'yi terk edenler nedeniyle el değiştirmiş. Nomico ailesinden ömrünü Türkiye'de geçirmeye karar veren Jermin Nomico, yaşlandığında evini Darüşşafaka Cemiyeti'ne bağışlamıştır.

Tubinilerin Fenerbahçe Koyu'na bakan büyük malikânesinde Moda'nın ünlülerinden Salâh Cimcoz, Hayk Apkan, Hasan Tahsin Bey, Yusufyan Biraderler ve Misak Efendi Magaryan (büyükbabam) bu ahşap binada toplanırlarmış. Bir çeşit briç kulübüymüş. Adını Mühürdar Kulübü koymuşlar ancak daha sonra bu binaya sığamadıklan için Kadıköy Muvakkıthane Caddesi'nde bulunan Hacı Bekir'in üst katına taşınmışlar. Moda Deniz Kulübü'nün açılmasında da payları olan bu

insanlar daha sonra hep birlikte kulübün ilk üyeleri olmuşlar.

Moda Deniz Kulübü

Deniz kulübümüz, Atamızın girişimleriyle 8 Nisan 1935'te kurulmuştur. Kuruluş öyküsü aşağı yukarı şöyledir: 1935 yılında Celâl Bayar İktisat Vekilidir. (Ekonomi Bakanı) Bir gün Mustafa Kemal kendisine şöyle der: "Denize inmek medeniyet şiandır." Ayrıca çok sevdiği Moda Koyu'nda bir kulüp açmaktan da söz eder. Bayar hemen çevresini harekete geçirir. Dört-beş ay sonra da Zeki Sporel'in Ceylan adlı yatıyla bir gezinti yaptığı sırada, Atatürk'ün sözlerini ileterek bir deniz kulübü açmanın koşullarını öğrenmek ister. Zeki Bey şöyle yanıtlar: "Bu iş kolaydır. Ancak 30.000 TL'ye ihtiyaç vardır." Ertesi gün Türkiye İş Bankası Genel Müdür Muavini olan Muvaffak İşmen'e durum bildirilir ve hesap açtırılır. Derhal Moda Deniz Kulübü'nü kurma çalışmaları başlar. İlk başlarda Türk-İngiliz Kulübü'nün bulunduğu binada kısa süreyle faaliyet gösterirler. Ancak daha sonra, yetersiz kalan binadan taşınmak zorunda kalırlar. Bu bağlamda; Zeki Rıza Sporel'in yaptığı özverili davranış sanırım güzel bir vatanseverlik örneğidir. O zamanlar Yüniş Fabrikaları İstanbul Ajansı olan Sporel, derhal Moda Burnu'nu, sırtlarını ve denize sıfır araziyi satın alarak (iki dönümlük arazidir) hazine adına tapuya kaydettirir, yani tescil ettirir.

Sonunda yapılan çalışmalar biter ve Moda Deniz Kulübü 1 Temmuz 1935'te Mustafa Kemal Atatürk tarafından hizmete açılır. Kulübün kurulmasında büyük emekleri geçen yedi kişi kulübün kurucu üyeleri olmak onuruna da sahip olurlar. Bunlar: Celal Bayar (Ekonomi Bakanı) Zeki Rıza Sporel (Yüniş Fabrikaları İstanbul Ajansı), Arnold Haendel (Deutche Bank İstanbul Şubesi Müdürü), ArthurWhithall (İngiliz Sefarethanesinde Pasaport Dairesi Şefi), Reginald Whithall (Tüccar) Muvaffak İşmen (İş Bankası Müdür Muavini) ve Malik Yolaç (Milli Eğitim Bakanı)'tır. Moda Deniz Kulübü'nün sembolü yaz aylarında kulübün açığına götürülüp hizmete açılan Raft'tır. Bu raftı kulüp üyelerinden Naci Erk yaptırmış ve kulübe armağan etmiştir. "Biz Modalı gençlerin en büyük zevki Moda Deniz Plajı'ndan rafta kadar yüzmekti. Hatırladın mı? Orada rafta tırmanır dinlenir, karnımızı doyurur sonra raftın tepesinden aşağı balıklama atlayarak tekrar plaja geri dönerdik. Bizim aile kulübe üye olduğu için, bazı günler kardeşimle birlikte, arkadaşlarımızı da davet ederek kulübe gider oranın plajından ve doğal ki rafttan yararlanırdık."

Moda Deniz Kulübü'nün en büyük amaçlarından biri yatçılığı geliştirmekti. Bu amaca hizmet edebilmek için kulübün kuruluş yıllarında bazı önemli isimler yatlarını ve motorlarını kulübe armağan

etmişlerdi. Celâl Bayar; Bayar 1 ve Bayar 2 adlı yatlarını ve Crist Craft marka motorlarını, Hayri İpar; Rio'da inşa edilen İpar yatını, Refii Bayar; Yıldız yatını, Nuh Naci Yazgan; Yazgan adlı gezinti motorunu, Nurullah Sabur Sami Draz-Eme ve Rüzgür motorlarını, Fuat Süren ise 1950 yılında Flamingo adlı yatını kulübe armağan ederek yatçılık ve yelkenciliğin gelişmesine büyük katkılarda bulunmuşlardır. Onlan satır aralarından saygı ile anıyorum.

Şimdi de sîzlere aile büyüklerimden (iki ayaklı arama motorum sevgili dayımdan) öğrendiğim bazı hoş anıları aktarmak istiyorum. Mustafa Kemal; Moda Deniz Kulübü'ne gelmekten büyük haz duyarmış. Ülkemize konuk olarak gelen yabancı devlet adamlannı defalarca kulüpte ağırlamış.

İngiltere Kralı II. Edward İstanbul'a geldiğinde kulübe denizden Ata ile birlikte bir yatla gelmişler. Babam o geceyi anlatırken gözleri parlardı. Büyükbabam kulüp üyesi olduğu için o gece ailece kulüpte bulunma onuruna erişmişler. "Atamızla aynı havayı soluduk" der dururdu.

İran Şehinşahı Rıza Pehlevi (Devrilen Şah'ın babası Y.N.) de Atatürk tarafından Moda Deniz Kulübü'nde ağırlanmış. Doğal ki ailem yine o gece kulüpteymiş. O zamanlar bir delikanlı olan babam bu geceyi bizlere anlatırken başını şöyle gururla geriye atar ve: "Babanız bugüne bugün Mustafa Kemal ve İran Şahı ile aynı gece kulüpte yemek yemiş bir insandır", derdi. "Hatırlıyorum, biz gülünce de 'gülmeyin, ilerde bu gurumunun nedenini çok iyi anlayacaksınız' derdi" Doğru, haklısın, hele günümüzde babamı öyle sık anıyorum ki... Onlar tam Atatürk gençliğiymiş...

Dayım ise 29 Ekim 1937'de Ata'nın Moda Deniz Kulübü'nü ziyaret edişini anlattı. Dedemin ailesi kulüp üyesi değilmiş, o nedenle dayım ve arkadaşlan bir kayık kiralayarak denizden kulübün önüne demirlemişler. Dayımla yan yana geldiğimizde, her seferinde mutlaka bu anısını anlatır. "Atamızın zarafeti, kadınların şıklığı, müzik eşliğinde edilen dansların çeşitliliği görülmeye değerdi. Sizler hiçbir şey yaşamadınız. Asıl cenneti biz yaşadık" deyip durur. Bana sanki çok haklıymış gibi geldi. Moda Deniz Kulübü'nün 1935 yılında yalnızca 192 üyesi varmış. Bugün kulübümüz birçok saygın üyesiyle Türkiye'nin en büyük ve ünlü kulüplerinden biridir.

Zeki Rıza Sporel (1898 İstanbul / Sütlüce-1969 Moda)

Fenerbahçe genç takımında yetişmiş bir futbolcudur. Fenerbahçe tarihinde “en çok gol atan futbolcu” unvanını hala kimse geçememiştir.

Sporel soyadı, Ulu Önder Gazi Mustafa Kemal tarafından soyadı kanunu çıktıktan sonra kendisine verilmiştir. Veterinerlik Yüksek Okulu’nu bitirmesine karşın ticarete atılmış ve çok başanlı olmuştur. Futbol merakını; Moda’da yaşayan İngiliz Levantenlerden görerek edinmiştir. 1925 yılında İngilizlerle yapılan maçta 10-1’lik skorun 7 golünü atarak adını Türk futbol tarihine yazdırmıştır.

Zeki Rıza Sporel; Whithall ailesinin üç kız evladının ortancasıyla yani Bayan Hazel Whithall ile evleniyor. Bu evlilikten bir kızları dünyaya geliyor. Feyhan Yemeneciler Hanımefendi Moda’da Marmara (Eski Sporel apartmanının bulunduğu yer) apartmanında oturmaktadır.

Sporel’in oğluysa bir süre TRT’de spor programlan sunuculuğu yapmış olan Aykut Sporel’dir.

Moda Caddesinin Ünlü Konaklan

Bu bölümde sizlere caddemizin iki konağından söz etmek istiyorum. Moda'yı anlatırken hiçbir şeyi atlamamak gerek. Yani Moda'nın tüm eski yapılarını anlatmalı. Ancak bunu bir kitaba sığdırmak olası değil. Ben de bu nedenle Moda Caddesi sohbetimi iki konakla sınırlayacağım:

Arif Paşa ya da Sarıca Paşa Konağı

Moda Caddesi'nin en görkemli binasıdır. Binayı Abdülhamid'in saray doktoru Arif Paşa yaptırmıştır. Moda'mızın ve Türkiye'nin ünlü piyanisti Ayşegül Sarıca bu konakta yaşadığı için konağın bir adı da Sarıca Konağı'dır. Ancak bir yanlış anlamaya meydan vermek istemem, Ayşegül Sarıca, baba tarafından Fatih Sultan Mehmet'in vezirlerinden Sarıca Paşa ile akrabadır. Kesme taştan yapılmış binanın ana girişinde "ionik" başlıklı sütunlar bulunmaktadır. Ailem, Sanrıa ailesiyle dosttur. Annem Ayşegül Hanım'ın kız kardeşi Mehveş Hanımla arkadaşlığını hala sürdürmektedir. Aslında babaannem Ayşegül Sarıca'nın anneannesiyle dostmuş. Bu nedenle küçükken babaannem beni sık sık götürürmüş bu konağa ama ne yazık ki, bu anı sisler arasında kaybolmaya yüz tutmuş. İçimdeki çocukluğum bile dile gelemedi bu kez. "Yanıldın işte, pencerelerin panjurları 'dün' gibi hatırımda çünkü bizim evin üst katında ve arka tarafta bulunan odaların pencerelerinde de aynı model panjur vardı. Bunların adı 'İstanbul işi' panjurdur. Ağaçtan yapılmış çok şık şeylerdir. Ayrıca aşağı indirip yukarı kaldırarak onlarla az mı oynamıştık. Bir de salonun tavanındaki süsleri hatırlıyorum. Bunlara kartonpiyer denildiğini doğal ki çok sonra öğrendim. O zamanlar Arif Paşa Konağının tavanlarını seyretmek doyulmaz bir keyifti benim için." Peki, o halde ben de sana başka bir bilgi aktarayım. Binanın yapı tarzına Neoklasik denir. İnternetten öğrendiğime göre de binanın mimarı Pape isimli bir İtalyanmış. Konağın etrafı yüksek taş duvarlarla çevrilidir. Moda'ya ilk tramvay hattı döşeneceği zaman bahçe duvarı biraz içeri alınmış ve giriş kapılarından biri kaldmlmış. Aslına uygun olarak onarılan duvarda bugün artık yalnızca servis kapısı vardır. Bir ara bahçede harika iki Kangal köpeği vardı. Belleğim beni yanıltmıyorsa adları Âdem ile Havva idi. Daha sonra bir tanesinin çalındığını ve öteki köpeğin de bunalıma girdiğini duymuştuk.

Ben de piyanist olduğum için Ayşegül Sarıca'nın müzik çalışmalarını sürekli izlerim. İstanbul dışında yaşayan pek çok vatandaşımızın da

Ayşegül Sarıca'yı tanıdığını varsayarak sîzlere azıcık onun özgeçmişinden ve yaptığı çalışmalardan söz etmek istiyorum.

Ayşegül Sarıca'nın babası Arif Paşa'nın oğlu Osman Bey'dir. Annesiyse daha önce sayfalarımıza konuk ettiğimiz İzzet Paşa'nın kızıdır. Yani hem anne hem de baba tarafından paşa torunudur. Piyano, müzik eğitimine İstanbul Belediye Konservatuarinda Piyanist Ferdi Statzer ile başlamış, kısa süre sonra Ferdi Hoca, Ayşegül Hanım'ın üstün yeteneğini fark edince Paris'e gitmesini önermiş. 1951 yılında AyşegülSarıca Paris Ulusal Konservatuarı'nda (Ecole National de Musique) öğrencidir. Burada zamanın ünlü hocası Lucette Descaves ile piyano çalışmıştır. Daha sonra oda müziğine de ilgi duymuş ve yine ünlü müzisyen Pierre Pasquier ile oda müziği çalışarak okulu birincilikle bitirmiştir. Avrupa'nın hemen her yanında konserler verenSarıca'ya 1971 yılında "Devlet Sanatçısı" ödülü verildi.

Ayşegül Sarıca; keman sanatçısı (Viyolonist) Ayla Erduranla 1992 yılında bir piyano-keman ikilisi oluşturmaya karar verir. Bu birlikteliklerini günümüze kadar sürdüren sanatçılar yurdun çeşitli köşelerinde konserler vermektedirler.

Dayımdan bir cümlecik: Şükrü Kaya Dış İşleri Bakanı olduğu sıralar, yaz aylarını Sarıca Köşkünün arka tarafında bulunan bir evde geçirirmiş. Son derece efendi bir insanmış. Koruma olmadan, Moda Caddesi'nde gezer, rastladığı insanlarla merhabalaşırmış.

Mahmut Muhtar Paşa Köşkü

Moda Caddesi'nden yürüyerek Moda'ya giderken bir açık otopark vardır. Burayı geçer geçmez sanki terk edilmiş (metruk) bir binanın kapısıymış gibi gözüken bir demir kapı vardır. İşte yıllardır kapalı duran bu kapı Mahmut Muhtar Paşa Köşkü'nün doğu kapısıdır. Aslında Moda Caddesi'ne açılması gerekir ama 1957 yılından beri köşkün bahçesindeki binalarda hizmet veren Kadıköy Kız Lisesi nedeniyle bu kapı kapalı tutulmakta ve okul girişleri köşkün Hacı İzzet Efendi Sokağı'na açılan kuzey kapısından yapılmaktadır. Muhtar Paşa Köşkü'nün bir girişi daha vardır o da Köşkün batı kapısıdır ve köşkün Marmara Denizi'ne bakan tarafindadır.

"Sen o okula gitmemiş miydin?" Doğru anımsıyorsun benim ukala çocuk yüreğim ama öğrenci kimliğiyle değil... O okulda birçok Modalı arkadaşım vardı. Ben kolejden mezun olduğumda hâlâ lisede öğrenci olanlar. Onları görmeye giderdim. O yıllarda lise sonuncu sınıflar eski köşkte yani Mermer Konak'ta öğrenim görürlerdi. Binaya girerken ayakkabı çıkarma koşulu vardı. Öğrenciler ayakkabılarını çıkanr ve

terlikle içeri girerlerdi sanırım. Şimdilerde köşkün acıklı durumunu düşündüğümde bu "ayakkabı" olayı traji-komik bir anlatı gibi geliyor bana. Şimdi bu Mermer Konak sözcüğü de nereden çıktı dediniz değil mi? Muhtar Paşa Köşkü'nün cephesi beyaz mermerle kaplı olduğu için köşkü bu adla da anıyorlardı.

Mahmut Muhtar Paşa Konağı; Kadıköy Kız Lisesi olarak hizmet vermeye başladığında idealist kurucuları okulun hocalarını özene bezene seçmişler. Okulda öğretmenlik yapanların birçoğu hepimizin tanıdığı ve Türkiye'nin yetiştirdiği değerler. Örneğin; Necip Fazıl Kısakürek ile yakın akraba olan Aladdin Kısakürek bir dönem okulun hem matematik öğretmenliğini üstlenmiş, hem de okul müdürüymüş. O yıllarda onun güçlü öğretmenliği sayesinde kız lisesi, okullar arası matematik yarışmalarına katılırmış. Eski DP Milletvekili Baha Akşit'in karısı Necla Akşit ise bir zamanlar liselere biyoloji dersi verirmiş. Arkadaşlarımdan biriyse ünlü tarihçi ve lise tarih kitaplarımızı yazan Emin Oktay'ın ayrıldığı karısı tarihçi Mualla Gür Hanım'mış. Son derece kibar bir İstanbul hanımefendisi olan Gür, öğrencilerine "siz" ve "hanım kızım" diye hitap edermiş. Bu arada da eski kocasına kibar iğneler gönderirmiş. Örneğin bir konuda eksik anlatı olduğunda: "Emin Bey bu tarihi olayı yazmayı unutmuş, ben size anlatıvereyim" dermiş. Ünlü tarihçi ve Demokrat Parti Milletvekili Agâh Erozan da bir süre tarih öğretmenliği yapmış Kadıköy Kız lisesi'nde. Ünlü Ressam Özdemir Altan'ın karısıysa; Güzel Sanatlar Akademisi mezunu olmasına karşın Kız Lisesi'nde elişi öğretmenliği yapmış. O yıllarda öğretmen demek bana göre, vatansever demekle eş anlamlıymış. Yeni bir kitap yazma hazırlığı yaptığımda mutlaka karşıma bir-iki öğretmen çıkıyor. Kendileriyle konuştuğunuzda, bu insanlar öyle şeyler anlatıyorlar ki, "bir memleketin ileriye doğru adım atabilmesi için işte bu tür öğretmenler gerek" diyorsunuz.

Bu okulun eski mezunlarından olan yakın bir arkadaşım bana yardım edebilmek amacıyla okul yıllığını açtı... İnanamayacaksınız sevgili okurlar, o günün pek çok politikacısı ve eşleri eğitim işine gönül vermiş. Hepsinin çok üst derece eğitimler yaptığını bilmem yinelememe gerek var mı? Bakın örneğin Demokrat Parti milletvekillerinden Faruk Sükan'ın eşi Emel Sükan çok iyi bir biyoloji öğretmeniymiş. Tartışmasız tüm öğrencilerin çok yararlandığı ve sevdiği biriymiş. Karikatürist Cemal Nadir'in karısı da Kadıköy Lisesi'nde bir süre öğretmenlik yapmış. Hele bir Modalı Ayten Sağın Hanım varmış, müzik öğretmeniymiş ama ne öğretmen. Çok sağlam klasik müzik bilgisi olan, piyano çalan harika bir insanmış. Bu insanların hepsi o zamanın koşullarında özveriyle ve severek yaparlarmış mesleklerini. Yani okulun İstanbul'daki dokuz pilot okuldan biri seçilmesi nedensiz değil. Aldıkları maaşlarıysa bu

sayfalara almaya gerek yok, hepimiz az çok öğretmen maaşlarını biliriz.

Mahmut Muhtar Paşa Köşkü'nde 1894 İstanbul depremine kadar on yıl boyunca, Fransız asıllı bir İngiliz Levanten ailesi olan Frederic James Barker ailesinin yaşadığı biliniyor. Moda'da yaşayan levantenlerden biri tarafından bir İtalyan mimara yaptırıldığı söyleniyor ancak yüzde yüz kesinlik kazanmış bir varsayım değil. Mahmut Muhtar Paşa ve eşi Mısır Prensesi Nimetullah Hanım Köşkü o zamanki sahibi Yunan tebaalı Dimitri Vlademis'ten satın almışlar. Yıl 1897'dir. İşte o günden sonradır ki köşkte canlı bir yaşam başlamış. Aile kalabalık, aynca köşkte ve bahçede bir hizmetkâr ordusu çalışıyor...

Köşk kâgir olduğu için birçok depreme göğüs gerip günümüze gelebilmiştir ancak 1999 depreminde ne yazık ki büyük zarar görmüştür. Şu anda Mermer Köşkün kapısı kapalıdır ve bir an önce onarılmayı bekliyor. Bahçedeki ek okul binalarıysa karma okul olarak, Kadıköy Lisesi adıyla hizmet vermeyi sürdürüyor.

Mahmut Muhtar Paşa ve ailesi bu köşkte 1929 yılına kadar mutlu, konforlu bir yaşam sürmüş. Konfor konusu oldukça ilginç aslında. Köşkü satın aldıklarında ısıtma sobalarla yapılıyor, ayrıca binada şebeke suyu yok. Paşanın kişisel girişimleriyle merkezi ısıtma ve şehir şebeke suyu sistemleri kuruluyor. Sanata düşkün bir aile olarak biliniyorlar. Bahçeyi bu nedenle heykellerle donatıyorlar. Mahmut Muhtar Paşa devlete küsüp Mısır'a yerleştikten çok sonra aileden geri kalanlar köşkte yaşamaya başlıyorlar ama maddi durumlan pek parlak değil. Böyle olunca da köşkün içinde ve bahçede para eden eşyaları açık arttırmayla satıyorlar.

Konağın bahçesinde bulunan ve Fransız Heykeltıraş Louis Doumas'nın 1864 yılında Paris'te yaptığı bronz at heykeli açık arttırmada bir süre Vehbi Koç ile Hacı Ömer Sabancı arasında gidip geliyor, ama sonunda Sabancı at heykelini almayı başanyor. Emirgân'daki köşkünün bahçesine götürüyor. İşte Emirgân'daki Atlı Köşk'ün öyküsü. Yine bahçede bulunan geyik heykeliyse Harbiye'deki Divan Oteli'nin simgesi oluyor. Yine Mahmut Muhtar Paşa'nın beyaz Steinway marka piyanosunuysa o zamanlar genç bir piyanist olan İlham Gencer alıyor. Piyano bugün 118 yaşında ama halâ çalışıyor!

135 yıllık bir geçmişe sahip olan bu güzel bina için buradan tüm okurlara sesleniyorum: "Lütfen taşınır ya da taşınmaz değerlerimize sahip çıkalım." Yoksa kitabın başında yaptığım tahmin doğru çıkacak ve tüm değerli binaların kaderi "acı son"la bitecek.

Moda'da Günlük Yaşam

Moda bir ada gibidir. Yani günlük yaşam bir biçimde adalarla örtüşür (dü). Geçmiş zaman kullanma nedenim bugün anlatacaklarımın bir bölümünün artık ne yazık ki yok olduğunu baştan vurgulamak için. Oysa eski Modalılar hala eski adalılar gibi yaşamayı sürdürüyorlar. Yani hemen herkesin bir teknesi vardır ve insanlar balığa çıkmayı severler. Mevsimine göre yakaladıkları balıklan akşam aileleriyle, eşleri dostlarıyla paylaşmak en büyük zevkleridir. Eski Moda'daysa durum daha da farklıymış. Daha önce sözünü ettiğim dayımdan duyduğuma göre, Moda'da öyle az insan yaşarmış ki... Herkes birbirini tanır ve yolda sokakta birbirleriyle selamlaşırlarmış. Dayılarımın gençliği böyle bir Moda'da geçmiş. Onların da bir teknesi varmış ve balığa çıkarlarmış. Dönüşte eğer o gün çok balık avlamışlarsa yolda rastladıkları Modalılarla avlarını çoğu kez üleşirlermiş. İnanamadım. Sanki dayım bana bir masal kitabından hoş bir sayfa okuyormuş gibi duyumsadım. Hey gidi renkli çocukluğum hey...

Akşamüstleri hava güzel olduğunda Modalı evde oturmaz! Evde oturacağına Moda'ya çıkmayı yeğler. Gazinoya, lokantaya gidecek paraları olmayanlar deniz kenanna inerler, yürüyüş yaparlar. Moda burnundan dolaşarak "büyük tur" dediğimiz yürüyüş yapılır. İnsanlar, ciğerlerini deniz havası ile doldurup evlerine geri dönerler, tıpkı adalılar gibi... Yazın Moda Caddesi'ndeki lokantalarda yer bulmak çok zordur. Modalı dışarıda yemek yemeyi sever. Kulüp üyeleri için cuma, cumartesi ve pazar kulübe gidip müzik dinlemek bir zevktir. Eski Kulüp, Moda İskelesi'nin yan tarafında olduğu için Moda'ya inen herkes kulüpteki canlı müziğin keyfini sürerdi. Biz bile kulüp üyesi olduğumuz halde, erkek kardeşim ve arkadaşlarımızla Moda İskelesi'nin kenarlarına oturup bacaklanmızı aşağı sallandırarak müzik dinlemeyi kulübe gitmeye tercih ederdik. Ne yazık ki önce kulüp; ardında bir harabe bırakarak yeni yerine taşındı. Ardından da geçtiğimiz yıllarda içki yasağı, vs. derken Moda İskelesi esir alındı. İskelenin orijinal yapısı değiştirildi, aynca iskele girişine nedeni anlaşılmayan bir tabela kondu; "Tarihi Moda İskelesi." Moda'ya yolu düşenler sanınm iskelenin hangi semte ait olduğunu anlıyorlardı. Yani tabelaya ne gerek olduğunu kimse anlamış değil... Modalılar istemedikleri şeylere, yaptırımlara birlik olarak karşı çıkmayı bilirler. Bu bağlamda; duyduğumuza göre bu "tarihi iskele" tabelası çok tepki aldığı için kaldırılması gündemdeymiş. İskelenin burnundaki lokanta benzeri yerde içki yasağını kaldırtmayı da becerebilir miyiz dersiniz?

Diyelim hafta ortası, o gün işe gitmediniz, evde kalmayı kararlaştırmıştınız ama birden canınız çok sıkıldı. Hemen sırtınıza bir şey alın, şöyle bir boy Moda'ya kadar yürüyüp dönün. Hem de öyle illa ki yürüyüş temposu ile de değil. Örneğin bizim Şair Nefi Sokak sizi dosdoğru deniz kenarına ulaştınr. Evinize döndüğünüzde içinizdeki sıkıntıdan eser kalmadığını fark edersiniz. Benim evim (daha önce sözünü etmiştim), bu sokağın Bahariye Caddesi'nden girilen tarafına çok yakındır. Sabahları erken saatlerde yürümek en büyük zevkimdir. Evimden çıkar ve dosdoğru, hiçbir yere sapmadan, Moda Camisi'nin önünden geçip yokuştan aşağı inerim. Orada, eski Moda Plajı'nın olduğu yerde durup bir süre yukarıdan denizi izlerim. "Denizi ve çocukluğunu izlersin. Plaj anıların canlanır gözünde. Sanki aşağıdan kabineci Burhan amca el sallıyormuş gibi elini kaldınrsın ve..." Dur yüreğim dur, eskiye özlem duymak yok dedik ama ne mümkün. Bir girdap (anafor) gibi içine çekiyor beni anılar. Neyse ben sabah yürüyüşümü sürdüreyim... Orada öylece en az on dakika kalırım. Derken birden Fenerbahçe açıklanndan Saraybumu yönüne doğru birbirleriyle oynaşa şakalaşa yunuslar geçer. Erkenci balıkçı motorlanyla yarışırlar... Bazen de patikadan aşağı iner plajın eski giriş kapısının olduğu yerden doldurulmuş kıyıya doğru yürümeyi sürdürürüm. Sola doğru yürürseniz kıyıdaki dolma toprak yol sizi Fenerbahçe Stadı'mn önüne kadar götürür. Sağa doğru yürümeyi yeğlerseniz yol, sizi Koço Restoran'ın önüne çıkanr. Ben her ikisini de seviyorum. Moda civarında kalmak istediğimde doğal ki Moda İskelesi'ne doğru yürüyüp, büyük Moda turu yaparım. Moda çocuk bahçesine yerleştirilen jimnastik aletlerine de bir kısa "merhaba" dedikten sonra evimin yolunu tutarım. Moda Caddesi'nin sonuna geldiğimde, sol tarafta bulunan Papatya fırınına uğramak da ayrı bir zevktir. Sabahları çayın yanında, mayasız bir kuru poğaça ya da Akdeniz poğaçası ciğerlerinizdeki taze iyotla öyle güzel kaynaşır ki şaşarsınız!

Yürüyüş yaptığım gün kalemim bir başka coşar, piyanomun başına oturduğumda daha keyifli olurum. İşte böyle bir şey Modalı olmak.

Benim bir başka ilginç alışkanlığım vardır. Evden çıktığımda genellikle kaç saat sonra eve döneceğimi kestiremem. Evdekiler "saat kaçta dönersin" diye sorduklarında da kızarım. Çünkü Moda sokaklarında dolaşmak evimin bahçesinde dolaşmak kadar keyif verir bana. Aynca dükkânlarına uğrayıp üç-beş dakika sohbet etmekten çok büyük zevk duyduğum tatlı esnaflar vardır Moda'da. Örneğin sevgili kuaförüm Tufan'a gittiğimde, her seferinde mutlaka bir-iki eski arkadaşımla karşılaşırım. Aynca Modalı Ermenilerin çok sevdiği bir insan olan Tufan'ın; "Kardeşler" adlı dükkânı 1978 yılından bu yana, bir çeşit buluşma yeri gibidir. Artık ondan sonra gelsin kahveler, gitsin

çaylar... Sohbetler koyulaşır. Manikür mü istediniz, o da var. Meryem de bizleri 1987'den beri adlarımızla tanır. Tufan sırası geleni, bir sınıf öğretmeni ciddiyetiyle, birer birer, isimleriyle çağırır. Güle eğlene saçlar taranır, moral düzelir ve mutlu bir şekilde eve dönülür. Tufan Yalçın aslında 1968 yılında Bayburt'tan gelmiş İstanbul'a. İlk iki yıl Beşiktaş'ta yaşamış. O yılların Beşiktaş'ını özlemle anıyor. 1972'nin Moda'sı ise görür görmez âşık olduğu bir yer. "Günümüzde genel bozulmalardan payını almasına karşın Moda, hepimizin tutkunu olduğu bir yer" dediğimde hiç duraksamadan beni onayladı. Haklıydı... Çünkü Moda, sevilecek, tutkunu olunacak bir yerdir.

Doktor Esat Işık Caddesi'nin en ilginç dükkânlanndan biri Halime Şerifoğlu'nun sahibi olduğu tuhafiyecidir. Tuhafiyeci Halime Hanım büyük bir aşkla sevdiği eşi Kenan Bey'in ani ölümü üzerine dükkânda hiçbir şeyin yerini değiştirmemiş. Yeni mal alıyor doğal ki... Ancak sanki kocası hayattaymış gibi aldıklarını onun sevebileceği şekilde yerleştiriyor. Vitrinde ne ararsanız var. Kadın külodundan bebek patiğine her şey o vitrini süslüyor.

Yurt dışından konuklarım geldiğinde Halime Hanım'ın dükkânı en çok ilgi gören yerlerden biridir. Nedeni de artık Avrupa'da bu denli eski tip mekânlann tükenmiş olması. Yani benim yabancı konuklar bu tuhafiyecide nostalji yapıyorlar. Halime Hanım'a gelince o da çok yiğit bir kadındır. 1952 yılında doğduğu yer olan Fethiye'de ortaokulu bitirdiğinde tek başına şilepe binip İstanbul'a gelmiş ve burada Aksaray Hemşire Okulu'nu bitirmiş. Anlattığına bakılırsa insanlar o zamanlar öyle düzgünmüş ki yapayalnız bir genç kıza ne takılan ne de sarkıntılık yapan olmuş. Kocası Kenan Bey'le 1976'dan beri Küçük Moda'nın en sevimli çiftiydiler. Büyük bir aşkın birden ölüm nedeniyle kesintiye uğraması bizim mahallede herkesi çok üzmüştü.

Bizim Şair Nefi Sokağı'nda; Moda ilköğretimin önündeki parka bakan yerde 1974 yılından beri Rizeli Ethem ve Nurten Karamahmut'un işlettiği bakkal dükkânı vardır. İnanmak zor olacak ama onların hala veresiye alıp borçlarını aybaşlarında ödeyen müşterileri var. Dükkânlarını açtıkları yıllarda eski Moda tramvayının rayları sökülmüştü ama henüz ortadaki parkın yerinde Dilaver Paşa'nın Konağı duruyordu. Hatta o yıllarda konağın Bahariye Caddesi'ne bakan alt katı dükkâna dönüştürülüp bir bakkal bir de manav açılmıştı. Bunları bana Nurten hatırlattı. Ben işte o zaman bana yazın yolunda destek veren üstadım Mînâ Urgan'ın sözlerini anımsadım; "Keşke herkes, hatta köşedeki bakkal da defteri kalemi eline alıp yazsa. Evlerin nasıl beton apartmanlara dönüştüğünü, bakkalların nasıl marketlere yenik düştüğünü not etse... Kültür tarihi için kim bilir ne değerli bilgiler toplanır" derdi. Ethem ve Nurten çifti dükkânı

bakkaldan markete dönüştürdüklerinde adını Kaşe Market olarak değiştirdiler. O günden beri dükkânın bir tarafında da Nurten'in elleriyle pişirip hazırladığı nefis mezeler satılıyor. Yolunuz Küçük Moda'ya düşerse Kaşe Market'e uğrayıp çeyrek ekmek arası bir sandviç yaptırmanızı salık veririm. Bense sandviç değil ama akşamlan Kaşe Market'e uğrayıp, demli Rize çayı yudumlayarak dostlanmla sohbet etmeye bayılırım.

Bu tatlı çift de pek çok dükkân sahibi gibi azınlıklann Türkiye'den gitmesinden sonra iç göçle değişen müşteri profilinden yakınıyorlar. "Onlar bir başkaydı, alışveriş etmeyi bilirlerdi" diyorlar. Komik bir anınız var mı diye sorduğumda Nurten minik bir şey anlattı; Bir gün bir müşteri girmiş dükkâna, sarhoş, ayakta duramıyor. Bindiği dolmuşa 5 lira yerine 50 lira vermiş. Şoför de hiç sesini çıkarmamış. Bizimki kazıklandığını ancak Kaşe Market'e girdiğinde fark etmiş. Ethem adamı teselli etmek için; "Abi dert etme, olur böyle şeyler" dediğinde adan devrile devrile "Hayır, sarhoş olsam gam yemem" demez mi, bizimkiler basmışlar kahkahayı...

Evimin köşesinde Pelin Pastanesi vardır. İşte size arı gibi çalışkan ve mesleğini çekirdekten öğrenmiş bir esnaf. Cevat Çakır, Pelin Pastanesi'nde çalışmaya başladığında 12 yaşındaydı.

Şair Nefi Sokağının en genç ve en sevimli esnafı Evce adlı dükkânın sahibi Alp'tir. Dükkânını 1 Şubat 2007 yılında açtı ama biz onu hemen benimsedik. O da Moda'ya vurulup tutkunu olanlardan. "Buralardan ayrılmam, çok seviyorum Küçük Moda'yı ve Moda'yı" deyip duruyor. Daha önce babasıyla tekstil işi yapıyorlarmış, ama kriz onların belini bükmüş.

Çalışkan Alp'imiz araştırmış, soruşturmuş ve Moda'da Evce adlı zincir dükkânların şubesinin olmadığını farkedip bu dükkânı açmış. Çok da iyi etmiş... Hepimiz onu çok seviyoruz. Elbirliği ile evlendirip Moda'ya yerleşmesini sağlamak istiyoruz.

Bizim sokakta bir de güzel butiğimiz vardır. Güner Butik... Modalı olsun olmasın kadınların uğrak yeridir. Ben de dâhil, dükkânın müdavimleri vardır. Dükkân sahibi Güner Ergün 1986 yılından beri komşumuzdur. Karadenizli bir aileden gelen Güner çok çalışkandır. En son moda giysiler hemen onun vitrininde boy gösterir. Ne yazık ki o da müşteri profilinin olumsuz yönde değiştiğini söyledi. Güner Ergün'e göre on yılda bir müşteri kabuk değiştiriyormuş. Paranın yanlış ellerde toplanmasıysa tanıdığım tüm esnafın birleştiği nokta.

İşte sevgili okurlar bunlar da benim günlük yaşantımın parçalarını

oluşturan sevgili ve sevimli Moda esnafı. Onlar Küçük Moda'nın güzellikleri, zenginlikleri, renkleri...

Onunla Aynı Gökyüzünü Paylaşmak Nazım Hikmet

Kim derdi ki bir gün oturup bir kitap yazacağım...

Yeniden çocukluğuma dönüp, çocukluk ve genç kızlık düşlerimi saklandıklan yerlerden çıkarıp gün ışığına sereceğim...

Nazım Hikmet Ran.

Ve kim bilebilirdi genç kızlık düşlerimin biricik kahramanının yazdığım kitaba konuk, hem de en değerli konuk olacağını...

Düşünün bir kez, evimin duvarları Nazım Hikmet posterleri, resimleri ve şiirleriyle donanmış, bir opera sanatçısı olarak, Nazım Hikmet ustanın prozodik çevirisi sayesinde Puccini'nin Tosca Operası'nı üç günde ezberlemişim. Hal böyleyken az kalsın kitabım onu ağırlayamayacaktı...

Opera çevirisi yapmak çok önemlidir. Prozodiye (yani bir yandan günlük konuşmaya yakın durup, bir yandan da tiz seslere mümkün olduğu kadar kapalı sesli harflerden oluşan heceleri denk düşürmeye çalışmak) en yakın/uygun şekilde bir opera metnini çevirmek çok ustalık ister. Yoksa öylesine yapılan bir çeviri biz opera sanatçılarını çok yorar.

1978 yılı opera sezonunda elimize Tosca operasının partisyonları (notaları) verildiğinde hepimizi şaşırtan ve sevindiren Türkçe metnin kusursuz oluşuydu. Koro bir-iki gün içinde neredeyse operayı ezbere söylemeye başlamıştı. "Acaba kimin çevirisi?" derken karşımıza Nazım Hikmet adı çıktığında, tüm koro bir anda coşkuyla Nazım'ı alkışlamaya başladık. Onur duymuştuk ve mutluluktan uçuyorduk. Çevirdiği metnin arkasında sapasağlam duran, ilkeli bir yazarla karşı karşıyaydık.

1979 yılında biricik oğlum Ran'ı dünyaya getirdiğimde, nüfus dairesinde karşılaştığım bazı zorluklar nedeniyle Ran adının başına 'Mi' hecesi eklemek durumunda kalmıştım ama yakınlarımın tümü oğlumun adının Ran olduğunu bilir. Tıpkı Nazım Hikmet Ran üstadın soyadı gibi...

Onunla yollarımız (bir şekilde) Fransa'da da kesişti...

1996 yılında Ran'cığım Fransa'nın Valence şehrinde liseye başladı. Ben de hemen İstanbul'a dönmek yerine birkaç gün daha kalıp ona destek vermek istemiştim. Okullar açıldı, hemen ertesi gün oğlum, edebiyat öğretmeninin beni görmek istediğini söyledi. Okula gittiğimde mavi gözlü, sevimli bir bey beni kapıda karşıladı ve: "Sizi kucaklayabilir miyim?" dedi. Kucaklaştık. Gözleri dolu dolu, sözlerini şöyle sürdürdü: "Ne mutlu size, siz Nazım Hikmet gibi bir şair yetiştirmiş bir milletin çocuğusunuz. Ne kadar gurur duysanız yeridir." Yanıtlayamadım. Ağlamaya başlamıştım. Sanınm en güzel yanıtı vermiştim.

Doğma büyüme Modalı olan babam bir Nazım Hikmet hayranıydı. "O farklı bir insandır. Ne yazık ki yanlış anlaşılıyor ama eminim geleceğe kalacak" derdi ısrarla. Babam haklıydı. Ülkesinde ve tüm dünyada geleceğe kaldı Nazım Hikmet. Doğal ki bu cümleyi benden önce yüzlerce kalem yineledi. Olsun! Ben Nazım Hikmet'in dünya vatandaşı olduğunu haykırmaktan keyif duyuyorum.

Nazım Hikmet'le aynı sokaklarda gezmiş bir Modalı olarak sizlere Nazım Hikmet'in Türkiye'yi terk etmeden önce yaşadığı iki evden söz etmek istiyorum:

Bu evlerden biri; Bahariye Caddesi ile Yoğurtçu Park arasında kalan ve eskiden Cevizlik denen bir mahallededir. Oturdukları sokağın adı Canan Sokak'tır ve ev Nazım Hikmet'in annesi Celile Hanım'a aittir. Nazım Hikmet; 15 Temmuz 1950'de Demokrat Parti'nin yürürlüğe koyduğu Af Kanunu kapsamında özgürlüğüne kavuşur. Artık dayı kızı Münevver Hanım onun yeni karısıdır. Kiralık ev tutmalanna olanak yoktur. Bu nedenle Cevizlik'teki ahşap eve taşınırlar. Kısa süre sonra, 1950 yılının Mart ayında oğulları Memet dünyaya gelir. Bir süre sonra Nazım, daha önce aynlmak zorunda kaldığı İpek Film Stüdyosu'ndaki eski işine döner. Yani artık düzenli bir işi ve kazancı vardır. Dublaj yönetmenliği yapmakta bir yandan da film senaryoları yazmaktadır. Annesinin evinden bu kez Mühürdar Mahallesi, Dumlupınar Sokak 20 numaralı eve taşınırlar. Bu iki katlı cumbalı ev hala ayaktadır. Kadıköy'de çarşı içinde bulunan bu sevimli evin alt katındaysa günümüzde bir sahaf vardır. İşte bu da kaderi tuhaf bir ev. Dili olsa kim bilir neler anlatırdı... Nazım Hikmet bu evde karısı Münevver Hanım ve bebekleri Memet ile çok mutlu günler geçirmiş.

Belki bu mutluluk uzun yıllar sürecekti ama ne yazık ki bir gün Nazım Hikmet'in kapısı çalınır. Kadıköy Askerlik Şubesi görevlileri kapının önündedir ve kendisine askerlik görevini yapmadığını bildirmektedir.

Oysa Nazım Hikmet Ran, 1918 yılında Bahriye Mektebi'nden mezun olmuş yani askerlik görevini fazlasıyla yapmıştı. Bu garip öykünün devamını yazmak sanınm bilineni tekrarlamak olacak. Benim sizinle paylaşmak istediğim şeyse şu:

Bu askere çağrılmak meselesi sanınm büyük şairi tedirgin eden ve bardağı taşıran son damla oldu. Yani bu kovalamaca-kovuşturmacaların arkası gelmeyecekti. Türkiye'yi terk etmeye karar verdiren neden buydu. Kısa bir süre sonra da takvimler 17 Haziran 1951'i gösterdiğinde Mühürdar Dumlupınar Sokak'taki evinden çıktı, doyamadığı karısı ve bebeğiyle vedalaştı ve "ver elini yad eller" diyerek Moskova'ya kadar gitti.

Buram buram vatan hasreti kokan şiirler bu kaçışın arkasından çorap söküğü gibi birbiri ardı sıra geldi... Artık olan olmuş, Türkiye'nin yetiştirdiği bir değerli insan daha dünyaya mal olmuştu.

Bu bölümü Nazım Hikmet'in Moskova'daki son aşkı Vera Tulyakova'ya yazdığı bir şiirle noktalamak istiyorum:

"Gelsene dedi bana, Kalsana dedi bana, Gülsene dedi bana, Öpsene dedi bana, Geldim Kaldım Güldüm Öldüm."

Mühürdar yollarında onunla aynı havayı soluduğumu bilmek ve aynı gökyüzünü paylaşmak her zaman içimi hoplatacak. Nazım Hikmet Ran'ı bir kez daha buradan saygıyla anıyorum. "Yolun ışık olsun büyük usta."

Eskiden / Yeniden Moda Ünlülerinden Bir Demet Daha

Bizim Moda bir “ünlü imalathanesi” gibidir. Bir yandan eskileri asla unutmadan anarız bir yandan da yenileri çeşitli alanlarda boy göstermeye başlarlar. Ben bu kitap için çalışmaya başladığımda doğal ki Modalılarla sohbetler ettim. Sevgili okurlar, inanması güç ama hemen herkesin oturduğu sokakta bir-iki ünlü var. Üstelik bunlar öyle kol bacak açarak ünlenenler ya da ayağına basılmış kediler gibi bağırıp “şarkıcıyım” diye ortaya fırlayanlar değil. Yani onların her biri Türkiye’min yetiştirdiği değerler. Kolay kolay yetişmeyenlerden hem de... Az sonra onları sizlere tanıtacağım. Onların çoğunu tanıdığınızdan eminim o nedenle birkaç ayrıntı vermekle yetineceğim. Zaten her biri adlarını ilgili oldukları dallarda ülkemin tarihine altın harflerle yazdırmışlar. Dolayısıyla aranızda ilgilenenler olursa eminim günümüzün teknik olanaklarından yararlanarak istedikleri bilgilere ulaşabilirler. Benim sizlerie paylaşacağım isimler bir şekilde tanıdığım, birlikte projeler ürettiklerim ya da aile dostlanmızdır. Doğal ki Moda’nın Türkiye’ye armağanlan benim sözünü ettiğim kişilerle bitmiyor... Anımsayacaksınız, daha önceki bölümlerde Moda’nın efsane adlanndan söz etmiştim. “Sen onları her fırsatta yazılanna konuk ediyorsun değil mi? Biliyorum doğduğun yere âşıksın sen. Küçük Moda-Moda demek, sen demektir. Modanın değerlerine de tutkunsun ve onlardan söz etmek çok keyif veriyor sana. O halde ben de senin yaşlanmayan yüreğin, içinde yaşattığın çocukluğun olarak senden söz etmek isterdim. Aman, eyvah! Sanınm yine yüksek sesle düşünüyorum. İçime engel olamıyorum. “Engel olmamalısın. Sen de doğma büyüme bir Modalısın, üstelik doğduğun sokaktan hiç ayrılmadın... Yalnız merak ettiğim bir şey var. Acaba herkes senin gibi doğduğu yere tutkun mudur? Ya da değerlerine sahip çıkıyor mudur?"

Ünlüler derken belli bir sıra amaçlamadım. Zaten günlüklerim de öyle pek düzenli, sıralı değildir. Aklıma geldiği gibi sizlerle paylaşacağım. Örneğin Lozan Kulübü’nü anlatırken bir noktayı atlamışım. 1971 yılının 28 Mart’ında Lozan Kulüpte, Gültekin Elibal yönetiminde Cihat Burak, Ömer Uluç ve Adnan Çoker’in katılımıyla “Türk Resmi” üzerine bir açık oturum düzenlenmişti. Biz Modalılann geniş ilgisini derlemişlerdi. Lozan Kulübü’nün önemli etkinliklerinden biriydi. Gültekin Elibal Modalıydı.

Başlıktaki eskiden-yeniden sözcüğü dikkatinizi çekmiştir. Moda’nın

ünlülerini eskiden yeniye sıralamayı doğal ki isterdim ancak, inanmak zor olsa da Türkiye'ye çok fazla ünlü armağan etmiş bir yer bizim Moda. Yani böyle bir sıralama için tahmin edeceğiniz gibi oturup ciddi bir çalışma yapmak ve yalnızca Moda'nm ünlülerini, tüm aynntılan ile anlatan bir kitap oluşturmak gerek.

İdil Biret

Yaşayan ünlüler derken aklıma gelen ilk isim; Moda'nın ve Türkiye'nin gururu, ünlü Piyanist İdil Biret'tir. Gürbüz Türk Sokağı'nda, eşi Şefik Bey'le anneannesinden kalma bir evde yaşıyordu.

Şimdilerdeyse Moda Caddesi'nin sonunda, Moda Taksi Durağı'nın arkasında bulunan Ufuk Apartmanı'nda oturuyor. Oturuyor derken doğal ki konserlerden arta kalan zamanlarında (yılda ortalama 50 konser verdiği düşünülürse)... Bir Moda tutkunu olan İdil Biret'e her an Moda'nın bir köşesinde rastlayabilirsiniz. Hatırladığım kadanyla o da benim gibi (ya da pek çok Modalı gibi) Moda sokaklannda gezmeyi seviyordu. Bir röportajında okuduğum kadarıyla da pazar yerlerini severmiş. Kendisi operadan çok yakın bir dostumun aile dostudur ama bir türlü karşılaşma fırsatımız olamamıştı. Sonunda bu fırsatı yakaladım. Moda Caddesi'nde, Tarihçi Kitabevi'nde bir söyleşi yapacağını duyunca hemen, koşarak gittim. Opera sanatçısı dostumun anlattığına göre son derece doğal ve içtenlikli biriymiş. Söyleşisine dinleyici olarak katıldığımda fark ettiğim ilk şey işte onun bu güzel özellikleriydi... Gerçek sanatçı böyledir. Asla kendini beğenmez, kendini olur olmaz zamanlarda önlere atmaz. Bir ipekböceği gibi köşesinde kozasını örer. Konuşması ve tavırlan öyle içtenlikli ve doğaldı ki ona bir kez daha hayran oldum. Moda'mız ve Türkiye böyle bir sanatçıya sahip olduğu için ülkem adına onur duydum. Kitap imzalatmak için yanına gittiğimde bunu kendisine de söyledim. Kulaklarına kadar kızardı. Ne hoş değil mi? Dünyaca ünlü bir piyanistin bu denli mütevazı oluşu gözlerimi yaşarttı. Naksos gibi dünyanın en ünlü plak kayıt şirketi ile çalışmış bir piyanist İdil Biret. Chopen'in hemen tüm eserlerini yorumladı ve CD kayıtlarını yaptı. 1995'te Varşova'da beş yılda bir verilen Chopin diskleri büyük ödülünü almış. Daha bunun gibi saymakla bitmeyecek pek çok CD kaydının ve ödülün sahibi Moda'mn övünç kaynağı İdil Hanım. Daha sonra aile dostlanndan öğrendiğim bir başka sempatik özelliğiyse benimle örtüşüyor. İdil Biret'in en büyük tutkularından birinin deniz olduğunu biliyordum ama benim gibi paletleri ayağına geçirip saatlerce yüzdüğünü ve eşi Şefik Bey'in yüreğini ağzına getirdiğini bilmiyordum. Bunu öğrenmek beni bir çocuk gibi mutlu etti. Yalnız Modalılar değil tüm Türkiye İdil Biret'in üstüne titremeli diye düşünüyorum. Sevgili İdil Biret'in başarılannın katlanarak artmasını

diliyorum.

Melih Ziya Sezer: Modamızın en sevilen kişiliklerinden biridir. Üç kuşak eczacıdır. Zaten kendisini Moda Caddesi bölümünde de satırlarımıza konuk etmiştik. Çok mütevazıdır. Asla kendisinden söz etmeyi sevmez. Ağzından "olta ile" laf alınan ender insanlardan biridir. Nesli tükenmekte olanlardandır. Kitabımı oluştururken durmadan kapısını aşındırmama karşın bana karşı öyle sabırlı ve tatlı davrandı ki üç beş sözcükle gösterdiği dostluğu anlatmak çok zor. "Teşekkürler, sevgili dostum Melih Ziya Sezer."

Profesör Haluk Cillov: Mühürdar'ın ünlü ismidir. Denizli doğumludur ama Moda'ya tutkundur. Ağabey Sokak'ta bir apartman katı daha var. Akrabalarından "hala" dediğim biri onun kiracısı olmuştu. Haluk Cillov'un ne efendi ve asil bir insan olduğunu anlatırdı. Eniştem vefat ettiğinde halam doğal ki maddi olarak çok sarsıldı. Ev sahibi Haluk Bey'in taziyelerini sunduktan sonra söylediği ilk söz; "Lütfen sıkılmayınız, eliniz bollaşınca kiranızı ödersiniz" demek olmuştur. İşte bu eski Modalının insan yanı. Bir de onun iktisatçı ve akademisyen yanı var. Kendisi İstanbul Üniversitesi iktisat profesörlerindendir. Ekonomi konularında pek çok araştırma kitabının yazarıdır. Özellikle "Türkiye Ekonomisi ve Nüfus" adlı araştırması onun en ünlü yapıtlanndan biridir.

Profesör Aydın Kunt: Mimar Aydın Kunt benim gibi Modalı'dır ve yakın dostumdur. Sohbetine doyulamayan lezzetli insanlardandır. Sıkı bir Galatasaraylıdır! Bense sıkı bir Fenerbahçeliyim! Çok espritüel bir kişiliktir. "Ölüyü güldürür" denen türden son derece neşeli bir insandır. Aynca çok yönlüdür: Sporculuğu ve tiyatro oyunculuğu bunlardan sadece ikisi.

Moda'mn yazın dünyasına armağan ettiği bir genç dostum var benim. Gazeteci-yazar Karin Karakaşlı. Onunla sohbet etmek bir keyiftir. Öyle donanımlı bir genç insandır ki; "Konuşsun, hiç susmasın" dersiniz içinizden. İkimiz de her zaman yoğun bir tempo ve koşuşturma içinde olmamıza karşın, karşılaştığımız an az önce birbirimizden ayrılmış gibi oluruz. İşte buna "dost" olmak denir. Karin çok yönlü bir insandır. Mütercim-tercümanlık bölümü mezunudur ama diploma asla gösterge değildir onun için. Sürekli kendini geliştirmek için durmadan çalışır. Kendi kendisiyle barışık bir insandır. Aynca insan olan insanlardandır. Son derece kültürlü olmasına karşın asla kendini afişe etmez. Güzel insandır Karin Karakaşlı. O da benim gibi Ermeni kökenlidir ama ikimizin de edebi dili Türkçe. Yolu açık olsun, başarılarla dolsun diyorum.

Müzik dünyasına da pek çok armağanı var benim Moda'mın. Ben yine birkaçı ile yetinmeye çalışacağım...

Edip Akbayram: Eski Cihan Seraskeri Sokak'ta, yeni adıyla Cemal Süreya Sokağı'nda oturur. Gaziantep doğumlu bir Moda aşığıdır. Çok iyi bir müzisyen olmasına karşın son derece mütevazı bir insandır. Müzik tutkusu çok küçük yaşlarda başlamış. İstanbul'a 1968 yılında gelmiş. 1971 yılındaysa pek çoğunuzun anımsayacağı gibi Altın Mikrofon yarışmasında birinci olmuştu. Yollarımız birçok kez kesişti. Yakın aile dostumuzun kızı Edip Akbayram'ın kiracısıdır. Yıllardır onun evinde otururlar. Kiraya zam vakti geldiğinde "Ne kadar artırabilirsiniz" diye kiracısına soran bir ev sahibidir. Ayrıca arkadaşımın damadı kriz nedeniyle ailece çok zor günler geçirdiğinde bir ağabey gibi onlarla ilgilendi. Yani Edip Akbayram Modalı bir beyefendidir.

Bahariye Caddesi ile Yoğurtçu Park arasında kalan yatay sokaklardan birinin adı Tevfik Bey Sokak'tır. Burada da yine pop müziğin çok tanınmış isimlerinden Meral-Zuhal adlı ikiz sanatçıları oturur. Onlar da çok mütevazı ve cici hanımlardır. Biz İstanbul Devlet Operası ile Bursa'ya turneye gittiğimizde, Meral-Zuhal'in kaldığımız otelde programlan vardı. Bense bırakacak kimsem olmadığı için oğlum Ran'ı da yanımda götürmüştüm. Opera temsilimizin olmadığı bir akşam onları izlemek için otelin salonuna indik. Oğlum ilk kez ikiz insan görmenin şaşkınlığıyla avazı çıktığı kadar; "Anneee, burada aynısından iki tane vaaar!" diye bağırıp tüm salonu ayağa kaldırmıştı. İşte sevimli ikizlerle tanışma öykümüz böyle.

Moda'nın uluslararası isimlerinden biri de Karikatürist Sema Ündeğer'dir. Çok tatlı bir dosttur. Fırsat buldukça birlikte olmaya çalışır ve felekten bir gece çalarız. Boyu kadar ödül almasına karşın öyle mütevazıdır ki yolda rastlasanız alışverişe çıkmış bir ev kadını sanırsınız. Asla kendini övmez. İnsanları, hayvanları, müziği özetle dünyayı sever. Kocaman yüreğinde herkese yer vardır. Suadiye'de dünyaya gelmiştir ama Moda'ya, Modalılara ve Moda esnafına bayılır. Ulusal ve uluslararası pek çok karikatür ödülü alan sevgili dostumun dünyaya eleştirel bakışı konusunda düşüncelerimiz örtüşüyor. O bu bakışın kenanna tatlı espriler, sevimli çizgiler ekleyerek güldürürken düşündürmeyi de başanyor. Yüreğine ve eline sağlık sevgili dostum Sema Ündeğer. Soyadın gibi sana Ün değer...

Müzik sohbetimizi 1990 yılında kaybettiğimiz Modalı bir müzisyen ağabeyimizle noktalayacağım. O; bir Opera sanatçısı olmanın yanı sıra gazeteci ve doktordu... Yani yine koltuğuna birkaç karpuz sığdırmış biri: Dr. İhsan Ünlüer. Bahariye Caddesi'ndeki Rum Kilisesi Aya

Triada'nın yan sokağında yaşamıştır. Bu sokağın eski adı Nisbiye Sokaktır. Sayın Ünlüer'in ölümünden sonra sokağa İhsan Ünlüer Sokak adı verilmiştir. Aynı sokakta yaşadığı evse biraz harap olmakla birlikte eşi tarafından ayakta tutulmaya çalışılmaktadır. Cumbalı, eski Türk evlerine tipik bir örnektir. Ben; bir gün aslına uygun bir onarımla müzeye dönüştürüleceğine inanıyorum.

Aslında daha Moda'da yaşamış, halen yaşamakta olan pek çok sanatçı, müzisyen ve yazar var. Ancak hepsini sayfalanma konuk edemediğim için beni bağışlayacaklanna inanıyorum. Onlann tamamını bir başka kitapta buluşturmak benim için mutlulukların en büyüğü olacak...

Eskiden-yeniden sohbetimize eskilerden bir iki değerli Modalının adını eklemek istiyorum. Bu insanlarla aile büyüklerimin yolları kesişmiştir.

Salah Cimcoz ailesi. Modanın en tanınmış ve eski ailelerinden biridir. Sanatsever ve ilerici bir aile olan Cimcoz ailesi bireylerinin kökü Mora Yarımadası'na dayanır. Aileye gelin olarak giren Adalet Cimcoz ise; Alman bir anne ile topçu subayı bir Türk babadan dünyaya gelmiştir. Dublaj sanatçısı olarak ünlenmiştir. Kardeşi Ferdi Tayfur da bir dublaj sanatçısıdır ve Türkiye'de ilk kez Lorel-Hardi filmlerini seslendirmiştir. Adalet Cimcoz ayrıca Türkiye'de ilk dedikodu yazarlığı yapan gazetecidir. Köşesinin adıysa Fitne Fücur'muş. Cimcoz ailesi sanat hamisi olarak tanınır Moda'da. Salah Cimcoz, bir tarihte Moda'da Koço lokantasında tanıştığı Fikret Mualla'nın uzun yıllar sanat hamiliğini yapmıştır. Hatta rahat çalışabilmesi için evinde ona bir atölye bile hazırlatmıştır. Fikret Mualla (Saygı) ise Bahariye Caddesi'ndeki evinden Cimcozların evine taşınarak uzun süre orada resim yapmıştır.

Cimcozların ilk evleri kitabımın bir başka bölümünde sözünü ettiğim Nomiko evlerinden biriydi. Ancak bu evi önce Moda'nın ünlü İngiliz Levanten ailesiWhithall 'ler satın almış, daha sonra da onlardan Salâh Cimcoz almıştır. Günümüzde bu evin yerinde Salâh Apartmanı vardır. Salâh Bey'in kızlarından biri olan Emel Cimcoz; Fahri Korutürk'le evlenmiştir. Onlar da Moda'nın en saygıdeğer ailesiydi. Fahri Korutürk ise bilineceği gibi Türkiye'nin 6. Cumhurbaşkanı'ydı. Kendisi hala saygıyla anılır. Moda çocuk bahçesinde bir büstü vardır. Korutürk ailesinin fertleri hala Moda'da oturmaktadır. Erkek kardeşim Korutürklerin oğlu Osman'la Saint-Joseph'ten arkadaştı. Kardeşim Osman'dan birkaç yaş küçüktü ama ailemiz de Moda'nın eski ailelerinden olduğu için ailece Moda Deniz Kulübü'ne gittiğimizde yollanmız kesişirdi. Göz aşinalığı okulda Osman Korutürk'le kardeşimin arkadaş olmalarını sağlamıştı. Ne yazık ki kardeşimi çok genç yaşında kaybettik. Osman Korutürk ise, hepimizin gurur duyduğu

bir hariciyeci oldu.

Yine Modamızın eski yüzlerinden bir başkasını da birkaç satırla anmak isterim. Sabur Sami Bey (Draz), Şair Nefi Sokağı'nın en renkli kişiliklerinden biriymiş. İki ayaklı arama motorum sevgili dayımın anlattığına göre Sami Bey ve kardeşi Nurullah Bey, 8 Nisan 1935'te Moda Deniz Kulübü kapsamında yatçılık ve deniz sporlarını geliştirme çalışmalan yapmışlardır.

Türkiye'de sol hareketinin öncülerinden gazeteci ve yazar Sabiha - Zekeriya Sertel çifti de Modalıdır. Nomikolardan satın aldıklan evlerini daha sonra Lozan Kulübü'ne kiraya vermişlerdir.

Moda'nın ünlülerinden bir diğeri ise Moda Mektep Sokağı'nda oturan ve İstanbul Edebiyat Fakültesi profesörlerinden Cahit Tanyol'dur.

Yine bir başka Profesör de Cahit Kayra'dır. Siyasal Bilimler Fakültesi mezunudur.

Pek çok değerli esere imza atmıştır. En önemli yapıtlarından biri; "Yakındoğu ve İran Petrolleri" adlı kitabıdır. Kendisini aile dostumuz Eczacı Melih Ziya Sezer sayesinde tanıdım. Gerçek bir aydın olan Sayın Cahit Kayra son derece mütevazı bir kişiliğe sahiptir.

İşte böylece Modamızın değerlerinden bir demetle tanıştırdım sizleri. Son sözümü söylemeden önce benim için çok önemli birinden söz etmek istiyorum. O beni yazmak konusunda her zaman destekleyen bir başka Moda-Mühürdar'lıdır...

Profesör Mînâ Urgan

İngiliz Edebiyatı Profesörü Mînâ Urgan, kendi kendisiyle son derece banşık bir insandı ve benim çok yakın dostumdu. Dünyaya söyleyecek çok sözü olanlardandı. Ben ne yazık ki üniversitede Sanat Tarihi okuduğum için onun öğrencisi olamadım ama dostluğumuz hiçbir şeye değişilemeyecek kadar değerliydi benim için. Moda'da ve Bodrum Cumhuriyet Caddesi'nde dostu Nail Çakırhan'ın onardığı 'kuzu kapılı ev'inde yaptığımız sohbetlerin tadı ömrümün sonuna kadar özenle beynimde taşıyacağım anılarını. Ben yan zamanlı Fransa'da yaşamaya başladıktan sonra da ilişkimiz aynı sıcaklıkla sürdü. "Bana Fransa'dan mektup yaz, ama yanıt bekleme" dediğinde bunu, beni geri çevirmek için söylemediğini bilirdim. Sevgili Mînâ Urgan hep çok meşguldü. "Öyle çok yapacak şey var ki" der ve eklerdi: "Bir de tabii okumak isteyip de vakit bulamadığım kitaplar nedeniyle gözüm arkamda gideceğim." Oysa dünyalar kadar çok kitap okumuştu. Evine gittiğinizde sizi; evin sağına soluna okunmakta olan sayfasının üstüne

ters çevrilerek bırakılmış kitaplar karşılardı.

Mînâ Urgan çocukluğundan başlayarak edebiyat çevresinde büyümüş biriydi. Bir gün sohbet ederken "Benim mesleğim ben doğmadan belirlenmişti" dedi. Bunu söylerken gözlerinin içi gülüyordu, çünkü mesleğine âşıktı. Öz babası zamanının şairlerinden Tahsin Nahit'tir. Daha sonra annesi ve babası boşanmış, anne Falih Rıfkı Atayla evlenmiştir. Adının nereden geldiğini konuştuğumuz gün; Mînâ adını kendisine babasının taktığını söyleyip tatlı, tadı yakınmıştı: "Keşke adım Mine olsaydı" demişti. Çünkü aslında adı iki "şapka" ile yazılmalıymış. Yani hem i harfinde hem de a harfinin üstünde inceltme işareti olmalıymış. Oysa bilineceği gibi şapkalar kalktığından beri yeni gençler bir sürü sözcüğü yanlış söylüyor. Durum böyle olunca doğal ki üstadım Mînâ Urgan'ın adı, bana anlattığı bir iki olay dışında kim bilir ne çok kez sorun yaratmıştır...

Soyadına gelince; onu kendi isteğiyle seçmiş. Bu soyadını ona önerense hiç tahmin edemeyeceğiniz biri: Necip Fazıl Kısakürek. Kendisi bana bu soyadı meselesini anlattığında sanınm yüzümdeki şaşkınlığı fark etmiş olacak ki hemen açıklamıştı. "Bu soyadını bana önerdiğinde henüz "dinci" olmamıştı. Bizim arkadaş grubundan son derece tatlı, yetenekli ve çalışkan bir arkadaştı." U harfini çok seven Mînâ dostum içinde U harfi olan bir soyadı almak istiyormuş. Necip Fazıl da "ip" anlamına gelen Urgan'ı önermiş. Bir de espri yapmış: "Solculuğundan dolayı nasılsa günün birinde seni asarlar. Bu soyadı o nedenle de sana çok uygun!!"

Midesine çok düşkün olan Mînâ Urgan dostumun Bodrum'da en çok sevdiği yerlerden biri de 1980'li yıllarda Bodrum Cumhuriyet Caddesi'nde pansiyonu olan bir arkadaşımın aynı yerde bulunan mini restoranıydı. Cumartesi günleri burada hepimiz el birliğiyle mantı yapardık. Hamurunu Bodrumlu bir kadın açar biz de içinin malzemesini ekleyip çimdikleye çimdikleye kapatır ve öğle servisine hazır ederdik. Mînâ Urgan mantının hazır olacağı saati bilir, erkenden gelir bir masaya yerleşirdi. Aslında restorana dönüştürülen mekân öyle küçüktü ki arkadaşım bu alana ancak dört masa sığdırabilmişti. Yani Mînâ dostum erken davranmakta haklıydı. İki kez üst üste çift porsiyon mantıyı afiyetle yerdi. Bir yandan da açıklardı: "Mantı dediğin sarımsaklı yoğurtla yenir. Üzerine konan nane önce iki parmağınızın arasında iyice ezilmelidir ki kokusu çıksın."

Oğlum o tarihlerde iki yaşında ya var ya yoktu ama benimle birlikte Mînâ Urgan'ın Cumhuriyet Caddesi'nde, Dinç Pansiyon'un yanındaki dar aralıkta bulunan evine gelmeye bayılırdı.

Öğleden sonra üstadımın “sessizlik saati” vardı. Biz de evimizde oğlumla aynı şeyi uygulardık. Yani sessiz sedasız yataklarımıza uzanır, dinlenirdik. Akşamüstü saat 4’ten sonra gidebilirdiniz Mînâ Urgan’a. İşin en hoş yanıysa o dar aralık sokakta oturanlar üstadımın bu özelliğini bilirlerdi. Yani “sessizlik saatinde” tüm sokak derin bir sessizliğe gömülürdü. Gürültü yapanlarsa anında uyarılır ve susturulurdu.

Moda-Mühürdar’daki evini de çok severdi. “Günlerce sokağa çıkmasam üzülmem çünkü deniz ayağımın altında” derdi. Tam bir deniz çocuğuydu Mînâ Urgan. Kimsenin cesaret edip denize giremeyeceği aylarda ve yerlerde o kendini suların koynuna bırakıverirdi. Bir kez şubat ayında ikimiz Bodrum Dinç Pansiyon’un önünden denize girmiştik.

Onu; yani öğretmenimi, yazarlık yolundaki en büyük desteğim ve yüreklendirenim Mînâ Urgan dostumu çok özlüyorum. İyi ki onu tanımışım, onu tanımış olmak bir zenginliktir. “Benim Modalı güzel dostum Mînâ Urgan seni hiç unutmadım. Işıklar içinde yat.”

Sonsöz

“Sonsöz sözcüğü beni bir an üzdü... Sanki Moda’yı yazdıkça ben yeniden canlandım. O mutlu günleri yeniden yaşadım. Eski mahallem geri geldi. Yeniden Elenilerle, Kostalarla, Tuncay’la, Hüseyin’le, Hayg ile oyunlar oynadım... Oysa kitap bitti’ dedin ve beni geldiğim yere geri göndermek istiyorsun...”

Hayır hayır! Sen, içimdeki çocuk olarak, ben son nefesimi verinceye kadar taptaze yaşayacaksın. Küçük Moda’m çoktan eski renklerini kaybetti ama ben seni her şeye karşın yaşatmayı sürdüreceğim. Çünkü çocukluğunu, doğduğu yerleri unutan, çevresinde tanıdığı her türden değeri diri tutmayı beceremeyen biri iyi bir aydın olamaz kanısındayım.

Ağaçlar çoktan betona yenik düştü, Bahariye Caddesi’nde artık bir tek ıhlamur ağacı kalmadı. Önü bahçeli evler yalnızca eski fotoğraflarda yaşıyor. Sabahları erkenci kuş sesleriyse çoktan yok oldu. Leylekler göç yollarını değiştirdiler ama benim küçük mahallem, Küçük Moda’m benim için hala çok özel. Moda aşkı çocuklukta çocuk aşkı gibi küçüktü... Giderek büyüdü, büyüdü büyüdü... Ben önce genç kız sonra anne oldum Moda’da. Son iki yıldır babaanneyim ve Moda aşkım artık kara sevdaya dönüştü...

Kitabımı; doğduklan yeri asla unutmayanlara adıyor ve benim gibi kara sevdaya tutulmalarım diliyorum.

Anais M.Martin, 10 Nisan 2010